

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. Τσιμπούλη	: 'Η τάσις πρὸς ἐπιβολήν καὶ τὸ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος	Σελ. 1
Α.Σ.Ε.Π.	: 'Απόσπασμα ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 10)1962 πράξ. περὶ 'Ανοδιοργανώσεως τῶν Παιδαγ. 'Ακαδημιῶν	» 4
Γ. Πάλλα	: 'Αναπροσαρμογαὶ τῆς βασικῆς μας παιδείας ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Εὐρωπαϊ- κῆς κοινότητος	» 11
Δ. Παυλοπούλου	: 'Η δημιουργικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς εἰς τὴν δια- μόρφωσιν τῆς προσωπι- κότητος	» 14
Α.Σ.Ε.Π.	: 'Απόσπασμα ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 86)11-8-61 πράξεως	» 17
Κ. Παπαῖωση	: 'Η μεγάλη ἀξία τῶν Παι- δαγωγικῶν Συνεδρίων	» 18
Β. Παπαγιαννοπούλου	: Ψυχοπνευματικὴ ἀνάπτυ- ξις τῶν παιδιῶν ἀπὸ 0-12 ἐτῶν	» 19
Α. Δελάνη	: 'Αγῶνας	» 23
Γ. 'Αλπέντζου	: Τὰ παιδιά μας εἶναι ἀνυ- πάκουα καὶ αὐθάδη ἢ ζη- τοῦν κάτι;	» 24
Μ. Τριβιζάκη	: Τὸ πρόβλημα τῶν δοη- θητικῶν διδλίων	» 25
Χ. Παρρά	: 'Ο διδάσκαλος σάν ἐπι- στημονικὴ μορφή καὶ τὸ πολυσχιδές ἔργο του	» 27
Ι. Γιαννιτσάρη	: 'Η ἱστορικὴ καὶ ψυχο- λογικὴ ἐξέλιξις τῆς γλώσσης μας	» 19
Βιβλιοκρισία	: «Αὐτοματοποιήσις τῆς τεχνικῆς καὶ ἀνθρωπι- σμός» ὑπὸ Γ. Κυριαζοπού- λου, «'Η φιλοσοφία τῆς Παιδείας» Gustav Mueller	» 32

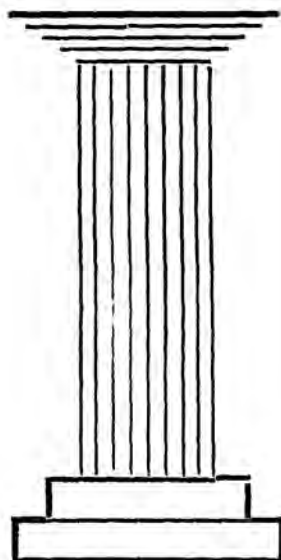
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΤΗΛ 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ	Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓ. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ	Α' Αντιπρόεδρος
ΓΕΩΡΓ. ΤΖΟΒΑΪΡΗΣ	Β' Αντιπρόεδρος
ΔΗΜΗΤΡ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΣ	Γ. Γραμματεὺς
ΔΗΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	Είδ. Γραμματεὺς
ΠΑΝΑΓ. ΜΑΡΟΥΤΣΟΣ	Ταμίας
ΠΕΤΡΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ	Μέλος
ΙΩΑΝ. ΜΑΛΕΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	Μέλος
ΜΗΝΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ	Μέλος

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ

ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36.547 — 21.316

ΕΤΟΣ Θ' — ΤΕΥΧΟΣ 9ον—10ον
ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1962

Τιμή τεύχους . . . . . Δρχ. 5
Συνδρομή διὰ τὰ μέλη . . . . . » 50

Η ΤΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΕΠΙΒΟΛΗΝ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΟΣ (ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ)

Υπό τοῦ κ. **ΑΝΔΡ. Β. ΤΖΙΜΠΟΥΔΗ**,
Επιθεωρητοῦ Δημοτ. Σχολείων Σιντικής

Ἐνα ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα προβλήματα, πού ἀντιμετωπίζει ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο, εἶναι καὶ τὸ «συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος» στὸ παιδί.

Γιὰ τὸ συναίσθημα αὐτό, ἔκαμε πρῶτος λόγο ὁ μέγας ψυχίατρος καὶ βιολόγος τῆς Βιέννης Alfred Adler (1870-1937), ἰδρυτῆς τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας, τοῦ ὁποῦν ἡ διδασκαλία ἔχει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, μεγίστη παιδαγωγικὴ ἀξία. Ὁ Adler παραδέχεται, ὅτι κάθε ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἀποβλέπει σὲ κάποιο σκοπὸ: Πρὸς τὴν ὑπεροχή, τὴν ἐπιβολή, τὴν ἀπόκτησι δυνάμεως, τὴν ἀναγνώρισι. Κάθε ἄλλος σκοπός, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται ἕτερος καὶ ἄσχετος, δὲν κάνει ἱσχυρὸν ἄλλο, παρὰ νὰ ὑποβοηθῇ, νὰ συντελῇ στὴν ἐπίτευξι οὗτοῦ τοῦ βασικοῦ σκοποῦ. «Πᾶν ψυχικὸν φαινόμενον, γράφει οὗτος, ἂν τοῦτο πρόκειται νὰ παράσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν κατανόησιν προσώπου τινός, εἶναι δυνατόν νὰ συλλαμβάνωμεν καὶ νὰ κατανοῶμεν μόνον ὡς προπαρασκευὴν πρὸς σκοπὸν τινα».

(Σ.Μ. Καλλιὰφα «Ψυχολογία τοῦ βάρους», σελ. 206)

Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὴν Ἀτομικὴ Ψυχολογία τοῦ Adler κάθε ἀνθρώπος κινεῖται, σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ μὲ ἀπώτερο, ἀλλὰ σαφῶς προδιαγεγραμμένο καὶ ἀμετάκλητο, σκοπὸ τὴν ἐπιβολήν του στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, δὲν εἶναι μοιραῖο νὰ ἔχωμε ἀτέλειωτες συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ἀφοῦ τὸν ἴδιον σκοπὸν θὰ ἐπιδιώκῃ ὁ καθένας, γιὰ τὸν ἑαυτόν του; Ἐξ ἄλλου, πῶς ἐξηγεῖται ἡ πῶς συμβιβάζεται ἡ τάσις αὐτή, γιὰ ὑπεροχή, μὲ τὸ κοινωνικὸ ἔνστικτο κάθε ἀνθρώπου, πού εἶναι καὶ αὐτὸ ἀδιαμφισβήτητο καὶ ἰσχυρό; Ἀπάντησις, στὰ ἐρωτήματα αὐτά, ἡμπορεῖ νὰ δοθῇ μὲ τὰ παρακάτω:

Ἡ Ἀτομικὴ Ψυχολογία βεβαιώνει, ὅτι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τάσι πρὸς νύκτωρ καί, ἐπομένως, τὸ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος — πού εἶναι ἕνα

ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ ἐνὸς νευρικοῦ χαρακτήρος — ἡμπορεῖ νὰ βρῇ καὶ σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, σὲ διαφορετικὴ, βέβαια, ἔντασι. Ἀνάλογες μὲ τὸ βαθμὸ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς μειονεξίας του, πού ἔχει ἕνα ἄτομο, εἶναι καὶ οἱ ἐνέργειές του, γιὰ ἀναπλήρωσι. Καὶ οἱ ἐνέργειες αὐτὲς ἡμπορεῖ νὰ γίνουν μὲ δύο τρόπους: μὲ τὸ βιολογικὸ (κοινωνικὸ) τρόπο ἢ μὲ τὸν ἀντικοινωνικόν. Τὸ ἄτομο πού ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὸν πρῶτον τρόπο, τὸ κάνει αὐτό, ἔχοντας συνείδησιν τῆς μειονεξίας του (μειονεξίας ὁργανικῆς, πνευματικῆς, οἰκογενειακῆς προελεύσεως, ἐλλείψεως χρημάτων κ.λ.π.), μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸ νὰ ἀναπτύξῃ ὅλες τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς του ἱκανότητες — καὶ στὸ βαθμὸ, πού ἡμπορεῖ — σύμφωνα πρὸς τὰς ἐπικρατοῦσας κοινωνικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ περιβάλλοντός του, ἀποφεύγοντας κάθε σύγκρουσιν μὲ τοὺς συνανθρώπους του. Ἡμπορεῖ, ὅμως ἕνα ἄλλο ἄτομο νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀναπλήρωσιν τῆς μειονεξίας του, χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ, ἂν θὰ συγκρουσθῇ μὲ τοὺς συνανθρώπους του, ἂν θίγῃ τὴν ἀτομικότητά του. Τὸ ἄτομο αὐτό, γιὰ ἕνα μόνον ἐνδιαφέρεται καὶ ἕνα μόνον ἐπιδιώκει: Τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ δικοῦ του «ἐγώ», ἢ ὁποῖα πραγματοποιεῖται μὲ τὴν ὑπεροχήν του, μὲ τὴν ἐπιβολήν του. Θὰ φέρωμε ἕνα παράδειγμα τῶν δύο αὐτῶν τρόπων ἀναπλήρωσεως: Σὲ μιὰ τάξιν ἐνὸς σχολείου φοιτᾷ ἕνας μαθητὴς, πού εἶναι σωματικῶς ἀνάπηρος. Αὐτοῦς ἔχει συναίσθησιν τῆς σωματικῆς αὐτῆς μειονεξίας του, ἀλλὰ καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν συμμαθητῶν του, καὶ καμμιά φορά, ἀτυχῶς, καὶ τῶν δασκάλων του, πού, μὲ ἐλαφρὴν τὴν συνείδησιν, δίνουν τὸ βαρύτερον χαρακτηρισμὸ τοῦ... ἀνωμαλοῦ ἀπέναντί του, ἐκτείνει τὴν συναίσθησιν αὐτή. Ἡ ἀντίδρασις αὐτοῦ τοῦ μαθητοῦ εἶναι ἡ προσπάθειά του, πρὸς ἀναπλήρωσιν ἢ ὁποῖα ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τοὺς δύο τρόπους, πού ἀναφέραμε πλεονεκτήματα: Ἡ, δηλαδή, αὐτοῦς θὰ κατα-

βάλη υπεράνθρωπες προσπάθειες, να διακριθῇ στὰ μαθήματα καὶ νὰ υπερβάλῃ τοὺς συμμαθητὰς του, δείχνοντας, ἔτσι, ὅτι ἔχει ἱκανότητες καί, ὅτι, ἐπομένως ἀδίκῃ εἶναι ἡ ἀπέναντί του στάσις τους (βιολογικὸς τρόπος), ἡ θὰ ἐξελιχθῇ σὲ ἀληθινὴ πληγὴ τοῦ σχολείου, μὲ τὶς ἀταξίες του, τὶς ραδιουργίες, τὶς συκοφαντίες καὶ πολλὰς ἄλλες ἐκδηλώσεις του, γιὰ νὰ ἀποδείξῃ, ἔτσι, τὴν ἀξία καὶ δυνάμει του (ἀντικοινωνικὸς τρόπος).

Ἀλλὰ, πῶς παρουσιάζεται, γιὰ πρώτη φορά, τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας στὸ παιδί; Εἶναι ἀναπόφευκτὴ ἡ ἐμφάνισίς του:

Ὁ ἄνθρωπος, ἡ «κορωνίς» τῆς δημιουργίας, ἐρχεται στὴ ζωὴ πολὺ ἀδύνατος, πρὶν ἀδύνατος ἀπὸ τὰ περισσότερα ὄντα: Δὲν ἔμπορεῖ νὰ βρῇ τροφή, νὰ σταθῇ στὰ πόδια, νὰ ντυθῇ, νὰ μιλήσῃ, νὰ κινηθῇ. Εἶναι ἀνίκανος νὰ ζήσῃ, χωρὶς τὴν ἀμεση βοήθεια τῶν γονέων του καί, γενικὰ, κάθε ἡλικιωμένου. Ὅσο προχωρεῖ ἡ ἡλικία καὶ ἀρχίζει τὸ παιδί νὰ νοιώθῃ τὴ γύρω του πραγματικότητα, ἀντιλαμβάνεται, καθαρά, αὐτὴ τὴν ἀδυναμία του. Τὸ βλέπει πῶς μόνο του δὲν εἶναι εὐκόλο «νὰ τὰ βγάλῃ πέρα». Ἡ ἀνάγκη, γιὰ βοήθεια, παρουσιάζεται σὲ κάθε βῆμα τῆς ζωῆς του. Ἀρχίζει, λοιπὸν τὸ παιδί νὰ κατανοῇ, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ ὅσο γίνεται ἱκανώτερο νὰ κρίνῃ, ὅτι μειονεκτεῖ καταπληκτικὰ ἀπέναντι τῶν γονέων του, καί, γενικὰ τῶν μεγάλων. Αὐτὴ ἡ διαπίστωσις εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνη, ἡ ὁποία τὸ κάνει νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ στρέφεται πρὸς τοὺς μεγάλους, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὶς ποικίλες ἀνάγκες του. Ἔτσι δημιουργεῖται τὸ συναίσθημα τῆς ἐξαορτήσεως τοῦ ἀπὸ τοὺς μεγάλους. Τὸ συναίσθημα, δηλαδή, τῆς μειονεξίας (ἀναπόφευκτο, ὅπως εἶδαμε, γιὰ τὸ ἄνθρωπον γεννιέται ἀνίκανος, γιὰ πολλὰ χρόνια, νὰ ἱκανοποιήσῃ μόνος τὶς ἀνάγκες του), δημιουργεῖ τὸ συναίσθημα τῆς ἐξαορτήσεως. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ βάση, γιὰ νὰ γεννηθῇ τὸ σωτήριο κοινωνικὸ συναίσθημα. Ἰσως δὲν ἀποτελεῖ υπεμβολή, ἀν ἰσχυρισθῶμε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ἔθων κοινωνικόν», ἀκριβῶς, γιὰ τὴν ἔρχεται στὴ ζωὴ μὲ τόσες ἀδυναμίες, τὶς ὁποῖες γνωρίζει. Μήπως αὐτὴ ἡ συναίσθησις τῆς ἀδυναμίας τους — ἐξυπηρετοῦσα τὸ βασικὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως — δὲν ἀναγκάζει τὰ ἀδύνατα ζῶα νὰ σχηματίζουσιν καὶ νὰ ζοῦν σὲ ἀγέλες; Τὸ λιοντάρι, ὅμως, ἡ τίγρις, ὁ πάνθηρας δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη τέτοιας συμβιώσεως. Μόνα τους, γι' αὐτό, ἀντιμετωπίζουν τοὺς κινδύνους τῆς ζωῆς.

Τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας μεγαλώνει, ὅταν τὸ παιδί εἶναι ἀνάπηρο ἢ ἔχῃ φανερὴ ἀνεπάρκεια ὀργανισμῶν ὀργάνων, πού τὸ κάνουν στόχο τῶν πειραγμάτων καὶ τῶν εἰρωνικῶν σχολίων τῶν συνομηλίκων του καὶ τῶν μεγαλύτερων του, ἀκόμη (τραυλισμός, χωλότης, κ.λ.π.).

Ὅσο ἐντονώτερο εἶναι τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας σ' ἕνα ἄτομο, τόσο ἀποφικτὸς ὑπάρχει, στὸ ἄτομο αὐτό, τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα καὶ ἀντίθετα: Ὅσο, δηλαδή, ἔχει ἕνας μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ του, σὲ ἱκανότητές του, ὅσο περιορισμένη εἶναι ἡ ἐμφάνισις τοῦ συναίσθηματος τῆς μειονεξίας, τόσο ἰσχυρότερα ἀνεπτυγμένο ἔχει τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα. Καὶ ἐξηγεῖται αὐτό; Ἐνας ἄν-

θρωπος, ὁ ὁποῖος βλέπει καθαρά, ὅτι μειονεκτεῖ (σωματικά, πνευματικά κ.λ.π.) δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἔχῃ ἀνεπτυγμένη τὴν κοινωνικότητα. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς γίνεται ἕνας τύπος κλειστός, «ἐσωστρεφής», κατὰ τὸν Jung. Ἀπεναντίος, ὅσο ἀκμαιότερες αἰσθάνεται τὶς σωματικὰ καὶ πνευματικὰς του δυνάμεις, ὅσο περισσότερο εἶναι βέβαιος ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς, τόσο θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του ὑποχρεωμένον νὰ τεθῇ στὴν ὑπηρεσία τῶν συνανθρώπων του. Ἀξίζει νὰ τὸ προσέξωμε περισσότερο αὐτό: Ἐνῶ δηλαδή, ἡ ἐπίγνωσις τῆς μειονεξίας τοῦ ατόμου τὸ ὁδηγεῖ — μὲ τὸ συναίσθημα τῆς ἐξαορτήσεως ἀπὸ τοὺς ἄλλους, πού προκαλεῖ — στὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνικότητος, ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα, αὐτὰ τὰ δύο συναίσθηματα — τῆς μειονεξίας καὶ τὸ κοινωνικὸ — εὐρίσκονται, τὶς περισσότερες, τουλάχιστον φορές, σὲ σχέσι ἀντιστροφῶς ἀνάλογο.

Τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας ἀπώγει, συνήθως, τὸ ἄτομο στὸ νὰ ἐπιδιώκῃ νὰ ἐπιβληθῇ μὲ μέσα κοινωνικά. Ἄν τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας καὶ τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα εὐρίσκονται, ὅπως εἶδαμε πρὶν πάντων σὲ ἀντίστροφο σχέσι, τὸ πρῶτο βρίσκεται σὲ σχέσι εὐθεία μὲ τὴν τάσιν γιὰ ἐπιβολή. Ὅσο, δηλαδή, ἕνα ἄτομο ἔχει ἐντονώτερον ἐπίγνωση τῆς μειονεκτικῆς θέσεώς του ἀπέναντι τῶν ἄλλων συνανθρώπων του, τόσο ἐντονώτερον νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπιβληθῇ σ' αὐτοὺς, μὲ κάθε τρόπο. Ἐπειδὴ δὲ — ὅπως εἶναι φυσικὸ — δὲν τὸ κατορθώνει αὐτό, συχνά, μὲ τρόπο κοινωνικόν, τὸ ἐπιδιώκει μὲ μέσα καὶ ἐνέργειες, πού τὸ φέρνουν σὲ σύγκρουσιν μὲ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἀναπόφευκτα.

Εἶδαμε, ὅτι ἡ Ἀτομικὴ Ψυχολογία παραδέχεται, πῶς βασικὸ στοιχεῖο κάθε ἀνθρώπινης ἐνεργείας εἶναι ἡ ἀπόκτησις δυνάμεως, ἡ, μὲ κάθε τρόπο, ἐπιβολὴ τοῦ ατόμου. Καί, δικαιολογημένα, παρουσιάζεται, τώρα, τὸ ἐρώτημα: Πῶς θὰ συμβιβασθῇ αὐτὴ ἡ τάσις τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἐπιβολή, μὲ τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα; Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐπίδρασιν τῆς κληρονομικότητος, τὴν ἐπενέργειαν τῆς ὁποίας δὲν ἔμπορῶμε, ἀκόμη, νὰ ἐπηρεάσωμε, δύο παράγοντες ἔχουν τὸν λόγον, στὴν προκειμένη περίπτωσις: Ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο. Ἐάν ἡ ἐλληνικὴ οἰκογένεια ἐνεργοῦσε ὀρθὰ καὶ ἔδινε θάρρος σὲ κάθε προσπάθεια τοῦ παιδιοῦ νὰ ἐπιτύχῃ κάτι, χωρὶς ἀποθάρρυναι, ἀλλὰ καὶ χωρὶς παθολογικὴ ἐκδήλωσις στοργῆς — εἰς ἐδίδασκε τὸ παιδί, ὅτι ἡ εὐτυχία του εὐρίσκεται μὲσα στὴν εὐτυχία τοῦ συνόλου καὶ ὅτι ὁ κύκλος τῆς ἰδικῆς του δικαιοδοσίας ἀρχίζει ἀπὸ, ἐκεῖ, πού τελειώνει ὁ κύκλος τῶν ἄλλων, τότε θὰ ἔμπορῶσαμε νὰ ἰσχυρισθῶμε, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ οἰκογένεια τροφοδοτεῖ τὴν κοινωνίαν, μὲ υγιεῖς, ψυχικά, πολίτες. Ἡ ἐλληνικὴ, ὅμως, οἰκογένεια, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δὲν ἐνεργεῖ, συνήθως μὲ ὀρθοὺς ψυχολογικὰς τρόπους. Ἔτσι, μᾶς στέλνει στὸ σχολεῖο παιδιὰ, πού, ἄλλα λιγώτερο καὶ ἄλλα περισσότερο, ἔχουν κάποιες ἀνωμαλίες ἀνάμεσα σὲ ὁποῖες τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας κυριαρχεῖ. Ἐπιφορτίζεται, γι' αὐτό, μὲ πρόσθετον εὐθύνη τὸ σχολεῖο, γιὰ εἶναι ὑποχρεωμένο καὶ τὴν κακὴν ἐπίδρασιν τῆς οἰκογενείας νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὶς βάσεις, γιὰ μιὰ ἰσορροπημένη ζωὴ τῶν τροφίμων του, νὰ θέσῃ. Δὲν εἶναι, ὅμως, εὐκόλῃ ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ σχολείου. Συντελεῖ, βέβαια, τὸ σχο-

λείο — καὶ ἔχει ὑποχρέωσι σ' αὐτό — στή δημιουργία ψυχικά ὑγιῶν ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ ἔμπορῇ καὶ νὰ δημιουργῇ τέτοιους μόνο του. Συναγ-
τοῦμε, γι' αὐτό, στήν κοινωνία ἀνθρώπων, στή συμ-
περιφορὰ τῶν ὁποίων διακρίνομε, χωρὶς δυσκολίαν
τὴν ψυχοπνευματικὴν τοὺς ἀνωμαλῶς. Πολλὰς φορές
ἀνθρώποι ποὺ βασανίζονται ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς
μειονεξίας, ἀνέρχονται σὲ θέσεις προϊσταμένων ὑπὲρ
ῥεσιῶν. Γίνεται, τότε, δύσκολη ἡ θέσις τῶν ὑφιστα-
μένων τους, γιατί οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ ἔχοντες ἐπί-
γνωσι τῆς μειονεξίας τους, προσπαθοῦν νὰ ἐπιβλη-
θοῦν, ὅχι μὲ τὴν ὀλοκληρωμένην τους προσωπικότητα
— ποὺ δὲν ἔχουν — ἀλλὰ, παίρνοντας δυνάμεις
ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τους. Ἡ ὑπερβολικὴ αὐστηρότης,
ποὺ δείχνουν πολλοὶ προϊστάμενοι διαφόρων ὑπηρε-
σιῶν καὶ ἐπιχειρήσεων, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ «με-
γίστην ἀδικίαν» — κατὰ τὸ λατινικὸν λόγιον «Sum-
mum jus summa injuria» — προδίδει καὶ τὸ ψυ-
χικὸν περιεχόμενον αὐτῶν, τὰ ἰσχυρὰ συμπλέγματα, τὰ
ὁποῖα τοὺς κατατρεχούν. Οἱ ψυχικά ὑγιεῖς ἀνθρώποι,
ὅποιαδήποτε ἐργασία καὶ ἂν ἐκτελοῦν καὶ σ' ὅποια-
δήποτε βαθμίδα τῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας καὶ ἂν εὐ-
ρίσκονται, φροντίζουν — καὶ τὸ καταρθώνουν — νὰ
ἐπιβάλλωνται μὲ τὴν οὐσιαστικὴν, τὴν πραγματικὴν ὑ-
περοχήν τους καί, μάλιστα, μὲ τὴν ἀγάπην τους. Δὲν
ἐκδίδουν, βέβαια, ὑπερβολικὰ τὸ «Ἐγώ» τους οἱ τέ-
τοιοι ἀνθρώποι — μάλιστα, ὅταν εἶναι προϊστάμε-
νοι — ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἀπομονώνουν, περιχαρακω-
μένοι σ' αὐτό. Δὲν φοβοῦνται τὴν ἐπαφὴν καὶ τὴν
οἰκειότητα μὲ τοὺς ὑφισταμένους τους. Ἀπεναντίας
τὴν καλλιεργοῦν, γιατί ἔχουν νὰ προσφέρουν, νὰ δώ-
σουν ἀπὸ τὸ «Εἶναι» τους, ἀπὸ τὴν ὅλην προσωπικό-
τητά τους.

Εἶδαμε, πῶς πάνω, ὅτι τὸ σχολεῖο δὲν ἤμπορεῖ μόνο του νὰ δημιουργήσῃ ψυχικὰ ὑγιεῖς ἀνθρώπους. ἂν δὲν ἔλθουν συνεπικουροὶ καὶ ἄλλοι πολύτιμοι παρὰγοντες (κληρονομικότης, περιβάλλον, οἰκογένεια κ.λ.π.) Ὡστόσο, ὅμως ἡ εὐθύνη του δὲν εἶναι μικρὴ. Καλεῖται τὸ σχολεῖο τῇ δειλίᾳ τοῦ παιδιοῦ ποὺ ἐδημιούργησε ἡ αὐταρχικὴ οἰκογένεια, νὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ τὸ κοινωνικὸ θάρρος. Πρέπει τὸ παιδί νὰ πιστέψῃ, ὅτι ἔχει ἱκανότητες, τίς ὁποῖες εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ θέσῃ στὴν ὑπηρεσίᾳ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καί, ὅτι, δίνοντάς τες, ἐπιβαλλεται καὶ ἀναγνωρίζεται. Ἔτσι ἐπιτυγχάνει καὶ τὴ δική του ἀναγνώρισι — βασικὸ του σκοπὸ — καὶ τὴν ὁλότητα ὠφελεῖ. Εἶναι ὑποχρεωμένο τὸ σχολεῖο νὰ ἐξουδετερώσῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια, ποὺ συνετέλεσαν στὴν παθολογικὴ ἀναπτύξι τοῦ συναισθήματος τῆς μειονεκτικότητος, νὰ ὑποδείξῃ στοὺς τροφίμους του νέο πρόγραμμα ζωῆς, ζωῆς κοινωνικῆς, καὶ πρὸ παντός, νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ τὸ θάρρος, γιὰ τίς ἱκανότητές τους, ἢ χρησιμοποίησις τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτύχῃ δυὸ πράγματα: Καὶ τὴν ἀτομικότητά τους νὰ προβάλουν καὶ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ νὰ προάγουν: Οἱ αὐτενεργοῦσες σχολικὲς ομάδες, ἡ μὲ περίσκεψιν χρησιμοποίησις τῆς σχολικῆς αὐτοδιοικήσεως, οἱ σχολικοὶ συνεταιρισμοί, οἱ ομάδες τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν., ὁ ὀρθὸς τρόπος διδῆλας — μάλιστα δὲ ἡ εἰσαγωγή τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν διευθυνομένης σχολικῆς ἐργασίας, τῆς ὁποίας, ὡς μᾶς ἐδίδαξε ἡ πείρα, ἡ ἐφαρμογὴ συντελεῖ, πολὺ σημαντικά, στὴ δημιουργίαν ὑγιῶν χαρακτήρων — ὅλα αὐ-

τά, συντελοῦν στήν ἀνύψωσι, στήν τόνωσι, τῆς ἀτομικότητος καί, κατὰ συνέπειαν, στήν ἀτροφία, ἥ καί ἐξάλειψι, τοῦ συναισθήματος τῆς μειονεκτικότητος (μέ τήν ἔμπνευσιν τοῦ θάρρους) καί τῶν ἀντικεινώνικων ἐκδηλώσεων (μέ τήν καλλιέργεια κοινωνικῶν ἰδεῶν).

Με τὴν ἀγάπη—μὲ τὴν ὁποία καὶ μόνον ἡμπο-
ρεῖ κανεὶς νὰ παιδαγωγῇ—τὸ σχολεῖο θὰ ἐπιδιώ-
κῃ νὰ καλλιεργῇ ψυχικὰ τοὺς τροφίμους του, νὰ τοὺς
ἐνθαρρύνῃ πρὸς τὸ καλὸ, νὰ τοὺς ἀποτρέπῃ ἀπὸ τὸ
κακὸ. Τῇ θέσει τῆς «ἀξιοματικῆς ἀγωγῆς» ποὺ ἐπι-
βάλλει στὸ παιδί ὁρισμένο τρόπο ἐργασίας, ἔστω καὶ
ἂν αὐτὸς δὲν προσιδιάζῃ στὴν ἀτομικότητά του, τῆς
ἀγωγῆς, ποὺ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς παιδικῆς
ψυχῆς καὶ ποὺ δὲ διστάζει καὶ κάθε εἶδους τιμωρίες
νὰ χρησιμοποιεῖ, γιὰ νά... δαμάσῃ τὰ θηρία—παι-
διά, τῇ θέσει αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς, πρέπει νὰ πάρῃ «ἡ
ἀγωγή μὲ ἀγάπη». Ἡ τέτοια ἀγωγή θέλει τὸν παι-
δαγωγὸ φίλο, σύμβουλο, προστάτη, βοηθὸ καὶ ὁδη-
γό. Μιὰ τέτοια ἀγωγή ἀποβλέπει μόνον στὸ νὰ ὠφε-
λήσῃ τὸ παιδί, τὸ ὁποῖο θὰ χρησιμοποιεῖ πάντοτε
σὰν ὑποκείμενο, μὲ ξεχωριστὴ ψυχροσύνη καὶ ποτὲ
σὰν ἀντικείμενο, τὸ ὁποῖο εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ ὑπα-
κούσῃ στὴν αὐθεντία τοῦ παιδαγωγοῦ. Ὁ Μέγας
Αὐγουστίνος, θέλοντας νὰ δείξῃ τὴν ἀπροσμέτρητη
δύναμη τῆς ἀγάπης στὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν, ἔγραψε:
«Ama et fac quod vis» («Ἀγάπα καὶ κάνε ὅ,τι
θέλεις»).

Παράλληλα τὸ σχολεῖο δὲν θὰ κουρασθῇ νὰ δια-
φωτίζη τὴν γῆ τῶν πε-
ρὶ αὐτὸν οἰκονομικῶς
καὶ κοινωνικῶς. Μόνον ἔτσι θὰ συνδιαλλαγῇ ἡ τά-
ξις μετὰ τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα καὶ
ὁ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος δὲν
κινδυνεύει διαστάσεις, ἀλλὰ θὰ ἀναπλη-
ρωθῇ φυσικῶς καὶ πνευματικῶς, πρὸς
τὸν ἀτόμικον καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.
Τὸ ἔργο τοῦ σχολείου—δασκάλου εἶναι, σύμφω-
τα πρὸς τὴν ἀνάγκην—νὰ συντελέσῃ—κοντὰ στὴ με-
μνημένην γνώσιν—καὶ στὴ δημιουργίαν ψυ-
χικῶν ἀνθρώπων, ὡφελίμων μελῶν
τῆς κοινωνίας. Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ, ὅμως, αὐτό, τὸ scho-
leion ὁ δάσκαλος νὰ εἶναι ψυχικὰ ὑγιής.
Ὁ δάσκαλος, μετὰ παθολογικὴν νευρικήν, δὲν δια-
φέρει ἀπὸ τὸν μαθητὴν στὴ ζωὴ καὶ γρήγορα
ὁ μαθητὴς ἀντιλαμβάνεται τὴν παραμικρὴν
ἀντιξοότητα τοῦ δασκάλου—καὶ μάλι-
στα τοῦ ἔργου τοῦ δασκάλου—καὶ μάλι-
νος δασκάλου—γεμῶτο ἔμπόδια ποῦ
ἀπὸ κάθε πλευρᾶ, ἀπαιτεῖ χαλύβδι-
νὴ θάλασσαν καὶ τόλμην καὶ ὑπομονήν

Ἄν ὁ
 του—καὶ
 ὅτι ὅλοι με
 χρι τὴν τα
 καὶ ἀφωσι
 λίες καὶ ἀ
 στοργῆς
 ψυχικὴ ἀ
 φανο, διό
 δὲν θὰ κα
 αὐτὴ πρὸς

Α.Σ.Ε.Π. ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

Τῆς ὑπ' ἀριθμ. 10)7-2-1962 Πράξεως

ΘΕΜΑ V. ΠΕΡΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ (Τελική διατύπωσης)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἑρώτημα Γ'. Ποῖος ὁ καταλληλότερος τρόπος ἐπιλογῆς τῶν σπουδαστῶν.

Τὸ Συμβούλιον εὐρίσκει ὅτι ὁ διὰ διαγωνισμοῦ τρόπος τῆς ἐπιλογῆς τῶν σπουδαστῶν εἶναι ὁ καταλληλότερος, ἀρκεῖ νὰ ἐφαρμόζωνται αὐστηρῶς αἱ διατάξεις αἱ ἀποκλείουσαι λόγῳ σωματικῶν ἢ ἄλλων ἐλατιωμάτων πάσης φύσεως τοὺς ἀκαταλλήλους.

Ἑρώτημα Δ'. Εἶναι δυνατὴ μερικὴ διαφοροποιήσις τῆς παρεχομένης εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας μορφώσεως πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ δημιουργία καὶ διδασκάλων ἔχοντων παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπαραίτητον δι' ὅλους μὲν μορφῶσιν καὶ πληρεστέραν κατάρτισιν καὶ εἰδικεῦσιν εἰς κύκλον συγγενῶν μαθημάτων — Ἱστοριοφιλολογικῶν, Φυσιολογικῶν, Τεχνικῶν — οἱ ὅποιοι νὰ δύνανται νὰ ἀναλάβωσιν εἰς τὰ πολυθέσια σχολεῖα τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τούτων;

Ἀποψις α'. Κατ' ἀρχὴν ἡ διαφοροποιήσις τῆς μορφώσεως τῶν διδασκάλων φαίνεται εὐλογώτατη, ἀφοῦ οὕτω ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων εἰς τὰς μεγαλυτέρας τάξεις ὑπὸ εἰδικευμένων δι' ἑκάστην ὁμάδα μαθημάτων διδασκάλων θὰ εἶναι ἐπιστημονικωτέρα καὶ φυσικὰ βαθύτερα καὶ ἀποδοτικωτέρα. Τοῦτο ἄλλως τε ἤρchiσε νὰ γίνῃται εἰς τινὰς τριτάτους Παιδαγωγικὸς Σχολὰς καὶ τριτάτεια Παιδαγωγικὰ Ἰνστιτοῦτα τῆς Γερμανίας. Ἐὰν μάλιστα ἡ φοίτησις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐπεκταθῇ εἰς τὸ 7ον καὶ 8ον ἔτος, ὡς γίνῃται εἰς τὸς πλείους χώρας τῆς Εὐρώπης, μοιραίως ὁ ρόλος τοῦ εἰδικευμένου διδασκάλου θὰ εἶναι πολύτιμος. Αἱ σκέψεις αὗτοι κατατείνουσι εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι θὰ ἦτο εὐκαταία ἡ εἰσαγωγή ἐξειδικεύσεως τινος ἐπιστημονικῆς τῶν σπουδαστῶν κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς φοιτήσεως τῶν. Εἰς τὰς διστοῦς φοιτήσεως Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας δὲν εἶναι φυσικὰ δυνατόν νὰ γίνῃ σκέψις περὶ εἰδικεύσεως, ἀφοῦ ἡ εἰς ταύτας διδασκαλία δὲν εἶναι γενικῶς παιδαγωγικῆς φύσεως καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν διδασκάλων εἶναι κατηγορηματικῶς μὴ ψυχικὴ ὑγεία, πού τοῦ εἶναι τόσο ἀπαραίτητη.

Ὅμως δὲν ἐξορτῶνται τὰ παριπάνω, μόνο ἀπὸ τὸ δάσκαλο. Χρειαζεται καὶ τῇ βοήθειᾳ τῆς πολιτείας: Ἰκανοποιητικὴ ἀμοιβή, γιὰ μιὰ στοιχειωδῶς ἀξιοπρεπῆ διαβίωσιν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του καὶ πυροχὴ τῶν ἀπαραιτήτων μέσων, γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη διεξωγὴν τοῦ ἐπιμόχθου ἔργου του, εἶναι ἀπαραίτητα. Ἔτσι θὰ ἔχῃ ὁ δάσκαλος περίσσευμα αἰσιοδοξίας, πού τόσο τοῦ χρειάζεται. Ἔτσι θὰ διακατέχῃ τὴν ψυχὴν του πλήμμυρα ἀγάπης, πού μ' αὐτὴ καὶ μόνο θὰ διαπαιδαγωγῇ τοὺς μαθητὰς του. Ἔτσι θὰ εἶναι καὶ τῆς ὑπηρεσίας οἱ ἀπαιτήσεις ἀπ' αὐτὸν πᾶν πολλές. Καὶ δικαίως.

τικῆς, ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία δὲν εὐρίσκει θέσιν, μόνον δὲ ἐὰν τὰ ἔτη αὐξηθοῦν εἰς τρία ἢ σκέψις περὶ εἰδικεύσεων θὰ ἦτο συζητήσιμος.

Ἀποψις β'. Ὁ δημοδιδάσκαλος εἶναι διδάσκαλος γενικὸς παντὸς τοῦ ἐπιστητοῦ, ἡ δὲ γνώσις του ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι ἰσχυρὰ πρὸς πᾶσαν πνευματικὴν κατεύθυνσιν σφαιρικῶς. Πᾶσα προσπάθεια νὰ διατεθῇ χρόνος τῶν σπουδῶν του πρὸς εἰδικεῦσιν θὰ ἀποβῇ εἰς βάρος τῆς γενικῆς μορφώσεώς του εἰς ἄλλους τομεῖς.

Περαιτέρω ὁ διδάσκαλος ὡς παιδαγωγὸς τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας πρέπει νὰ ἐξοικειωθῇ εἰς προσηρμογὴν πρὸς τὸ πνευματικὸν καὶ συναισθηματικὸν ἐπίπεδον τῆς ἡλικίας ταύτης. Ἡ ἐξοικείωσις αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἐπισιτέγασμα πλουσίας ψυχολογικῆς καὶ παιδαγωγικῆς γνώσεως καὶ ἀσκήσεως, ἀποτελεῖ τέχνην σπουδαίαν. Ἡ τάσις πρὸς ἐξειδικεῦσιν θὰ φραγιδεύσῃ τὸν χρόνον καὶ τὸ εἶδος αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς προετοιμασίας του καὶ κινδυνεύει νὰ ἐκτρέψῃ ἐκ τοῦ σπουδαίου τούτου πεδίου τῆς μορφώσεως τὰ διαφέροντα αὐτοῦ πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, τὴν τῆς εἰδικῆς Ἐπιστήμης.

Ἀναμφιβόλως διὰ τὰς μεγαλυτέρας τῆς ΣΤ' τάξεις, ὅψεποτε αὗται προστεθῶσιν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον θὰ χρειασθῶσι γνώσεις ἐπιστημονικαὶ εἰδικωτέραι. Αἱ γνώσεις ὅμως ἐκεῖναι θὰ ἀποκτηθῶσι διὰ μετεκπαιδεύσεων εἰδικῶν ἐνὸς ἀναγκαίου ἀριθμοῦ διδασκάλων πρὸς κάλυψιν τῶν περιορισμένων ἐκείνων ἀναγκῶν καὶ ὅχι δι' εἰδικεύσεως πάντων τῶν διδασκάλων κατὰ τὸν χρόνον τῆς βασικῆς αὐτῶν μορφώσεως.

Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης συνηγοροῦν καὶ ἔτεροι λόγοι ἐξωτερικώτεροι καὶ λόγοι πρακτικοί. Ἐκ τῶν 9.000 σχολείων τῆς χώρας μας τὰ 4.500 περίπου εἶναι μονοθέσια, 3.000 περίπου εἶναι 2/θέσια ἕως 4/θέσια καὶ μόνον περὶ τὸ 1.500 σχολεῖα εἶναι 5/θέσια ἢ 6/θέσια. Οἱ εἰδικευμένοι διδάσκαλοι θὰ εἶχον θέσεις μόνον εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα σχολεῖα. Εἰς τὰ λοιπὰ σχολεῖα οὐδὲ σκέψις δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἐξειδικευμένης διδασκαλίας, ἡ δὲ φύσις τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἀναλογία σχολείων καὶ διδασκάλων ὁμιλεῖ ὅτι ἡ 15/ετῆς ὑπηρεσία ἐν μονοταξίῳ δημοτικῷ σχολεῖῳ ἀποτελεῖ χρέος τοῦ διδασκάλου. Ἐρωτᾶται, ἂν ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ γίνῃται λόγος περὶ ἐξειδικεύσεως τῶν διδασκάλων κατὰ τὸν χρόνον τῶν βασικῶν αὐτῶν σπουδῶν. Ἐπειτα ἡ ἐπιλογὴ τῶν ἐξειδικευτέων θὰ ἀποτελέσῃ πρόβλημα, ἔτι δὲ δυσχερέστερον πρόβλημα ἢ μᾶλλον δυσχερέραν ἀνυπέρβλητον ὑπηρεσίαν θὰ ἀποτελέσῃ ἡ κατανομή τῶν εἰδικευμένων κατὰ σχολεῖα καὶ ἡ κατὰ τὰς μεταθέσεις τήρησις τῶν ἀναλογιῶν εἰς εἰδικότητα.

Ἐπειτα ὅτι ἡ ἐξειδικεύσις κατὰ τὸν χρόνον τῆς βασικῆς μορφώσεως θὰ καταρρίψῃ τὴν στάθμην

τικῶς βέβαιον. Ἴδου τὰ ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου παραδείγματα μετὰ τὴν ἐξειδίκευσιν καὶ ἐκεῖ τῶν σπουδῶν. Οἱ τοῦ Ἱστορικοῦ Τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς δυσκολεύονται εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ ἀδυνατοῦν τελείως νὰ διδάξουν Λατινικά. Οἱ δὲ Φυσιολογισταὶ τῆς Φυσιολογικῆς Σχολῆς ἀδυνατοῦν νὰ διδάξουν τὰ Φυσικά ἢ οἱ Χημικοὶ τὰ Φυσιολογιστικά.

Συμπέρασμα: Τὸ Συμβούλιον ὁμοφώνως ἀποφαίνεται ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἐξειδίκευσις σπουδῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημαῖαις βασικῆς μορφώσεως. Ἐν περιπτώσει αὐτῆς τῆς ἐτῶν τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ὅποτε ἀριθμὸς μαθητῶν θὰ συνεχίσῃ τὴν φοίτησιν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον ἢ ἐξειδίκευσις τῶν διδασκάλων θὰ εἶναι χρήσιμος, δέον δὲ αὕτη νὰ γίνῃ διὰ μετεκπαιδεύσεως ἐιδικῆς τῶν διδασκάλων εἰς τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν δι' ἑκάστην εἰδικότητα ἐνδεχομένως κατόπιν διαγωνισμοῦ.

Ἑρώτημα Ε'. Πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀναθεώρησις καὶ συμπλήρωσις τοῦ Προγράμματος τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν κατὰ τρόπον ἀναπορρινόμενον πρὸς τὰς συγχρόνους παιδαγωγικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς μορφωτικὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους καὶ προβλέποντα καὶ περὶ οὐστηματικώτερας κοινωνικῆς μορφώσεως τῶν μελλόντων δασκάλων;

Ἀποψις α'. Ὑποστηρικθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Πετρίτη: Τὸ μὲν πρόγραμμα τοῦ Α' καὶ Β'. ἔτους οὐδεμιᾶς χρήζει ἀναθεωρήσεως ἢ συμπληρώσεως. Οἱ σπουδασταὶ ἔχουν ἐκ τοῦ Γυμνασίου τὴν δέουσαν γενικὴν μόρφωσιν, ὅ,τι δὲ χρειάζονται εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, εἶναι ἡ ἐπαρκὴς καὶ πλήρης παιδαγωγικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ αὐτῶν κατάρτισις, ἣτις πρέπει νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὸ Γ'. ἔτος τῆς φοιτήσεως ὡς ἑξῆς:

I. Τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου διατίθεται εἰς πρακτικὰς ἀσκήσεις (παρακολουθήσεως—stages) ἐν δημοτικοῖς σχολείοις τῆς ἑδρας τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ἢ τῶν ἀμέσων περιχώρων τῆς, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ οἰκείου διδασκάλου τῆς τάξεως.

II. Τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ χρόνου διατίθεται εἰς θεωρητικὴν διδασκαλίαν, προστιθεμένων τῶν κάτωθι μαθημάτων.

1) Συγκριτικὴ Παιδαγωγικὴ	ὥραι	1
2) Πειραματικὴ Παιδαγωγικὴ	»	4
3) Προβλήματα ἀγωγῆς τῶν ἐνηλίκων	»	1
4) Προβλήματα ἀγωγῆς τῶν πνευματικῶς ἢ σωματικῶς μειονεκτούντων παιδῶν	»	1
5) Σημασία καὶ τρόπος χρησιμοποιοῦσεως τῶν ἀκουστικῶν — ὁπτικῶν μέσων	»	2
6) Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἐξάσκησις εἰς τὴν χρησιμοποίησιν καὶ κατασκευὴν ἐποπτικῶν μέσων, καταρτισμὸν φυσιολογικῶν συλλογῶν, προπαρασκευὴν πειραμάτων, κατασκευὴν ἀπλῶν συσκευῶν ἐφαρμογῆς τῶν μεμαθημένων ἐν τῇ Φυσ. Πειραματικῇ καὶ ἄλλοις μαθήμασιν	»	4
7) Κοινωνικὴ ἀγωγή	»	2

Σύνολον ὥρῶν 15

III Συνέχισις τῆς διδασκαλίας τῶν Τεχνικῶν μαθημάτων (Γυμναστικῆς, Ὡδικῆς, Ἐνοργάνου Μουσικῆς, Χειροτεχνίας, Ἰχνογραφίας, Καλλιγραφίας, Ἀπαγγελίας) καὶ τῆς Ἑνῆς Γλώσσης ὥραι 10.

IV Ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία ἐναλλάσσεται μὲ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις (παρακολουθήσεως;) ἀνά ἑξ ἑβδομάδας.

Ἡ διδασκαλία τῶν Τεχνικῶν καὶ τῆς Ἑνῆς Γλώσσης συνεχίζεται πάντοτε, παραλλήλως πρὸς τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις.

Κατὰ ταῦτα οἱ σπουδασταὶ ἐργάζονται κατὰ μὲν τὴν περίοδον τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας ἐπὶ 15 + 10 = 25 ὥρας ἑβδομαδιαίως, κατὰ δὲ τὴν περίοδον τῶν πρακτικῶν ἀσκήσεων (παρακολουθήσεων) ἐπὶ 30 + 10 = 40 (ἢ 32 + 10 = 42) ὥρας ἑβδομαδιαίως.

V. Ἐκαστος σπουδαστὴς ὑποχρεοῦται νὰ παραδώσῃ μέχρι τέλους Μαΐου εἰς τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀκαδημίας διατριβὴν ἐπὶ θέματος τῆς ἐκλογῆς του, ἐγκριθέντος προηγουμένως ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ.

Ἀποψις β'. Πάντα τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Συμβουλίου (Γεωργοῦντις, Μιχαλόπουλος, Μπρατσιώτης, Καφαρέντις, Κότσιρας, Ἀσημακόπουλος, Θεοδωράτος, Σταμάτης, Ράπτης, Παναγάκης) ἔχοντα ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς ἡδὴ πρότερον ἐκτεθείσας ἀντιλήψεις ἐν τῷ ἐρωτήματι Β'. ἀπόψις β' καὶ ἀλλαχοῦ, Ὅτι τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου ὄν κατὰ μέγα μέρος γλωσσικὸν καὶ ἐν μέρει ἐπιστημονικὸν ἀπαιτεῖ τὴν εἰδικωτέραν γλωσσικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν προπαρασκευὴν τῶν σπουδαστῶν, ἵνα οὗτοι εὐδοκίμως ἐκτελέσουν τὴν ἀποστολὴν των. Ὅτι τὸ ἔργον τῶν ἡδὴ ὑπηρετούντων διδασκάλων χωλαίνει λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἀνεπαρκοῦς αὐτῶν ἐπιστημονικῆς προπαρασκευῆς. Ὅτι εἰδικώτερον λόγῳ τῶν ἐσχάτως διαμορφωθείσων πολιτικοοικονομικῶν συνθηκῶν ἐπιβάλλεται ἡ ἀπόδοσις τῶν σχολείων μας νὰ ἰσοσταθμηθῇ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν σχολείων τῆς προηγμένης Εὐρώπης, ἵνα οἱ Ἕλληνες πολῖται ἀποκτήσουν τὴν ἱκανότητα τῆς ἐπὶ ἴσοις πλέον ὁροῖς συναγωνιστικότητος. Ὅτι ὁ διδάσκαλος ὡς ὁ κυριώτερος συντελεστὴς τῆς ἐθνικῆς προκοπῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου, ἰδίᾳ εἰς τὰ περιορισμένα μέρη τῆς ὑπαίθρου, διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ πρὸς τὴν Πολιτείαν καὶ τὴν Κοινωνίαν χρέος του καὶ νὰ δράσῃ δημιουργικῶς πρέπει νὰ ἔχῃ φρόνημα ἀκμαῖον, σταθερότητα γνώσεων καὶ ἀντιλήψεων καὶ αὐτοσυναισθημα ἰσχυρόν, ἥτοι προσόντα ἀπότοκα γνώσεως ἐμπέδου καὶ μορφώσεως ἐπιστημονικῆς δι' ὧν θεμελιούται ἡ προσωπικότης ἐνὸς ἀξίου διδασκάλου κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Γένους μας, Ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ προπαιδεῖα εἶναι κυρίως ἐκείνη, ἣτις θὰ βοηθήσῃ τὸν σπουδαστὴν νὰ διαμορφώσῃ αὐτόνομως τὴν προσωπικὴν του μέθοδον, διότι ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἀναδειχθῇ εἰς προσωπικότητα μὲ τόλμην καὶ πρωτοβουλίαν, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ ἐξ ἀνεπαρκοῦς ἐπιστημονικῆς προπαρασκευῆς ἀστάθεια τῆς κτηθείσης μορφώσεως ἀγεῖ εἰς ἐσωτερικὴν ἀβεβαιότητα, παραλύουσαν πᾶσαν δράσιν προσωπικὴν καὶ κίνησιν ἀπαφασιστικὴν ἐν τε τῷ σχολείῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, Ὅτι καὶ ἀπλῶς εἰς τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου τὴν ὀρθὴν ἐπιτέλσειν προέχει νὰ γνωρίζῃ ὁ διδάσκαλος τὸ τί θὰ διδάξῃ — ἡ ἐπιστημονικὴ, ἀπληκρίβωμένη γνώσις — ἔπεται δὲ τὸ πῶς

θὰ τὸ διδάξῃ — ἡ παιδαγωγικὴ γνῶσις.

Διὰ πάντα ταῦτα καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐτῶν τῆς φοιτήσεως εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας νὰ δώσωμεν τὴν εὐκαιρίαν πλουσίας ἐπιστημονικῆς καὶ γλωσσικῆς μορφώσεως εἰς τοὺς σπουδαστάς, οἱ ὅποιοι δέον νὰ εἶναι μικροὶ φιλόλογοι, φυσικομαθηματικοί, θεολόγοι καὶ γενικῶς μικροὶ ἐπιστήμονες εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ Ἐπιστητοῦ, ὅσων τὰς ρίζας θὰ διδάξουν εἰς τοὺς μαθητάς των, ἐνήμεροι τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἐργασίας.

Εἰδικώτερον διὰ τὴν μετοκόσμησιν τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς μορφώσεως τῶν σπουδαστῶν τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν δέον νὰ γίνουν αἱ κατωτέρω μεταβολαὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν σπουδῶν.

Αἱ μεταβολαὶ αὗται χαράσσονται εἰς γενικὰς γραμμάς μόνον καὶ τόσον, ὅσον ἐπαρκεῖ ἵνα δοθῇ σαφὴς ἔννοια περὶ τῶν ἀναγκαίων νὰ εἰσαχθῶσι νέων στοιχείων εἰς τὰς διδασκομένας ὕλας. Τὸ πλήρες ἀναλυτικὸν πρόγραμμα μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὁδηγιῶν θὰ δοθῇ εὐθύς, ὡς ἤθελεν ἐγκριθῇ εἰς τὴν βάσιν τῆς ἡ προτεινομένης νέας διάρθρωσεως τῶν σπουδῶν καὶ τῶν ἐτῶν φοιτήσεως.

1) Διὰ τὴν προπαρασκευὴν εἰς τὴν γλωσσικὴν, καλαισθητικὴν καὶ Ἱστορικὴν διδασκαλίαν καὶ συγχρόνως εἰς τὴν βαθυτέραν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἀγωγῆς τῶν παιδῶν, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸ οὐσιαστικὸν καὶ κύριον ἔργον τῶν σπουδαστῶν τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, δέον νὰ εἰσαχθῇ μάθημα σύνθετον ὑπὸ τὸν τίτλον Ἑλληνικὴ λογοτεχνία καὶ Παιδαγωγικὴ Φιλολογία, διδασχόμενον ὑπὸ ἐγκρίτου φιλόλογου, μονίμου καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας.

Κατὰ τὸ μάθημα τοῦτο α') διὰ κειμένων ἐκλεκτῶν τῆς ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς περιόδου, ὁμαλῶν καὶ ὑποδειγματικῶν γλωσσικῶς θὰ ἐπιζητηθῇ τὸ μὲν ἡ γλωσσικὴ μόρφωσις, τὸ δὲ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὰ θεμελιώδη καὶ βασικά παιδαγωγικὰ προβλήματα, ὡς ταῦτα ἀντιμετωπίσθησαν κατὰ τρόπον ὑποδειγματικὸν ὑπὸ τῶν μεγάλων Ἑλλήνων, τῶν διδασκάλων τῆς Οἰκουμένης καὶ β') διὰ κειμένων ποιητικῶν καὶ πεζῶν τῆς ἡμετέρας καὶ ξένης λογοτεχνίας θὰ ἐπιζητηθῇ ἡ μύησις τῶν σπουδαστῶν εἰς τὰ κυριώτερα εἶδη τῆς τέχνης τοῦ λόγου καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ παγκόσμιον θέατρον, τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ τὰς πηγὰς τῆς Ἱστορίας.

Ἔτος Α'.

α'. Παιδαγωγικῆς Φιλολογίας κείμενα :

1. Πλάτωνος Μένων. Ἐκ τῶν μικρῶν διαλόγων πραγματευόμενος τὸ μέγα θέμα «εἰ/διδασκτὸν ἡ ἀρετὴ», ἐνθα ἀναλύονται τὰ κατὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐπιστήμην, περιέχεται δὲ καὶ τρόπος τῆς διδασκαλίας τῆς Γεωμετρίας ὑπὸ τοῦ Σωκράτους.

2. Πλάτωνος Πολιτεία. Ἐκλογὴ ἐκ τῶν τριῶν πρώτων βιβλίων καὶ δὴ ἀπὸ 376 Ε ἕως 412 Α, ἐνθα ὁ λόγος περὶ παιδείας καὶ ἀνατροφῆς τῶν φυλάκων, ἀναλύεται ἡ μουσικὴ ἀγωγή καὶ ἡ γυμναστικὴ καὶ ἀσκεῖται κριτικὴ ἐπὶ τῆς κατὰ παράδοσιν ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων, διερευνωμένης τῆς ἀξίας καὶ τῆς καταλληλότητος τοῦ μορφωτικοῦ ὕλικου τοῦ παρεχομένου ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν

τραγικῶν ποιητῶν διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς τῶν τροφίμων.

3. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου «Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα. Εἰς τὰς παραγράφους 7-29 τοῦ ἔργου τούτου ἀναλύεται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διδασκάλου τὸ ἔργον τῆς ἀνατροφῆς ἀρρένων καὶ θηλέων, οἱ κανόνες τῆς ἀγωγῆς, ἡ καταλληλότης τῆς διδασκομένης ὕλης, ἡ ἀγωγή τοῦ θυμικοῦ καὶ ἐπιθυμητικοῦ καὶ περὶ τρόπου ἐκλογῆς καὶ ἀσκήσεως ἐπαγγέλματος.

4. Ἀδαμαντίου Κοραῆ. Ἐκλογαὶ ἐκ τῶν προλεγόμενων του εἰς τὰ Πολιτικά τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ Ἠθικά Νικομάχεια, ἐκ τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του, ὅσα σχετίζονται περισσότερον πρὸς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου.

β'. Λογοτεχνικά κείμενα.

1. Ἐπικά. Ἐκλεκτὰ μέρη ἐκ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καὶ ἐκ τῶν δημοδῶν ἀσμάτων τινὰ ἱστορικά, ἀκριτικά, κλέφτικα καὶ παραλογές.

2. Ρητορικά. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. Λόγος Ἐπιτάφιος εἰς μέγαν βασιλεῖον MIGNE 36, 493 ἐπ.

Γρηγορίου τοῦ Νύσσης. Λόγος Ἐπιτάφιος εἰς Ἀντιστοχίας Μελέτιον NIGNE 46, 852. Ἡλία Μηνιάτου, Ἐκλογαὶ ἐκ τῶν λόγων του.

Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Λόγον εἰς Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε' ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1821, Σπυρ. Τρικούπη. Λόγος εἰς Λόρδον Βύρωνα ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1824, Θεοφίλου Καίρη. Λόγος πρὸς Καποδίστριαν ἀφικθέντα εἰς Αἴγινα τῷ 1828, Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Λόγος πρὸς τοὺς τελειοφοίτους τοῦ Α'. Γυμνασίου εἰς τὴν Πνύκα.

3. Ἱστορικά. Ἐκλεκτὰ μέρη ἐκ τῶν προλόγων τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον τόμους τῆς Ἱστορίας του ἡ καὶ ἐκ τινῶν ἐπιλόγων. Ἐκλεκτὰ μέρη ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων Κολοκοτρώνη, Κασομούλη καὶ Μακρυγιάννη.

Ἔτος Β'.

α'. Παιδαγωγικά κείμενα.

1. Πλάτωνος Νόμοι. Τὸ Ζ'. βιβλίον περὶ ἀνατροφῆς καὶ παιδείας παιδῶν ἀρρένων καὶ θηλέων ὑπὸ τὸ πρῶτον τῶν νομοθεσιῶν τῶν Ἀθηναίων, τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Κρήτης, ἐνθα ἐξετάζεται ἡ ἀγωγή ἀπὸ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας, ἡ σημασία τῆς παιδείας ἐν τῇ ἀγωγῇ, ἡ γυμναστικὴ, ἡ μουσικὴ, ἡ ἐπιμέλεια τοῦ ἥθους, ἡ ἀριθμητικὴ, ἡ γεωμετρία, ἡ μαθηματικὴ γεωγραφία κ.λ.π. καθὼς ἐπίσης καὶ θέματα περὶ διδασκῶν, περὶ διδασκάλων πεπειραμένων καὶ περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀρρένων καὶ θηλέων.

2. Πλουτάρχου. Περὶ παιδῶν ἀγωγῆς.

3. Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων. (ἀποσπασματικῶς).

4. Ἰωσήπου τοῦ Μοισιόδακος. Περὶ παιδῶν ἀγωγῆς ἡ Παιδαγωγία. (ἀποσπασματικῶς).

β'. Λογοτεχνικά κείμενα. Ἰδιαίτερος θὰ διδασχθῇ τὸ θέατρον, ὅπερ ἱστάμενον εἰς τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰσερχόμενον εἰς τὰς πολυποικίλους διακλαδώσεις

«προβάλλει εἰς τοὺς πιστοὺς τὰς ὑψίστους ἠθικὰς ἀξιώσεις, ἀποκαλύπτει εἰς αὐτοὺς μίαν ἐξηλατῶμένην ἔποψιν τοῦ παρόντος κόσμου καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἐλπίδα τῶν εἰς ἓνα κόσμον ἐπέκεινα τοῦ παρόντος» ; (Ed. Spanger Die Magieder Seele σελ. 148. Θὰ ἀγνοήσωμεν τὴν θρησκείαν ἐκείνην, ἡ ὁποία, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς συνυφασμένης μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας, θεσπίζεται ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, ὡς «ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν Ἑλλάδι», τ. ἔ. ὡς ἡ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἐν δὲ τῷ 2ῳ ἄρθρῳ περιγράφεται καὶ προσδιορίζεται καὶ ἐν τῷ 16ῳ ἄρθρῳ καθορίζεται, ὅτι «εἰς πάντα τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης καὶ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως ἡ διδασκαλία ἀποσκοπεῖ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν νέων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν συνταγματικῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων προβλέπεται ὑπὸ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἡ παροχὴ τῆς ὀρθοδόξου θρησκευτικῆς διδασκαλίας εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῆς Στοιχειώδους καὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ; Νομίζομεν, ὅτι ταῦτα ἀρκοῦν πρὸς διαπίστωσιν καὶ ἀνάδειξιν τοῦ βασικοῦ χαρακτήρος τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἑκπαίδευσί καὶ δὴ καὶ ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημαῖαις, ὅπου μυοῦνται καὶ καταρτίζονται οἱ ἱεροφάνται τῆς βασικῆς ἀγωγῆς τοῦ Ἔθνους, οἱ δημοδιδάσκαλοι.

Ἡ τοιαύτη θέσις τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἑκπαίδευσί δὲν ἀπορρέει μόνον ἐκ τῶν μνημονευθέντων τριῶν βασικῶν ἀρθρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται καὶ πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἐθνικῆς τοῦ ἡμετέρου λαοῦ συνειδήσεως, ἐρριζωμένης εἰς μακραίωνα πείραν ἤδη ἀπὸ τῶν πρὸ Χριστοῦ χρόνων, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς τὴν θέσιν τῆς θρησκείας καθ' ὅλου ἐν τῇ ζωῇ τῶν λαῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῆς χριστιανικῆς, θεωρουμένης ὄχι μόνον ὡς προπαρασκευῆς διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς κριτὴς τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ ὡς «ἄλματος προφυλάσσοντος τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τῆς σήψεως», ἵνα μεταχειρισθῇ τὴν προσφυᾶ ἑκφρασίαν τοῦ Βάκωνος τοῦ Verulam. Ἐὰν δὲ θὰ ἐχρεώζετο καὶ ἐν ἀρνητικῶν καὶ μᾶλλον ἔμμεσον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς σπουδαιότητος τῆς θρησκείας διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, θὰ ἤρκει ἴσως τὸ παράδειγμα τοῦ ἀδιαλλάκτου πολέμου τῶν κομμουνιστικῶν ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν ἐναντίον πάσης θρησκείας καὶ ἰδίᾳ τῆς χριστιανικῆς.

Ἄν ταῦτα πάντα ληφθοῦν πρὸ ὀφθαλμῶν, δικαιούμεθα, νομίζω, νὰ ζητήσωμεν, ὅπως καὶ εἰς τὰς τρεῖς τάξεις τῶν ὑπὸ μελέτην νέων παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν καθορισθῇ ἑβδομαδιαῶς δίωρος διδασκαλία μαθήματος τοσοῦτον βασικοῦ, ὅσον τὸ θρησκευτικόν, προσφερομένου ὑπὸ μορφὴν καὶ περιεχόμενον ἀνάλογον πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ἀνωτέρων τούτων Σχολῶν καὶ τὸν προσρισμὸν, καὶ τὴν μορφωτικὴν καὶ πνευματικὴν βαθμίδα τῶν τροφίμων αὐτῶν, ἑξοικονομουμένου πάσῃ θυσίᾳ τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην σχετικοῦ χρόνου. Ἐπικαλούμεθα δ' ἐπὶ τούτῳ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ παράδειγμα τῶν

Γερμανικῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ λεχθέντα ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς προτάσεως περὶ εἰδικεύσεων ἐν ταῖς ὑπὸ μελέτην Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημαῖαις καὶ τὴν ἐπικρατήσαν γνῶμην, ἥτις καὶ ἀπεκρυσταλλώθη ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου εἰς τὴν πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἀναγνωσθεῖσαν σχετικὴν εἰσηγητικὴν ἐκθεσιν, καθ' ἣν «ἐπιβάλλεται κατάρτισις ἰσχυρὰ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν» καὶ ἃς μοὶ ἐπιτραπῇ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων, νὰ προσθέσω «πρὸ παντὸς προκειμένου περὶ μαθήματος βασικωτάτου, ὅσον εἶναι, ὡς εἴπομεν, τὸ θρησκευτικόν». Καὶ «ἰσχυρὰ κατάρτισις» δὲν νοεῖται βεβαίως διὰ μονοῦρου ἐν ἐκάστῃ τάξει διδασκαλίας, ὡς προετάρτη εἰς προηγουμένην συζήτησιν, ἐκτὸς ἐὰν θεωρηθῇ ὡς ἐπαρκὴς ἡ ἐν τῇ Μέσῃ ἡμῶν Ἐκπαιδεύσει χορηγούμενη εἰς τὸν τροφίμον τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ὁπότε δὲν βλέπομεν τί νόημα θὰ εἶχεν ἡ προσθήκη ἐνὸς ἐτι ἔτους εἰς τὰς Σχολὰς ταύτας.

Ἐξ ἄλλου θεωροῦμεν ὡς δυσμβίβαστον πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος τὸ μονόωρον, καθ' ὃν χρόνον διὰ τὴν μουσικὴν διαθέτομεν τρεῖς ἑβδομαδιαῖας ὥρας καὶ διὰ τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν δύο, εἰς ἃς προσεθέσαμεν καὶ δέκα λεπτά ἐπὶ πλέον. Ταῦτα εἶχον καθῆκον, ὡς εἰδικός, νὰ θέσω ὑπ' ὅψιν τοῦ Συμβουλίου ἡμῶν καὶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς προσγενησομένης ἀδικίης, ὅχι μόνον εἰς τὸ μάθημα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν καὶ εἰς τὴν ἑκπαιδευσιν ἐν γένει δια τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐν αὐταῖς θρησκευτικῆς διδασκαλίας εἰς μίαν ὥραν!!

Τὸ Συμβούλιον υἱοθετεῖ ἀπολύτως τὰς ἐν τῇ εἰσηγήσει ἐκτεθειμένας ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ μαθήματος, ἔχει ὁμως τὴν βεβιωμένην ὅτι ἡ αὔξησις τῶν δύο ἡδὴ διατιθεμένων ὥρων διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν εἰς τρεῖς δίδει πλήρως τὴν εὐχέριαν νὰ ἐπιτευνχθοῦν οἱ ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ χωρὶς νὰ περιορισωμεν ἄλλας ἐπιδιώξεις ἀναγκαῖας τῆς διδασκαλίας.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω διὰ τὸν ἀριώτερον ὀπλισμὸν τῶν σπουδαστῶν, ἵνα διδάξων ἐπιτυχῶς τὸ θρησκευτικὸν μάθημα εἰς τὰ σχολεῖα τῶν καὶ δύνανται νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατὰ τῶν διαβρωτικῶς ποικίλων αἱρετικῶν καὶ ἀντιχριστιανικῶν προπαγανδῶν σκόπιμος κρίνεται ἡ μεταβολὴ τοῦ ἰσχύοντος προγράμματος τοῦ μαθήματος καὶ ἀντὶ νὰ διδάσκεται ἡ ἱστορία τῶν Θρησκειῶν νὰ διδάσκεται ἡ ἀκόλουθος ὕλη κατὰ ἔτη:

Α'. ἔτος. Εἰσαγωγή εἰς τὰς Ἀγίας Γραφὰς συνοπτικωτάτη καὶ ἐρμηνεῖα παιδαγωγικῶν περικοπῶν ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκλογὴν.

Β'. ἔτος. 1) Ἐρμηνεῖα ἐκλεκτῶν παιδαγωγικῶν περικοπῶν ἐκ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων (Α'. ἐξάμηνον) 2) Καθηγητικὴ θεωρία καὶ πράξις τῆς Θρησκευτικῆς διδασκαλίας (Β'. ἐξάμηνον).

Γ'. ἔτος. Ὁ Χριστιανισμὸς ὑπὸ τὴν ὀρθόδοξον μορφήν του ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἱστορίας τῶν ἄλλων θρησκευμάτων.

4. Ὡς πρὸς τὰ στοιχεῖα Δημοσίου Δικαίου, Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ Κοινωνιολογίας ἀπαιτεῖται τροποποιήσις τῆς. Δηλαδή δέον νὰ παραμείνῃ τὸ κεφάλαιον τοῦ Δημοσίου Δικαίου καὶ νὰ προστε-

θοῦν κεφάλαια Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτου καὶ Σπουδῆς τοῦ περιβάλλοντος κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀνάπτυχθέντα ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου κατὰ τὸ πρόγραμ-
μα τοῦ Γυμνασίου, ἀφιεμένης πρωτοβουλίας εἰς τοὺς Συλλόγους νὰ τὸ ἐφαρμόσουν κατὰ τὰ τοπικὰ δεδο-
μένα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκτενῶς ἐκτεθεισῶν προγραμ-
ματικῶν καὶ μεθοδικῶν ὁδηγῶν.

Τὰ στοιχεῖα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἔνθα τὰ περὶ παραγωγῆς, διανομῆς καὶ καταναλώσεως τοῦ πλούτου, τὰ περὶ συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ ἀνταγωνισμοῦ τούτων, ὡς ἔχουν ἐκτεθῇ διὰ τῶν νεω-
τέρων θεωριῶν ἔχουσιν ἀποβῇ πηγὴ παρανοήσεων, αἱ δὲ ἐντεῦθεν κακοδιδασκαλίας παρεπλάνησαν πλη-
θος ἀνθρώπων, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχουν ἀρθῇ εἰς τὰ συγγράμματα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας αἱ παρερ-
μηνεῖαι. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐτόνισαν
τοῦ ἀνθρώπου τὴν σημασίαν, οἱ νεώτεροι κοινωνιο-
λόγοι διὰ τῆς ταξινομήσεως ἐργασίας—κεφάλαιον—
ἔδαφος κατέρριψαν τὸν ρόλον τοῦ ἀνθρωπίνου πα-
ράγοντος, τὸν ρόλον τοῦ ἀνθρωπίνου ἐφευρετικοῦ
πνεύματος, τὸ ὅποιον πολλαπλασιάζει τὰ ἀγαθὰ καὶ
παριστοῦν ἀνταγωνιζομένους τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ἐ-
φευρετικά πνεύματα καὶ τοὺς ἐκτελεστικούς ἐργάτας,
ὡς ἔχοντας ἀντίθετα συμφέροντα ἀντὶ νὰ καταδείξουν
τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς συνεργασίας ὅλων τῶν τά-
ξεων. Ἀναμφιβόλως καὶ οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονες
ὀφείλουν νὰ διαφωτισθοῦν ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν θε-
μάτων, ἕως ὅτου ὁμως συγγραφοὺν βιβλία μὴ στη-
ριζόμενα εἰς παρηυδοκιμημένας θεωρίας, ἀλλὰ ὀρ-
θῶς καὶ ἐπαγωγῶς ἐκθέτοντα τὰ σχετικὰ ζητήματα,
φρόνιμον εἶναι νὰ μὴ διδαχθῇ παντάπασιν τὸ περὶ
Πολιτικῆς Οἰκονομίας κεφάλαιον.

5. Ὡς πρὸς τὰς ξένας γλώσσας τὸ Συμβούλιον
φρονεῖ ὅτι δεόν νὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα ἐμφασις διοριζο-
μένου μονίμου ἐν ἐκάστη Παιδαγωγικῇ Ἀκαδημίᾳ
καθηγητοῦ τῶν ξένων γλωσσῶν, ὅστις θὰ διδάξῃ
συντόνως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν ξένην γλῶσσαν.
Ἡ σύνδεσις μας πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κοινὴν Ἀ-
γορὰν καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς οἰκονομίας μας εἰς τουρι-
στικὴν εἰς εὐρείαν ἑκτασιν ἐπιβάλλουν ἵνα οἱ διδά-
σκαλοι μας γνωρίζουν ὁπωσοῦν καλῶς τὴν χρῆσιν
μιας κυρίως ξένης γλώσσης. Ἡ γλωσσομάθεια ἐξ'
ἄλλου θὰ καταστήσῃ εἰς αὐτοὺς προσιτὰς πηγὰς μορ-
φώσεως μεγάλης ἀξίας καὶ θὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα
εἰς τὴν διεύρυνσιν τοῦ πνευματικοῦ τῶν ὀρίζοντος
καὶ τῆς κοινωνικῆς τῶν μορφώσεως.

6. Ὡς πρὸς τὰ Φυσικὰ τὸ Συμβούλιον φρονεῖ
ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα ἐμφασις. Ζητήσαν καὶ
τὰς γνώμας τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ Α.Σ.Ε.Σ. κ. Δ, Γκι-
ζελῆ λόγῳ καὶ τῆς εἰδικότητος αὐτοῦ καὶ τῆς μακρᾶς
ὕπηρεσις αὐτοῦ παρὰ ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδη-
μίαις εὐρέθῃ σύμφωνον εἰς τὰς ἀκολούθους γενικάς
σκέψεις:

Δεδομένου ὅτι αἱ Παραγωγικαὶ Ἀκαδημίαι σκο-
πὸν ἔχουν νὰ καταρτίσουν τὸ διδακτικὸν προσωπι-
κὸν τῶν σχολείων τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως,
εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ Προγράμματος
τῶν ἰδρυμάτων τούτων δεόν νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ἀφ'
ἐνὸς τὸ πρόγραμμα τῶν Δημοτικῶν σχολείων καὶ ἀφ'
ἐτέρου τὰ ἐφόδια, ἅτινα φέρουν μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῶν
σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως οἱ εἰσαγόμενοι

εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας. Πέραν τούτων
πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἕλλην διδάσκαλος,
πλὴν τοῦ κυρίως σχολικοῦ ἔργου του ἔχει καὶ ἑτέραν
ἀποστολήν, νὰ συντελέσῃ διὰ τῶν ἐνεργειῶν του εἰς
τὴν ἐξύψωσιν πνευματικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέ-
δου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος
τοῦ ρόλου τοῦ διδασκάλου δὲν εἶναι μικρότερας ση-
μασίας τοῦ πρώτου ὅπερ χαρακτηρίζεται ὡς κυρίως
ἔργον.

Ὡς γνωστὸν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θὰ διδά-
ξῃ ὁ διδάσκαλος τὰ ἐξῆς μαθήματα ἐκ τοῦ κύκλου
τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν: Σπουδὴν τοῦ περιβάλ-
λοντος, Φυτολογίαν, Ζωολογίαν, Ἀνθρωπολογίαν,
Ὑγιεινὴν, Φυσικὴν, Χημείαν καὶ Γεωγραφίαν. Πλὴν
τῶν μαθημάτων τούτων τὰ ὅποια ἀνάγονται εἰς τὸ
σχολικὸν ἔργον τοῦ διδασκάλου ἀπαραίτητον εἶναι
νὰ ἐφοδιασθῇ καὶ μὲ γνώσεις Ζωοκομικὰς, Ζωοτε-
χνικὰς, Φυτοπαθολογικὰς, Κοινωνικῆς Ὑγιεινῆς ὥ-
στε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπωφελῶς ἐπὶ τῶν κατοίκων τῶν
χωρίων.

Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι ὅτι οἱ εἰσαγόμενοι εἰς τὰς
Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας εἶναι ἐφοδιασμένοι μὲ τὰς
παρεχομένας ὑπὸ τῶν σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύ-
σεως γνώσεις.

Ἐὰν αἱ δυνατότητες ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου καὶ
προσωπικοῦ ἦσαν ἀπεριόριστοι, τότε θὰ ἔκρεπε νὰ
ἀναλάβουν τὸν ἀνωτέρω τομέα εἰς καθηγητῆς τῶν
Φυσικῶν, εἰς καθηγητῆς τῶν Φυσιογνωστικῶν, εἰς
καθηγητῆς τῶν Γεωπονικῶν μαθημάτων καὶ εἰς ἱα-
τρός. Ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότης ὁμως δὲν ἐπιτρέ-
πει τοιαύτην πολυτέλειαν δι' ὃ καὶ προτείνομεν ὅ-
πως ὁλόκληρος ὁ ἀνωτέρω τομεὺς καλυφθῇ ὑπὸ ἐ-
μπείρου καὶ ἀρτίως μορφωμένου καθηγητοῦ τῶν Φυ-
σικῶν.

Πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων ἐκ τοῦ
κύκλου τῆς Φυσικῆς δεόν νὰ διατεθῶσιν 3 ὥραι ἐ-
βδομαδιαίας διδασκαλίας διὰ τὴν Α'. τάξιν καὶ 3
τεταρταὶ 3 διὰ τὴν Β'.

Διδακτέα μαθήματα δεόν νὰ εἶναι: Φυτολογία,
Ζωολογία, Ἀνθρωπολογία, Ὑγιεινὴ, Βιολογία, Φυ-
σικὴ, Χημεία, Γεωγραφία.

Σκοπὸς διδασκαλίας τινῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω μα-
θημάτων θὰ εἶναι ἡ ἐπαύξησις τῶν ἐκ Γυμνασιακῆς
διδασκαλίας κτηθεισῶν γνώσεων (Φυτολογία, Ζωο-
λογία, Ἀνθρωπολογία, Ὑγιεινὴ, Βιολογία) ἄλλων
δὲ ὁ ἐθισμὸς τῶν μελλόντων διδασκάλων εἰς τὴν κα-
τασκευὴν καὶ χρῆσιν ἐποπτικῶν μέσων διὰ τὴν δι-
δασκαλίαν (Φυσικὴ Χημεία) καὶ ἡ συλλογὴ τέλος κα-
ταλλήλου ὑλικοῦ πρὸς καταρτισμὸν Συλλογῶν ἢ Μου-
σείου.

1) Φυτολογία. Τὸ μάθημα τοῦτο ἐδιδάχθησαν
οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς φοιτήσεώς των
εἰς τὸ Γυμνάσιον καὶ φυσικὸν εἶναι αἱ σχετικαὶ γνώ-
σεις τοῦ τροφίμου τῆς Ἀκαδημίας θὰ εἶναι ὀλίγαι.
Ἀνάγκη νὰ διδαχθῇ ὅθεν ἡ φυτολογία. Ὁ διδάσκων
ὁμως δεόν νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ λεγόμενον Γενικὸν
μέρος τῆς Φυτολογίας ἥτοι εἰς στοιχεῖα ἀνατομίας
καὶ περισσότερον ἐπισταμένην Φυσιολογίαν ὥστε οἱ
μέλλοντες διδάσκαλοι νὰ γνωρίζωσι καλῶς τὰς ἀπα-
ραιτήτους διὰ τὴν ζωὴν λειτουργίας. Συνθῆκαι βλα-
στήσεως τῶν σπερμάτων, ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ
τὴν θρέψιν ἐνὸς φυτοῦ καὶ τὴν πλουσιωτέραν καρπο-

φορίαν, βελτίωσις τῶν φυτῶν, κατάλληλοι ὅροι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν φυτῶν (ἔδαφος, θερμοκρασία, ὑγρασία φωτισμός κ.λ.π.) Συνήθεις ἀσθένειαι τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν καὶ μέσα προλήψεως ἢ καταπολεμήσεως τούτων.

Σημειώσεις. Κατάλληλος διδασκαλία τοῦ μὲν ματος τῆς φυτολογίας δύναται νὰ καλύψῃ μέγα μέρος τοῦ παλαιοῦ προγράμματος τῶν Γεωπονικῶν μαθημάτων ἔχει δὲ τὸ προσὸν τῆς συγκεντρώσεως τῆς ὕλης.

2) **Ζωολογία.** Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ζωολογίας θὰ ἀποφευχθῇ ἡ ἐξέτασις μεμονωμένων ἀντιπροσώπων τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Ὁ διδάσκων θὰ περιορισθῇ εἰς τὸ νὰ τονίσῃ τὰς βασικὰς ζωικὰς λειτουργίας καὶ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ τὸ περιβάλλον ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ οργανισμοῦ. (ἄμυνα τοῦ οργανισμοῦ κατὰ τοῦ ψύχους, τῆς ἐλλείψεως ὕδατος, τροφῆς, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῶν κ.λ.π.)

Εἰς τὸ μάθημα τῆς ζωολογίας θὰ διδασκῶν αἱ βλάβαι ἐκ μέρους ἐντόμων αἱ ὧς γέλειαι ἐξ ὠρισμένων ζώων, ὁ τρόπος περιποιήσεώς των, ὁ τρόπος προφυλάξεώς των ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν καὶ ἡ ἐγκατάστασις τέλους ὀρνιθῶν, κονικλοτροφείου. σταύλου κ. λ. π. ἵνα εἶναι εἰς θέσιν νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς ἀγρότας εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ζώων των.

3) **Ἀνθρωπολογία - Ὑγιεινὴ.** Γενικῶς περὶ τῶν θεμελιωδῶν λειτουργιῶν τῆς ζωῆς. Ἐπιμέλεια τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος καὶ στοιχεῖα κοινωνικῆς ὑγιεινῆς προφύλαξις καὶ καταπολέμησις ἐπιδημικῶν ἀσθενειῶν ὡς καὶ δημιουργία ὑγιεινῶν συνθηκῶν διαβιώσεως. Συστηματικὴ μετάδοσις γνώσεων πρώτων βοηθειῶν.

4) **Γενικὴ Βιολογία:** Θεμελιώδη κεφάλαια ἐκ τῆς Βιολογίας ὡς ἡ κληρονομικότης, ἡ μεταβίβσις τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων, εὐγονία κ.λ.π.

5. **Φυσικὴ.** Αἱ θεωρητικαὶ γνώσεις ἐκ τῆς Φυσικῆς τὰς ὁποίας ἀποκομίζουσιν οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Γυμνασίων εἶναι ἀρκεταί. Ἡ διδασκαλία τῆς Φυσικῆς δέον νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν Πειραμάτων διὰ καταλλήλων συσκευῶν καὶ ἡ κατασκευὴ καὶ χρήσις προχείρων ὀργάνων Φυσικῆς.

6. **Χημεία:** Καὶ ἐκ τῆς Χημείας γνώσεις τῶν ἀποφοίτων τῶν Γυμνασίων κρίνονται ἐπαρκεῖς. Οἱ τρόφιμοι τῶν Ἀκαδημιῶν δέον νὰ ἀσκηθῶν εἰς τρόπους παρασκευῆς ἐργαστηριακῶς τῶν κυριωτέρων στοιχείων καὶ ἐνώσεων ὥστε περιέχονται εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ὡς π.χ. τοῦ ὕδατος, τοῦ ὕδρογόνου, τοῦ χλωρίου, τοῦ ὕδροχλωρικοῦ ὀξέως, τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακός, τῆς ἀμμωνίας, τοῦ διξειδίου τοῦ θείου κ.λ.π. Καὶ προκεῖμενον περὶ τοῦ μαθήματος τῆς Χημείας θὰ ἰσχύσῃ ὅ,τι καὶ διὰ τὸ τῆς Φυσικῆς, χρησιμοποίησις δηλαδὴ προχείρων μέσων.

7) Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δέον νὰ καταβληθῇ μεγάλῃ φροντίς ὥστε οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Ἀκαδημιῶν νὰ δύνανται νὰ καταρτίζωσι καὶ νὰ διατηρῶσι συλλογὰς, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν μελλοντικῶς νὰ καταρτίζωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Μουσείων περιέχον ἀντιπροσώπους τοῦ κόσμου τῆς περιοχῆς τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ μακρυνῶν χωρῶν.

Κατὰ ταῦτα ὅχι μόνον μύησις βαθυτέρα δέον νὰ

γίνῃ εἰς τοὺς κυριωτέρους κλάδους τῆς Φυσικῆς Ἐπιστήμης, ἀλλὰ πρέπει καὶ πρακτικῶς νὰ καθοδηγηθῶν οἱ σπουδασταὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν συλλογῶν πάσης φύσεως, βοτανολογικῶν, ζωολογικῶν, ἐντομολογικῶν, ὀρυκτολογικῶν κ.λ.π., εἰς τὸν καταρτισμὸν μικρῶν τερραρίων καὶ ἐνυδρείων, εἰς τὴν καθοδήγησιν πρὸς συλλογὴν καὶ κατάρταξιν ὕλικου, εἰς τὸν καταρτισμὸν ἐργαστηρίου καὶ ἐκτέλεσιν πειραμάτων δι' ἀπλῶν καὶ προχείρων μέσων κ.λ.π. Διὰ τῆς προβλεπομένης διαρρυθμίσεως τοῦ προγράμματος τῆς Φυτολογίας καὶ Ζωολογίας ὁ καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν δύναται ἀριστα νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν γεωπόνον ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις, εἰς τὸν ὅσον ὥστε νὰ κατασιῇ περιττὴ ἡ ὑπαρξίς ἰδιαιτέρου γεωπονικοῦ μαθήματος. Ἰδ' αὐτοῦ θὰ ἐπιτευχθῇ καλύτερον ἐὰν τοποθετηθῶσιν εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας φυσικοὶ μετεκπαιδευθέντες εἰς τὴν Γεωπονικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης διαπνέουσι τοῦ Κράτους.

7) **Ὡς πρὸς τὴν Γυμναστικὴν, Ἀγωνιστικὰ καὶ Ὁργάνωσιν ὁμάδος** τὸ Συμβούλιον φρονεῖ ὅτι δέον νὰ ὑποχρεωθῶν πάντες οἱ σπουδασταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν των νὰ προσκομίσουν πιστοποιητικὸν πρακτικῆς ἐξασκήσεως αὐτῶν ὡς στελεχῶν εἰς ὁμάδας ὁργανώσεως νέων, ὡς οἱ πρόσκοποι καὶ ὀδηγοὶ (διὰ τοὺς θήλειους), εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν κατασκηνώσεων, εἰς Ὀρειβατικούς Ὀμίλους, εἰς Ὀμίλους Σηπλαιολογικῶν ἐξερευνήσεων, Ὀμίλους Χιονοδρομικούς, Κολυμβητικούς, εἰς Ὀμίλους κοινωνικῆς εὐποιίας κ.λ.π.

Ἀξιοσύστατον εἶναι ὅπως ἐκάστη Ἀκαδημία ὁργανώσῃ κατ' ἔτος κατασκηνώσιν μιᾶς τοῦλάχιστον περιόδου, καθ' ἣν θὰ δοθῇ εὐκαιρία πλουσίας ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς δράσεως. Ἐπίσης ὀρθὸν κρίνεται ἡ καθιέρωσις δεκαλέπτου καθημερινῆς γυμναστικῆς ἀσκήσεως τῶν σπουδαστῶν.

8) **Ἐπὶ τούτοις ἡ μόρφωσις τῶν σπουδαστῶν δέον νὰ διευρυνθῇ ἐν ὅψει τοῦ ρόλου των ὡς πνευματικῶν ἡγετῶν τῆς ὑπαίθρου καὶ ὡς ἐθνικῶν ἐργατῶν κοινωνικῆς ἐξυψώσεως τοῦ περιβάλλοντός των διὰ συμπληρωματικῆς μορφώσεως εἰς ἔργα πνευματικὰ καὶ κοινωνικά.**

Οὕτω διὰ μετακλήσεως εἰδικῶν προσώπων, αἵτινα διὰ σειρᾶς τινὸς ὁμιλιῶν θὰ καθοδηγοῦν τοὺς σπουδαστάς. δέον νὰ γίνῃ ἐνημέρωσις αὐτῶν εἰς τὰ ἐξῆς θέματα καὶ ἐνδεχομένως καὶ ἄλλα τινά:

α. Εἰς θέματα ἀρχαιολογικὰ καὶ τουριστικά.

β. Εἰς χειρισμὸν ὁπτικο-ἀκουστικῶν μορφωτικῶν μηχανημάτων.

γ. Εἰς ὁργάνωσιν καὶ λειτουργίαν σχολικῆς καὶ κοινοτικῆς βιβλιοθήκης.

δ. Εἰς διενέργειαν συλλογῆς λαογραφικοῦ ὕλικου.

ε. Εἰς ἀναγνώρισιν ἐνδιαφερομένων περιπτώσεων ψυχικῆς ὑγιεινῆς τῶν μαθητῶν.

στ. Εἰς συγκέντρωσιν ἐπαγγελματιολογικῶν στοιχείων.

Τὰ θέματα ταῦτα θὰ ἀναπτυχθῶν κατὰ κύριον λόγον εἰς τοὺς σπουδαστάς τοῦ Α'. ἔτους, ἀφεθέντος ἐν τῷ ὁρολόγιῳ προγράμματι σχετικοῦ περιθωρίου χρόνου.

Τὸ ὁρολόγιον πρόγραμμα καθορίζεται ὡς κάτωθι:

ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ ΟΥ ΜΕΝΕΤΟΙ

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΜΑΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

Υπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΠΥΡ. ΠΑΛΛΑΔ
Ἐπιθεωρητοῦ Δημ. Σχολείων—Φιλολόγου

1ον. Θέσπισις ὀκταετοῦς Στοιχ. Σχολείου

Ἡ Στοιχειώδης Παιδεία τῶν Ἑλλήνων· ἡ διὰ τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος παρεχομένη, εἶναι ἀνεπαρκὴς ἀπὸ τε ἀπόψεως ποιότητος καὶ ποσότητος γνώσεων ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ Ἑθνικῶν ἀπαιτήσεων καὶ ἀξιώσεων ἀφ' ἑτέρου.

Ἀπὸ ἀπόψεως γνώσεων ἀρκεῖ ν' ἀνιτρεῖται τις

ΠΡΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΙΔ. ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ ΤΡΙΕΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΣΕΩΝ

Α/Α	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΣΟΛ. Α'	ΣΟΛ. Β'	ΣΟΛ. Γ'
1.	Γενικὴ Παιδαγωγικὴ	—	—	2
2.	Γενικὴ Διδακτικὴ	3	—	—
3.	Εἰδικὴ Διδακτικὴ	—	4	2
4.	Διδακτικαὶ ἀσκήσεις καὶ φροντιστήρια	—	4	12
5.	Ἱστορία τῆς Παιδαγωγικῆς	—	2	—
6.	Σχολικὴ Νομοθεσία	—	—	2
7.	Ψυχολογία (Γενικὴ — τοῦ παιδὸς καὶ ἐφήβου — τῶν ἀτομικῶν διαρῶν	2	1	—
8.	Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμὸς μετ' ἐπαγγελματολογικῶν στοιχείων	—	—	1
9.	Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν καὶ στοιχεῖα γνωσιολογίας, ἠθικῆς αἰσθητικῆς	—	2	2
10.	Στοιχεῖα Δημοσίου Δικαίου, Ἀγωγὴ Πολίτου, Σπουδὴ τοῦ περιβάλλοντος	—	—	2
11.	Σωματολογία τοῦ παιδὸς καὶ ἐφήβου, Ὑγιεινὴ, Πρῶται βοήθειαι	1	1	—
12.	Θρησκευτικὰ	1	1	1
13.	Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία καὶ Παιδαγωγικὴ Φιλολογία	6	4	3
14.	Ξέναι γλῶσσαι	4	3	3
15.	Μαθηματικά	—	2	—
16.	Φυσικὰ καὶ Γεωπονικὰ	3	3	—
17.	Γυμναστικὴ, Ἀγωνιστικὴ, καὶ Ὁργάνωσις Ὁμάδος	2	2	2
18.	Ὅδρικὴ	2	1	1
	Ἐνόργανος μουσικὴ	2	2	—
	Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ	—	1	1
19.	Τεχνικὰ Καλλιγραφία	1	—	—
	Ἰχνογραφία	1	2	1
	Χειροτεχνία	2	1	—
20.	Σειραὶ ἐπιμορφωτικῶν διαλέξεων καὶ μαθημάτων ἐπὶ θεμάτων ἀρχαιολογικῶν καὶ τουριστικῶν, ἐπὶ χειρισμοῦ ὀπτικοακουστικῶν, μορφωτικῶν μηχανημάτων, ὁργανώσεως σχολικῆς καὶ κοινοτικῆς βιβλιοθήκης, ἐπὶ διενεργείας συλλογῆς λαογραφικοῦ ὕλικου, ἐπὶ περιπτώσεων ψυχικῆς ὑγιεινῆς τῶν μαθητῶν, συγκεντρώσεις ἐπαγγελματολογικῶν στοιχείων κ.λ.π.	5	—	—

Σύνολον ὥρων 85 36 36

Μεθ' ὃ παρελθούσης τῆς ὥρας ἐλύθη ἡ συνεδρίασις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Π ΓΕΩΡΓΙΟΥΝΤΖΟΣ

ΑΛ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

πρὸς διαπίστωσιν εἰς τὴν ἀλματώδη, ἢ μᾶλλον, ἱλιγυιώδη ἐξέλιξιν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς σήμερον, ἐξέλιξιν ἣτις δὲν προσεγγίζεται οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον διὰ τῶν παρεχομένων εἰς τὸ ἐξαετὸς Δημοτικὸν Σχολεῖον μορφωτικῶν, πνευματικῶν ἢ τεχνικῶν στοιχείων.

Τὸ ἰσχύον καὶ ἐφαρμοζόμενον Πρόγραμμα διδασκομένων μαθημάτων, συνταχθὲν πρὸ ἡμίσεος αἰῶνος, βιάσει τῶν τότε ἀντιλήψεων περὶ Παιδείας, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι παρέμενεν ἀπροσάρμοστον πρὸς τὴν παρούσαν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς. Αἱ διδασκόμεναι διὰ τοῦ προγράμματος τούτου γνώσεις εἶναι πλέον ἐλλιπεῖς καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀνεπαρκές. Αἱ ἀντιλήψεις τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας Ψυχολογίας οὐδαμοῦ ἀντικατοπτρίζονται εἰς αὐτό. Αἱ πρόοδοι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἀγνοοῦνται. Τὰς ἀγνοεῖ δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον καὶ ὁ σύγχρονος διδῶν, ἐκτὸς ἐὰν τὰ ἐνδιαφέροντά του τὸν καθιστοῦν ἄοκνον μελετητὴν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ καὶ βίου καὶ τῆς γοργῆς ἐξελλξεῶς του. Ἡ ἐπελθούσα ἀνακατάταξις τοῦ περιεχομένου τοῦ πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων Λαῶν τῆς Ὑψηλίου, ἔπειτα ἀπὸ δύο τρομεράς, φρικτὰς καὶ ἀπανθρώπους, πολεμικὰς συγκρούσεις, ἢ διάσπασις τοῦ ἀτόμου, ἢ προσέγγισις τοῦ κοσμοῦ κοῦ διαστήματος, ἢ σύντμησις εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐπικοινωνιῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πάσης γωνίας γῆς καὶ ἡ ἐκ τούτων γνωριμία καὶ κατανόησις τοῦ συνανθρώπου, ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ χρώματος, ἢ ἀναγνώρισις δι' αὐτόν, ἀναγκαίως καὶ φυσικῶς, τῶν δικαιωμάτων του ὡς ἐλευθέρου πολίτου προβάλλουν εἰς τὸν ὀρίζοντα μὲ νέας καὶ ἰσχυράς ἀξιώσεις. Προβάλλουν ὡς ΑΠΕΙΛΑΙ καὶ ΟΔΗΓΟΙ τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν ἀκόμη ὁ ἀνθρώπος ὁ σημερινὸς σκέπτεται τὴν αὐτοκτονίαν του ἢ τὴν ἐλίξιν του.

Λοιπὸν, οὔτε αἱ σύγχρονοι πρόοδοι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, μὲ τὸ δυσθεώρητον ὕψος τῆς τεχνικῆς τῶν ἀνόδου, οὔτε αἱ ἀνθρωπιστικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἀνάγκαι, μὲ τὸ ἀδιαπέραστον βάθος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀνακατεταχθῆσαν ἐντὸς τοῦ ἰσχύοντος Προγράμματος ἐργασίας τοῦ Στοιχειώδους μορφωτικοῦ μας ἰδρύματος.

Τὸ Στοιχειῶδες Σχολεῖον, τὸ λίκνον δηλαδὴ συμπάσης τῆς κοινωνίας μας, μένει στατικόν. Καὶ προβάλλει ἄτεγκτον τὸ ἐρώτημα: ὁ χῶρος τῶν ἐξ τάξεων του καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐξαετοῦς λειτουργίας του καὶ τὰ μέσα καὶ οἱ τρόποι ἐργασίας του καὶ τὸ μορφωτικόν του ὕλικόν καὶ ὁ λειτουργὸς του ἔχουν τὴν ἀντοχὴν νὰ βαστάσουν τὸ ἀφόρητον βάρος, ποῦ καλεῖται σύγχρονος πολιτισμός;

Ἀρκοῦν εἰς τὰ παιδιὰ τὰ ἐξ ἑτη μορφώσεώς των εἰς τὸ Στοιχειῶδες Σχολεῖον, διὰ νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν σύγχρονον δίνην τῆς βίαιπάλης; Πῶς μὲ τὰς

γνώσεις των και την προεπαγγελματικήν των κατάρτισιν, τεχνικήν και θεωρητικήν, θά συναγωνισθύν τους συνεργάτας των εν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Κοινότητι; Ἀρκοῦν διὰ νὰ στερεώσουν τοὺς πόδας των εἰς τὸν κληρονομηθέντα πατριὸν ἀνθρωπιστικὸν πολιτισμὸν, ὅπου διέπρεψαν οἱ πρόγονοί των καὶ διέλαμψαν εἰς τοὺς ὀρίζοντας τῆς οἰκουμένης, διὰ νὰ δυνηθοῦν ν' ἀντιμετρηθοῦν καὶ πρὸς ἐκείνους καὶ πρὸς τοὺς συγχρόνους κοσμοπολίτας; Ὅχι δὲν ἀρκοῦν.

Καὶ δὲν ἀρκοῦν, διότι μὲ βραδύτητα ἢ μᾶλλον, ὡς τὸ παραδεχθῶμεν, μὲ βῆμα σημειωτὸν κινεῖται περὶ τὸν ἄξονά του καὶ περιστρέφεται τὸ Στοιχειῶδες τῆς Ἑλλάδος Σχολεῖον ἀπὸ τοῦ 1911 μέχρι σήμερα. Διότι καθηλώθη ἀμετακίνητον εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀφειρησίας του. Διότι ἐνῶ λειτουργεῖ μὲ σκοπὸν νὰ εἰσαγάγῃ τὰ παιδιὰ εἰς τὴν ἀλματώδη πρόοδον τῶν θεωρητικῶν καὶ θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς συγχρόνου σφυζούσης ζωῆς, κρατεῖ αὐτὰ πεισιμόνως ξένα καὶ μακρὰν τῶν ἀπαιτήσεων τούτων.

Ὁ σύγχρονος μαθητὴς τοῦ Στοιχειώδους Σχολείου, ὡς διαπαιδαγωγεῖται, μένει χωλός, ἀνάνηρος καὶ παραπαλεῖ, ἐὰν μὴ, τύχῃ ἀγαθῇ καὶ γονέων προνοίᾳ καὶ εὐπορίᾳ, εἰσέλθῃ εἰς φοίτησιν εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ τὰς Μέσας Ἐπαγγελματικὰς Σχολὰς τῶν πόλεων, ἵνα ἐκεῖ ἐντυφλήσῃ καὶ διδαχθῇ καὶ προαχθῇ (ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ ἐκεῖ) καὶ κατανοήσῃ τὸν σύγχρονον παγκόσμιον πολιτισμὸν καὶ τὰ σύγχρονα παγκόσμια πνευματικὰ καὶ τεχνικὰ ρεύματα. Ἄλλως μένει ξένος καὶ «ἔξω τοῦ νυμφῶνος», ὡς παρθένος μαρὰ.

Ἄλλ' ἐὰν τ' ἀνωτέρω, γνωστὰ εἰς τοὺς ποδηγετοῦντας τοὺς ἑλληνόπαιδας, δὲν εὕρωσιν ἀπήνησιν καὶ λύσιν καὶ καταξίωσιν ὑπὸ τῆς Ὀλότητος τῶν Ἀρμοδιῶν Κυβερνητῶν, ὅς μὴ ὀμιλῶμεν περὶ ἐφαμίλλου συναγωνισμοῦ καὶ ἀνόδου τῆς πνευματικῆς καὶ τεχνικῆς στάθμης μας καὶ περὶ εὐγενεῶς καὶ ἐνεργοῦ ἀμίλλης μας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κοινότητα.

Καὶ ἴσως ἀντίτλη τις, ὅτι οἱ ἑλληνόπαιδες τῶν πόλεων καὶ μεγαλουπόλεων μὲ τὴν ἀφθονίαν τῶν παρεχόμενων μορφωτικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντός των, τῆς οἰκογενείας των, συνοικίας των, τῶν θεάτρων, τῶν ἐκδρομῶν, τῶν περιηγήσεων, τῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων των κ.λ.π., κ.λ.π., νὰ συμπληρῶσι τὰς ἐκ τοῦ Στοιχειώδους Σχολείου ἐλλείψεις των, ἐὰν τὰς συμπληρῶσιν ἐπαρκῶς, ὡς ἀμφιβάλλομεν. Ἄλλ' ὅμως, τί θὰ εἴπωμεν διὰ τοὺς ἑλληνόπαιδας τῆς ὑπαίθρου, τοὺς ἀγροτόπαιδας τῶν κωμοπόλεων καὶ κωμῶν τῶν ἑλληνικῶν πεδιάδων, τῶν ὁρέων καὶ τῶν νησιῶν μας καὶ τῶν ἀκριτικῶν μας περιοχῶν; Ποῖον περιβάλλον καὶ ποῖα ἀγωγή θὰ συμπληρώσῃ καὶ θὰ συγχρονίσῃ καὶ θὰ εἰσαγάγῃ αὐτοὺς εἰς τὸν σφύζοντα γύρω καὶ ἐνσκήπτοντα αἰφνιδίως καὶ εἰς τὸ πλέον ἀπομακρυσμένον χωρίον πολιτισμὸν;

Χάσκων καὶ ἐνὸς ὁ ἀγροτόπαις, θὰ παραμένῃ ἀποτελματωμένος, δυσκίνητος, καὶ ἀτολμος καὶ ἐμφοβος καὶ συμπλεγματικός. Καὶ τώρα ἀκριβῶς χρειάζεται εἰς νέος Ἀρχιμήδης, εἰς νέος Ἡρακλῆς, ν' ἀναμοχλεύσῃ καὶ μετακινήσῃ καὶ ἀποκαθάρσῃ καὶ ἀνυψώσῃ τὸν ἐκ τῆς μοίρας του δερόμενον ἀγροτό-

παιδα.

Τίς ὁ νέος Ἀρχιμήδης; Τίς ὁ νέος Ἡρακλῆς τῆς Λαϊκῆς Παιδείας μας; Τίς θὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὸ Στοιχειῶδες Σχολεῖον νέαν μορφήν εἰς τὸν τύπον του καὶ νέαν πνοήν εἰς τὴν οὐσίαν του; Τί δέον καὶ κατεπειγόντως γενέσθαι;

Ἀπλούστατα: τοῦ νέου Σχολείου ἡ νέα μορφή θὰ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ αὐτοῦ ἐξ εἰς ὀκτὼ τάξεις καὶ εἰς ἔτη λειτουργίας τοῦ ὀκτώ. Καὶ ἡ νέα του πνοή θὰ εἶναι ἡ ἐμφύσησις πνεύματος ἀνακαινίσεως καὶ ἐναρμονίσεως πρὸς τὴν σημερινὴν ἀνοδικὴν πορείαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ καὶ παγκοσμίου Πολιτισμοῦ, ἡ ἀναπροσαρμογὴ καὶ ἡ ἐναρμόνισις δηλ. τοῦ μορφωτικοῦ ὕλικου τοῦ πρὸς αὐτόν. Καὶ ταῦτα θὰ εἰσηγηθῇ καὶ θὰ κατορθώσῃ ὁ ἱστάμενος εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Διοικήσεως τῆς Ἑθνικῆς μας Μορφώσεως, ὁ ἐπὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων δηλ. κ. Ὑπουργός, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν ἀρμοδιῶν συνεργατῶν του.

Μὴ αὐταπατώμεθα καὶ μὴ βαυκαλιζώμεθα ἐπὶ τῆς κεκτημένης τῶν προγόνων δόξης, ἥτις δὲν πρόκειται μόνον αὐτὴ νὰ μᾶς σώζῃ. Ἡ ἀνάγκη μᾶς ἐκβιάζει νὰ ἐγκύψωμεν ταχέως καὶ νὰ μελετήσωμεν τὰ νέα μας προβλήματα καὶ νὰ ἐννοήσωμεν αὐτά. Ἐπειτα νὰ χωρήσωμεν θαρραλεοί, συγχρονισμένοι καὶ πλησίτοι εἰς τὰ πρόσω. Ἀς στηρίξωμεν τοὺς πόδας μας λοιπὸν εἰς τὸν ἀσάλευτον καὶ αἰδίδιον ἑλληνο-χριστιανικὸν πολιτισμὸν, ὃς ἀντλήσωμεν παραδείγματα ἐκ τοῦ θείου τούτου φωτός καὶ ὃς προχωρήσωμεν μὲ τὴν διακρίνουσαν τὴν Ἑλλάδα δυναμικότητα καὶ δημιουργικότητα. Ἀλλὰ πρωτίστως ὀφειλομένη νὰ δημιουργήσωμεν, ἀδιστακτικῶς καὶ ταχέως, τὸ ὀκταετὲς Στοιχειῶδες Σχολεῖον, νὰ ἐξοπλίσωμεν αὐτὸ μὲ διδακτηριακὰ σύγχρονα συγκροτήματα, ἄρτια βιβλία, ἀφθονα ὄργανα καὶ μέσα διδασκαλίας κ.λ.π. Νὰ διδάξωμεν εἰς αὐτὸ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ εὐρήματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὡς ψυχὴν του καὶ ἰσχύιν του νὰ τοποθετήσωμεν εἰς αὐτὸ τὸν ἄξιον ἐπιστήμονα, τὸν ἄξιον παιδαγωγόν, τὸν ἄξιον διδάσκαλον.

Οἱ καιροὶ οὐ μενετοί. Ἡ Πατρις μας εἰσηλθεν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κοινότητα, εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κοινὴν Ἀγοράν. Εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην θὰ ἐνσωματωθῶν ὅλα τὰ Κράτη τοῦ Ἑλευθέρου Δυτικοῦ Κόσμου, πλην τῶν 7 γνωστῶν, ὡς ὁ καθημερινὸς τύπος μᾶς πληροφορεῖ.

Ἡ Ἀγγλία τὸ ἀπεφάσισεν. Ἡ Ἀμερικὴ τὸ προγραμματίζει. Ἡ δὲ χώρα τοῦ Φωτός, τῆς Σοφίας, τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, ἡ κατὰ τὸν Γκαίτε «ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά τοῦ Κόσμου» πῶς ἐντάσσεται καὶ πῶς εἰσέρχεται; Θὰ εἰσέλθῃ καὶ πρέπει νὰ εἰσέλθῃ μὲ τὰ ἰδικὰ της σκῆπτρα καὶ τὸ ἰδικόν της Φῶς, ἐὰν ἐγκαίρως ἐτοιμασθῶμεν, ἐὰν ἐγκαίρως προσαρμοσθῶμεν.

2ον. Ἀναπροσαρμογὴ μορφώσεως τῶν λειτουργῶν τῆς βασικῆς Παιδείας, πλήρης κρατικὴ ὑποτροφία καὶ πλήρεις Πανεπιστημιακαὶ σπουδαί.

Ἡ καθιερωμένη μορφή σπουδῶν τῶν διδλῶν διὰ τῆς διετούς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἔχει καὶ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα. Πολλοὶ ἔχουσιν ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα αὐτό. Οἱ ποικίλοι τύποι Διδασκαλείων καλῶς κατηργήθησαν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπικρατῶν ἤδη δὲν εἶναι ὁ τελειώτερος,

Βεβαίως ἡ μόρφωσις τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Νέου δκταετοῦς Στοιχειώδους Σχολείου θὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰς νέας ἀπαιτήσεις, ὡς διεγράφησαν προηγουμένως καὶ ἐκ προοιμίου τονίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι πλήρως Πανεπιστημιακὴ τετραετῶν δηλ. σπουδῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρηθῇ χίμαιρα ἡ τετραετὴς Πανεπιστημιακὴ μόρφωσις ἢ περιττὴ πολυτέλεια, ἀλλὰ τοῦναντίον σύγχρονος Ἑθνικὴ ἀπαίτησις. Ἐχει ἄλλως θεσπισθῇ μερικῶς ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ὑπὸ τὴν κενωρισμένην μορφήν τῶν διειτῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν διὰ πάντας καὶ τῆς διειτοῦς Πανεπιστημιακῆς μετεκπαιδύσεως διὰ μερίδα τινα διδ(λ)ων. Ἡ τετραετία σπουδῶν ὑφίσταται ἐν τοῖς πράγμασι, πλὴν μόνον διὰ 70 - 80 διδ(λ)ους κατ' ἔτος, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ δι' ὅλους τοὺς διδασκάλους, ἀνεξαιρέτως φύλου καὶ ἡλικίας.

Ἰσως θ' ἀντιέπη τις, ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μας δὲν θὰ προσέλθουν εἰς τετραετεῖς σπουδὰς οἱ ἀπόφοιτοι Γυμνασίου δι' ἀπόκτησιν πτυχίου διδασκάλου ἀφοῦ μὲ τὰ αὐτὰ ἔτη σπουδῶν κτῶνται πτυχία ἐπιστημονικὰ καὶ λίαν προσοδοφόρα.

Καὶ ὅμως, ἐὰν θέλωμεν ν' ἀναγεννήσωμεν πλήρως τὴν Παιδείαν μας καὶ τὸν πολιτισμὸν μας, πρέπει κατὰ πρῶτιστον λόγον νὰ ἐκπαιδύσωμεν Θεωρητικῶς καὶ νὰ καταρτίσωμεν Πρακτικῶς τὸν λειτουργὸν τῆς Στοχειώδους Παιδείας εἰς τὴν παιδαγωγικὴν Ἐπιστήμην, ὡς ἀξιούσιν οἱ σημερινοὶ καιροί. Ἀλλως, ἄς μὴ ὁμιλῶμεν διὰ νέον Σχολεῖον, νέα προγράμματα, νέας τάσεις καὶ συναγωνισμούς μας εἰς ἔργα τῆς Κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀγορᾶς. Θὰ κτίζωμεν ἐπὶ ἄμμου.

Τί θὰ συμβῇ ὅμως, ἐὰν οἱ ἀπόφοιτοι Γυμνασίου δεῖξωσιν ἀπροθυμίαν διὰ τοιαύτας τετραετεῖς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς; Ἀπλούστατον: Πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ θεσμὸς τῶν 4ετῶν σπουδῶν διὰ ΠΛΗΡΟΥΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΥΠΟΤΡΟΦΙΑΣ εἰς ἱερυθησομένην ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΝ ΣΧΟΛΗΝ τῶν δύο Πανεπιστημίων μας.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὸ ἐγγὺς παρελθόν, ὅτε ἡ Πατρίς εἶχεν ἀνάγκην διδασκάλων διὰ νὰ ἐπανδρώσῃ τὰ τεράστια κενὰ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ δὴ τὰ τῶν ἀκριτικῶν περιοχῶν, ἐθέσπισεν ὑποτροφίας πλήρεις διὰ τὴν προσέλκυσιν σπουδαστῶν εἰς Πολυτάξια καὶ Μονοτάξια Διδασκαλεῖα καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπήνδρωσε λίαν ἱκανοποιητικῶς αὐτὰ.

Ἀφοῦ ἔχωμεν τὸ ὥραιον προηγούμενον τῶν ὑποτροφιῶν τούτων εἰς τὰ διαφόρων τύπων Διδασκαλεῖα, ἀφοῦ ἔχομεν καὶ τὸ ὥραιότατον παράδειγμα ἄλλων Χωρῶν, αἱ ὁποῖαι παρέχουν, δωρεὰν ἢ ἐπὶ χρεώσει, πλήρη τὴν Πανεπιστημιακὴν Παιδείαν εἰς πάντας τοὺς ἱκανοὺς καὶ ἐπιθυμοῦντας, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀποδόσεως εἰς τὸ Κράτος τῶν τροφείων καὶ τῶν διδάκτρων παρὰ τῶν μελλόντων ἐπιστημόνων, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς καὶ βεβαίου, ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν εἶναι δυνατός, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβλημένος. Εἶναι δὲ δεδομένος διὰ τὰς πάσης φύσεως Στρατιωτικὰς Σχολὰς τῆς Πατρίδος μας, ὅπου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς των λειτουργεῖ σταθερῶς.

Ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο ἐφαρμοσθῇ καὶ διὰ τὴν Στοχειώδη Παιδείαν, εἶναι βέβαιον, ὅτι θ' ἀποδώσῃ ἄοιστα ἀποτελέσματα καὶ θὰ ἐπιτύχῃ προσέλκυσιν

σιν ἀρίστων καὶ ἱκανῶν ἀποφοίτων Γυμνασίων.

Οἰκοθεν νοεῖται. ὅτι ὁ τοιαύτης μορφώσεως διδάσκαλος παιδαγωγός, θὰ διοραθμισθῇ καὶ μισθοδοτηθῇ ὡς ἐπιστήμων πλέον καὶ ὅτι θὰ τοποθετηθῇ εὐθὺς ἀμέσως, ἅμα τῇ περατώσει τῶν τετραετῶν σπουδῶν του εἰς τὸ δκταετὲς Στοιχειώδες Σχολεῖον, θὰ εἶναι δὲ καὶ λίαν εὐλογος ἡ ἀπαίτησις τῆς πολιτείας νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τοὺς μικροὺς συνοικισμούς ἐπὶ μίαν ἑξαετίαν τοῦλάχιστον. Ἀναμφιβόλως, οὐδεὶς τοιαύτης προελεύσεως διδάσκαλος παιδαγωγός, τέκνον καὶ δημιούργημα τῆς Πατρίδος του, θ' ἀρνηθῇ νὰ θητεύσῃ ἐκεῖ ὅπου ἡ Ἑθνικοκοινωνικὴ ἀνάγκη ἀξιοῖ τὴν προσφορὰν τῶν ὑπηρεσιῶν του.

Αἱ δὲ κατὰ ὀλιγομήνου περ.όδους Μετεκπαιδύσεις τῶν τοιαύτης μορφώσεως ἐκπαιδευτικῶν Στοχειώδους θὰ πρέπει εὐρύτατα νὰ διασφαλίζονται εἰς εἰδικὰ Ἰδρύματα, λειτουργοῦντα παραλλήλως πρὸς τὰς Παιδαγωγικὰς Σχολὰς Ἀθηνῶν καὶ Θεσ/νίκης. Ἐπίσης Μετεκπαιδύσεις των καὶ εἰς ἀνεγνωρισμένης ἀξίας καὶ ἀποδόσεως Παιδαγωγικὰ Ἰνστιτοῦτα τοῦ Ἐξωτερικοῦ νὰ θεσπισθῶσι πρὸς διαρκὴ ἐνημέρωσιν των εἰς τὴν παγκόσμιον ἐξέλιξιν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης.

3ον. Θήτευσις τῶν ἀδιορίστων Καθηγητῶν καὶ Γεωπόνων εἰς Δημοτικὰ Σχολεῖα.

Ἐχομεν σήμερον μυριάδα ἴσως ἀδιορίστων Φιλόλογων, Θεολόγων, Μαθηματικῶν, Φυσικῶν, Γυμναστῶν καὶ Γεωπόνων, οἵτινες ἀπὸ ἐτῶν ἀναμένουσι διορισμὸν, μαραινόμενοι εἰς τὸν ἀχαριν ἄεργον βίον. Γνωστὸν, ὅτι 1300 Φιλόλογοι καὶ 1000 Θεολόγοι, παραμένουν ἀδιορίστοι ἀπὸ τοῦ 1957. Διὰ πάντας οὗτοι οἱ ἐπιστήμονες νὰ μὴ ἐπιστρατευθῶσι, διοριζόμενοι καὶ εἰς τὸ νέον 3ετὲς Στοιχειώδες Σχολεῖον; Διὰ νὰ μὴ προσφέρουσιν ἐπὶ 3 ἢ 5 ἔτη τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ὑπαιθρον, εἰς τὰ χωρία, εἰς τὴν Στοχειώδη Παιδείαν, ἀρχόμενοι τῆς σταδιοδρομίας των ἐντεῦθεν;

Ἐδῶ, καὶ τοῦτο εἶναι μέγα, θὰ λάβωσι γνῶσιν καὶ πείραν καὶ διδάγματα καὶ εἰκόνα ὁλοκληρωτικῆν τοῦ Λαοῦ καὶ τῆς Λαϊκῆς Παιδείας μας.

Φρονοῦμεν, ὅτι ἅπαντες οἱ ἀδιορίστοι οὗτοι ἐπιστήμονες, ἄεργοι ἢ τρεπόμενοι εἰς ἀλλοτρίους τῶν σπουδῶν των καὶ τοῦ προσορισμοῦ των ἀσχολίας, θ' ἐδείκνυνον μεγίστην προθυμίαν καὶ ἀνταπόκρισιν εἰς μίαν Κοινωνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐπιστράτευσιν, διὰ νὰ μεταφέρωσι καὶ μεταδώσωσι τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ φῶτά των ἐπὶ ὀλίγα ἔτη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπαιθρον.

Ταῦτα δέ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς πλήρους ἀναγνωρίσεως τῆς τοιαύτης ὑπηρεσίας των, ὡς ὑπηρεσίας τοῦ κλάδου των, τῆς ἱεραρχίας των ἐν τῇ μελλοντικῇ ὑπαλληλικῇ των σταδιοδρομίᾳ.

Μία δὲ ἐν τοῖς Προτύποις Σχολείοις δίμηνος εἰδικὴ προπαιδεύσις των εἰς τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν θὰ ἐπῆρκει νὰ τοὺς καταστήτῃ ἱκανοὺς εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον των.

Ἡ ὀλιγοετὴς θητεία ὧν τῶν ἀδιορίστων ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη ἐπιστημόνων εἰς τὸ δκταετὲς Στοιχειώδες Σχολεῖον θὰ ἦτο πράγματι θεῖα εὐλογία, τό-

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Υπὸ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ
Διδ)λου Προτύπου Παιδ. Ἀκαδημίας Τριπόλεως

Διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἔχουν διατυπωθῇ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι θεωρίαι. Ἡ θεωρία τῆς κληρονομικότητος «Ὁ Βιολογισμός». Καὶ ἡ θεωρία τῆς διαγωγῆς «Ὁ Behaviorismus».

Ἡ πρώτη, ἡ θεωρία τοῦ βιολογισμοῦ, θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ἄθροισμα τῶν χρωματοσωμάτων τῶν γεννητόρων αὐτοῦ, τ.ἐ. ἕκαστον ἄτομον εἶναι ὅ,τι οἱ γεννήτορες αὐτοῦ καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ἡ δευτέρα, τῆς διαγωγῆς, θεωρεῖ τοῦτον ἐξάρτημα καὶ δημηούργημα τῶν ὄρων τοῦ περιβάλλοντος. Ἐκλαμβάνει αὕτη

σον διὰ τὴν ὑπαιθρον, ὅσον καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους.

Ἴδου μίᾳ εὐγενεστάτῃ καὶ ὠραιότητῃ καὶ ἀξίας πάσης προσοχῆς καὶ πάσης ἐκτιμήσεως Ἑθνικῇ Ἑξόρμησις.

4ον. Ἡθικὴ καὶ ὕλική ἀνύψωσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν

Ἡ πολιτεία πρέπει νὰ προσέξῃ ἰδιαιτέρως, σήμερα, τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς τῆς νέας γενεᾶς, τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος. Τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς συντελεῖται βεβαίως καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων παραγόντων. Παραμένει ὅμως βασικώτερος καὶ κυριώτερος ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ Κράτος.

Ἄλλ' ὁ δ)λος πρέπει νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας μεταχειρίσεως ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Κοινωνίας, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος φορεὺς τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐλπίδων τῆς Φυλῆς μας. Ν' ἀμφιβῇ γενναίως καὶ νὰ ἐξελλίσσεται ἀκωλύτως καὶ ἐπαξίως τοῦ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Δ)ντοῦ Α'. Νὰ διασφαλισθῇ ἡ ἀνετοσ διαβίωσις του, ὥστε ἀπερίσπαστος ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἀποστολὴν του. Ἡ ἀνισος ἐναντι τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων μεταχειρίσεως του, ἡ ἀνέμοστος πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ ὑψηλὸν ἔργον του συμπεριφορὰ ἐνίων Ἀνωτέρων Κρατικῶν Λειτουργῶν καὶ μέρους τῆς Κοινωνίας τὸν καταθλίβουν καὶ τοῦ δημιουργοῦν συμπλέγματα κατωτερότητος, ἅτινα μοιραίως ἐπιδροῦν δυσμενέστατα εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἔργου του, εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν δηλ. τῆς νεότητος.

Ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλική ἀνύψωσις τοῦ διδ)λου εἶναι κατ' εὐθειαν ἀνάλογος πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἄνοδον ἐκάστης πολιτείας. Ἐφ' ὅσον εἰς χεῖρας του παραδίδονται τὰ ἱερὰ καὶ ὅσια τῆς Πατρίδος μας καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τροφίμων εἶναι τοσαύτη καὶ τοιαύτη, δικαιούται ὁ διδ)λος ἀναλόγου ἐκτιμήσεως καὶ ἀνταποδόσεως καὶ προβαδίσματος ἐν τῇ Πολιτείᾳ.

Παρίας διδάσκαλος δὲν ἔχει πλέον θέσιν εἰς προηγμένας Κοινωνίας. Εἶναι ἐπιστήμων καὶ μυσταγωγὸς τῶν ἀχράντων μυστηρίων τῆς Φυλῆς. Λαμβάνει μέρος εἰς Παιδαγωγικά Ἑπιστημονικά συνέδρια,

τὸν ἄνθρωπον ἅμα τῇ γεννήσει του «ὡς χάρτην ἐνεργὸν εἰς ἀπογραφὴν» ὅπως λέγει ὁ Πλούταρχος.

Οὕτω διὰ τῆς δημιουργίας ὠρισμένων ὄρων τοῦ περιβάλλοντος δυνάμεθα νὰ διαμορφώσωμεν καὶ ἀναλόγους τύπους ἀνθρώπων.

Ἐπὶ τῆς θεωρίας ταύτης στηρίζεται καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ Κομμουνισμοῦ, ἡ ὁποία παραδέχεται ὅτι ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου καθορίζεται ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἐκ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῇ καὶ ἐνεργεῖ οὗτος.

Χωρὶς νὰ ἀμφισβητήσωμεν παντελῶς τὴν σημα-

ἀναπτύσσει θέματα ἐπιστημονικά, συζητεῖ καὶ ἐξάγει πορίσματα, ἅτινα καὶ θέτει εἰς ἐφαρμογὴν πρὸς τελειότεραν ἀσκήσιν τῆς ἐργασίας του. Ἀκούει κολακευτικούς διὰ τὴν ἀποστολὴν του λόγους, ἐπαινεῖται διὰ τὴν καρτερικότητα καὶ λιτότητά του. Ἐξαίρονται αἱ ἀρεταὶ του παρ' ὄλων. Ὅταν, ὅμως, ὡς οἰκογενειάρχης εἰς ἀπόμερον οἰκίσκον δυσπραγῇ καὶ χρήσῃ βοηθείας ἡ ὀργανωμένη προστασίας ἡ κατὰ κεινται ἀσθενεῖς οἱ οἰκεῖοί του ἢ ἔχῃ ν' ἀντικρύσῃ ἀποκατάστασιν θυγατέρων ἢ σπουδὰς τέκνων, οὐδαμῶθεν ἀνευρίσκει χεῖρα βοηθείας, οἷαν τὴν ἐπιθυμεῖ καὶ οἷαν τὴν δικαιούται. Ἡ σφύζουσα εἰς τὰς πόλεις εὐζωία καὶ τὰ ἄνετα μέσα διαβιώσεως εἰς αὐτὰς εἶναι ἀπρόσιτα εἰς τὸν διδ)λον.

Καὶ ὅμως ἀσκεῖ ἔργον θεῖον. Δημιουργεῖ ψυχὰς, διαμορφώνει νοῦν καὶ καρδίαν, προστοιμάζει τὸν μέλλοντα πολίτην, τὸν σκυταλοδόμον τῆς Ἑθνικῆς μας φλογός, τὸν συνεχιστὴν τοῦ πολιτισμοῦ μας, τ' ἀγαθὰ τοῦ ὁποίου βλέπει, ἀλλὰ δὲν ἀπολαμβάνει.

Καὶ ἂς μὴ λησμονῶμεν: Εἶναι ἄνθρωπος. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ὑπόκεινται εἰς τὴν θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἀντιδρῶσιν ἐνίοτε ἀναλόγως. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐπιστήμη «ἥτις ἀνευ ἀρετῆς πανουργία ἐστὶ». Καὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ μλέτη τῆς Παιδαγωγικῆς, τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Φιλοσοφίας διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἀριστον διδάσκαλον. Ἐὰν ὁ ἐνθουσιασμός του μαρανθῇ καὶ ἐὰν ἡ πίστις του σαλευθῇ ἐξ αἰτίας ἐπαχθῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. τὸ ἔργον του τυποποιεῖται, ἀτονεῖ καὶ ἐνίοτε καθίσταται ἀρνητικόν.

Διὰ ταῦτα κρούομεν τὸν κώδωνα, ἵνα πάντες ἐνωτισθῶσι καὶ ἀρμολίως προέλθωσιν εἰς ἀποφάσεις δραστηκῆς, ὥστε τὸ ταχύτερον νὰ διασφαλισθῇ ἡ ὕλική καὶ ἡ ἠθικὴ ἄνοδος τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Ἄνευ ταύτης «οὐδὲν ἐστί γενέσθαι τῶν δεόντων». Οὕτε Σχολεῖα, οὕτε μέθοδοι, οὕτε τύποι καὶ κύκλοι Σχολείων, οὕτε ἀναπροσαρμογαὶ προγραμμάτων δύνανται νὰ καρποφορήσων, ἀνευ ἐνθουσιῶντος ἱεροφάντου Διδασκάλου, ἀνευ ζωντανοῦ παραδείγματος, ἀνευ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥ.

σίαν ἐκάστης τῶν θεωριῶν τούτων διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητος, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν μετὰ βεβηλότητος, ὅτι ἀμφότεραι ἀπομακρύνουν τὸν ἄνθρωπον τῆς πραγματικῆς τοῦ ὑποστάσεως καὶ τὸν καταδικάζουν ἢ μὲν πρώτη εἰς τὴν μοιρολατρείαν (Fatalismus) τοῦ προγονισμοῦ, ἔνθα ἐνδύναται ἐκὼν ἄκων τὸν μανθῦαν τῶν γεννητόρων αὐτοῦ, ἢ δὲ δευτέρα ὑποτάσσει αὐτὸν εἰς τὸν νόμον τῆς αἰτιοκρατίας καὶ τοῦ ἀρνεῖται πᾶσαν ἐσωτερικὴν ζωὴν.

Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν καθορίζεται οὔτε ἐκ τῆς κληρονομικότητος, οὔτε ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ ἕκτινος τρίτου παράγοντος καθαρῶς προταρχικοῦ καὶ προσωπικοῦ, τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς, τοῦ ψυχισμοῦ.

Εἰς τὰ βάθη τοῦ ἐγῶ ἐνυπάρχει μορφοποιὸς τις δύναμις—Ἀριστοτελικὴ ἐντελέχεια,— ἡ ὁποία ὁρίζει τὴν ἐξέλιξιν ὁλοκλήρου τοῦ ψυχικοῦ βίου, κατευθύνει δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐκδίπλωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου καὶ τὴν ἐν γένει διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητός του. Ἡ θεωρία τῆς κληρονομικότητος ἐλαχίστην ἰσχὺν ἔχει εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς ψυχικὰς ἰδιότητας. Αἱ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν κληροδοτήσιν τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων εἰς οὐδὲν θετικὸν συμπέρασμα κατέληξαν.

Αἱ ὁμοιότητες, αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται μεταξὺ προγόνων καὶ ἀπογόνων, ὀφείλονται ἐν πολλοῖς εἰς ποικίλα αἷτια μὴ κληρονομικὰ π.χ. μίμησιν κτλ.

Ὁ ὁμοτίμος καθηγητὴς τῆς Βιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Θρασ. Βλησίδης εἰς τὸ βιβλίον του «ἡ κληρονομικότης τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων» λέγει : «Τὰ αἷτια τῆς ψυχικῆς ὁμοιότητος εἶναι πολλὰ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἐὰν ἡ ὁμοιότης προέρχεται ἀπὸ κληρονομικότητα ἢ ἀπὸ ἄλλα αἷτια. Ὅ,τι λέγεται συνήθως περὶ ψυχικῆς κληρονομικότητος εἶναι πιθανότητες».

Ἐπίσης πρότινων ἐτῶν εἰδικοί ἐπιστήμονες θεωρήσαντες τὸν ἄνθρωπον ἄλογον ζῶον, προσεπάθησαν διὰ πειραμάτων στηριζόμενων εἰς τοὺς νόμους τοῦ Mendelismus νὰ ἐπιτύχουν ἰδεώδεις γενεὰς ἀνθρώπων. Παρὰ τὴν αἰσιοδοξίαν, ἣτις τοὺς διέκρινεν, τὰ πειράματά των δὲν ἀπέδωσαν τὸ προσδοκώμενον. Ἡ ψυχὴ ὡς ἄυλος διέφυγεν τῶν πειραματισμῶν των καὶ οὕτω ἀντὶ νὰ διμορφωθοῦν ἐκλεκτοί, ἐδημιουργήθησαν βάρβροι. Ἀψευδὴς μάρτυς τούτων ὑπῆρξεν ἡ Ναζιστικὴ Γερμανία, ἣτις προσέβη εἰς τοιαῦτα πειράματα ἀναπύξεως ἀμιγυῖς φυλῆς.

Συνεπῶς ὁ Mendelismus δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἀποδίδουν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ψυχικὴν ζωὴν. Αἱ ὑπάρχονσαι κληρονομικαὶ καταβολαὶ δύνανται νὰ λάβουν διαφόρους ἐκδηλώσεις ἐφ' ὅσον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ πλαστικότητα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρία τοῦ περιβάλλοντος δὲν ἔχει τοσαύτην ἀξίαν ὅσην τῆς προσδίδουν, καθ' ὅσον κατὰ τὸν νόμον τῆς οἰοκρατίας (αἷτιον—ἀποτέλεσμα) θὰ ἔπρεπε τὸ αὐτὸ περιβάλλον νὰ ἔχη ὡς συνέπειαν τὴν δημιουργίαν ὁμοίων ἀτόμων. Τοιοῦτον τι ὅμως δὲν παρατηρεῖται. Καὶ αὐτοὶ οἱ μονογονεῖς διδυμοὶ—οἱ προερχόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὠτρίου—παρουσιάζουν ἀτομικὰς διαφορὰς παρ' ὅλον ὅτι αἱ

καταβολαὶ καὶ τὸ περιβάλλον εἶναι τὰ αὐτὰ Ἡ ψυχὴ λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι οὔτε ἡ συνιστάμενη τῶν ψυχῶν τῶν γεννητόρων αὐτοῦ, ὡς πιστεύει ὁ Βιολογισμός, οὔτε πιστὸν ἀντίγραφον τοῦ περιβάλλοντος, ὡς διατείνεται ἡ θεωρία τῆς διαγωγῆς.

Αὕτη εἶναι πνοὴ θεία, ἡ ὁποία ἐμφυσᾶται ἄνωθεν εἰς τὸν νέον ἄνθρωπον, ἔχουσα ἐντὸς αὐτῆς τὴν δυναμικότητα αὐτοεκδιπλώσεως καὶ αὐτοδιαμορφώσεως.

Εἶναι ἀρχὴ αὐτοδύναμος, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων. Ἐκαστος ἄνθρωπος φέρει ἐντὸς αὐτοῦ σπέρμα θεοῦ λόγου, εἶναι ὃν «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ», ἡ δὲ τελειότης τῆς εἰκόνης ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου διαθέσεως τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας. Κατὰ ταῦτα ψυχικῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τι νέον, εἶναι μία ψυχοσύνθεσις νέα καὶ ἀνεπανάληπτος, ἡ ὁποία εὐθύνεται διὰ τὴν πορείαν τῆς ζωῆς τῆς.

Μὲ τὰς ἐσωτερικὰς παρωθήσεις—τὸν ψυχισμόν—αὕτη εἶναι ὁ οἰκοδόμος τῆς προσωπικότητος, χρησιμοποιοῦσα ὡς οἰκοδομικοὺς λίθους τὰ ἔμφυτα στοιχεία καὶ ὅσα ζῇ διαδοχικῶς.

Καὶ τὰ στοιχεῖα ὅμως ταῦτα δὲν χρησιμοποιεῖ ὡς προσφέρονται ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἀλλὰ, ἐλευθέρᾳ οὕτως, κάμνει ἐπιλογὴν, ἐκλέγει, τακτοποιεῖ, συνδυάζει καὶ μορφώνει ἐκ τούτων τὰ διάφορα βιώματα.

Διὰ τοῦτο ἡ προσωπικότης δὲν εἶναι μόνο ἐκδίπλωσις τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐντὸς ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοδιαμόρφωσις.

Ὁ ἀείμνηστος Δ. Γ. Μωραΐτης λέγει : «Αἱ προδιαθέσεις καὶ τὸ περιβάλλον ἀποτελοῦν τὰ δεδομένα, ἡ δημιουργικὴ δύναμις θὰ κάμνη χρῆσιν, αὕτη ἔχει τὸ βέτο, τὴν ἰσχὺν πρὸς ὥρισμένην χρησιμοποίησιν τῶν ἄλλων παραγόντων».

Ὁ δὲ Pierre Dufoyer γράφει : «Τὸ ἄτομο δὲν διαμορφώνεται μόνο ἀπὸ τὴν ἔμφυτο ἰδιοσυγκρασίαν του καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίδρσιν τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ συνειδητὴ στάσι του, στάσι ἀποδοχῆς ἢ ἀρνήσεως ἀπέναντι στοὺς δύο αὐτοὺς παράγοντας».

Περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ρόλου τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητος, μᾶς πείθουσι καὶ διάφορα παραδείγματα ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου.

Κλασσικὸν εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς ἀμερικανίδος HELEN KELLER ἡ ὁποία ἀπολέσασα εἰς τὴν νηπιακὴν τῆς ἡλικίας τὴν ὄρασιν, τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν φωνήν, κατώρθωσε διὰ τῆς ἀκμαίας ψυχικῆς τῆς δυνάμεως νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς σωματικὰς τῆς ἐλλείψεις καὶ νὰ ἐξελιχθῇ εἰς μίαν τῶν σπουδαιότερων προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς μας.

Προσέτι δέ, πάντας γνωρίζομεν, ὅτι πολλὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἔζων ὡς παῖδες εἰς οἰκογενειακὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἡνῶει τὴν διαμόρφωσιν Ἀ. προσωπικότητος, διεμόρφωσαν οὕτοι προσωπικότητες ἀντίθετον τῆς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος εἰκαζομένης. Π. Χ. πολλοὶ παῖδες ζήσαντες εἰς οἰκογενειακὸν περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ μὲν πατὴρ ἦτο ἄσωτος, ἡ δὲ μήτηρ ἀμφιβόλου ἠθικῆς ὑποστάσεως, διεμόρφωσαν προσωπικότητα ἀντίθετον ἐκείνης τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός. Ἡ συνειδητὴ αὐτῶν στάσις ἐναντι τῶν ὄρων τοῦ περιβάλλοντος ὑπῆρξεν ἀρνητικὴ. Ἡ ἄσωτος ζωὴ τοῦ πατρὸς καὶ ἡ ἀνήθικος τοιαύτη τῆς

μητρός ἡγαγον αὐτοὺς εἰς τὴν διαμόρφωσιν προσωπικότητος πλήρους ἠθικῆς ἀξίας.

Ὅτις πῶς ἐξηγεῖται καὶ τὸ ὑπὸ τῆς λαϊκῆς θυμοστροφίας λεγόμενον: «Ἀπ' τὸ ρόδο βγαίνει ἀγκάθι καὶ ἀπ' τ' ἀγκάθι βγαίνει ρόδο». Συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς μορφοποιῶν ψυχικῆς του δυνάμεως δύναται νὰ γίνῃ ὁ ἀγωνιστὴς διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ζωῆς του, νὰ ὑπερπηδῇ ἀντιξοότητος ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον ἐκείνου τῶν ἐμφύτων στοιχείων καὶ τοῦ περιβάλλοντος.

Τοῦτο ὅμως θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς ἀγωνιστικῆς του διαθέσεως. Ἄτομα μὲ θετικὴν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν ἀναλαμβάνουν τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς μὲ θάρρος καὶ κατακτοῦν αὐτήν.

Ἀντιθέτως ὅμως ἄτομα μὲ ἀρνητικὴν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν πλήρῃ ἀπαισιοδοξίας καὶ φυγοπονίας πίπτουν εἰς ἀδράνεια καὶ ὅχι μόνον γίνονται ἔρμαιο τῶν ἐμφύτων στοιχείων των καὶ τῶν ὄρων τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὑγιᾶ καὶ ὠραῖον ὑπάρχει ἐντὸς αὐτῶν καταδικάζεται εἰς στασιμότητα καὶ ἀχρησίαν.

Ἡ κοινωνία βρίθκει τοιούτων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι προβάλλοντες διαφόρους δικαιολογίας εἰς τὸν ἑαυτὸν των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους παραιτοῦνται πάσης ἀγωνιστικῆς προσπάθειας καὶ ἡ ζωὴ των ἀποβαίνει ἀπαισιόδοξος καὶ καταθλιπτική.

Δι' ὅσων ἐλέγχθησαν ἀνωτέρω δὲν ἀρνούμεθα τὴν ἀξίαν τῆς θεωρίας τῆς διαγωγῆς καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ βιολογισμοῦ. Ἀμφότεροι οἱ παράγοντες—περιβάλλον καὶ κληρονομικότης—διαδραματίζουν σοβαρὸν ρόλον ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικόν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητος.

Εἰς τὰς παθολογικὰς δὲ καταστάσεις—σύφιλις, ἀλκοολισμός, ἐπιληψία κτλ.—ἡ κληρονομικότης κατέχει δεσπόζουσαν θέσιν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ψυχὴ ἐστερημένη πλαστικότητος ἀδυνατεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς βαρυντικῆς αὐτῆς κληρονομίας.

Γενικῶς ὅμως ὁ ἀτομικὸς παράγων, ἡ δημιουργικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μέχρι πρό τινας εἶχεν παροραθῇ, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρωταρχικὸς καὶ κατ' ἐξοχὴν παράγων τῆς προσωπικότητος ἡμῶν.

Ὅτις ἕκαστον ἄτομον ἔχει ἰδίαν ἀξίαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν εἶναι ὃν ἐτεροκίνητον ὑπακοῦν εἰς τὰ ἐμφυτὰ στοιχεῖα ἢ εἰς τοὺς ὄρους τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ μία ὑπαρξὶς μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτος, ἐλευθέρη καὶ δημιουργικὴ.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ διαμορφώσῃ τὴν προσωπικότητά του καθ' ὃν τρόπον ὁ ἴδιος θέλει.

Δὲν προδικάζεται οὗτος ὑπὸ τῶν προγόνων του, οὔτε καταδικάζεται ὑπὸ τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος.

Διὰ τῆς ἀνυπολογίστου ἐσωτερικῆς του δυνάμεως καθίσταται ὁ ἴδιος δημιουργὸς τῆς μοίρας του. Ὁ σεβαστὸς μου καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κ. Σπυριδίου λέγει: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον δυνάμενον νὰ γίνῃ πνευματικὸν ὃν ἐὰν θέλῃ».

Ἡ ἐλευθερία εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου. Οὗτος ἐπλάσθη ἐντὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ ὠπλισμένος μὲ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν

τῆς ψυχῆς ἀγωνίζεται νὰ κατακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν, νὰ ἀποδεσμευθῇ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν προσωπικότητά του.

Ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἀπορρέει καὶ ἡ ὑπευθυνότης αὐτοῦ διὰ τὴν πορείαν τῆς ζωῆς του, ἄλλως οὐδὲν θὰ εὐθύνετο διὰ πᾶν ὅ,τι εἶναι, σκέπτεται καὶ πράττει.

Ἐκ τῆς ἀδρομεροῦς ταύτης ἐξετάσεως καταφαίνεται ἡ μεγίστη σπουδαιότης τοῦ ἀτομικοῦ παράγοντος—τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητος.

Συνεπῶς ἡ ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ καὶ τῷ σχολεῖν παρεχομένη ἀγωγή ὀφείλει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν αὐστηρὸν βιολογισμόν καὶ τὸν BEHAVIORISMUS, θεωρεῖται αἰτινες θεωροῦν τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐτεροκίνητον καὶ ὑποταγμένον εἰς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ὄρους καὶ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν αὐτενέργειαν τῶν τροφίμων καὶ τὴν ὑπευθυνότητα αὐτῶν ἐναντι τῶν πράξεων των.

Ἄλλοις λόγοις νὰ καταστήσῃ αὕτη τοὺς τροφίμους ἱκανοὺς νὰ ἐνεργοῦν αὐτονόμως, ἀπὸ ἐσωτερικὴν προαίρεσιν καὶ νὰ ἀναλαμβάνουν εὐθύνας καὶ ὑποχρεώσεις πρὸς τὸν ἑαυτὸν των.

Ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης ἐνέχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν ὅλην ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἄνθρωπος ἀναλαμβάνει εὐθύνας καὶ καθήκοντα ἐναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀρχίζει ἡ ἐσωτερικὴ βελτίωσις, ἡ οἰκοδόμησις ὀρίμου προσωπικότητος. Θέτει οὗτος σκοποὺς εἰς τὴν ζωὴν του καὶ ἐπιδιώκει τὴν πραγμάτωσιν των ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν, γίνεται δηλαδὴ αἰτία τῆς πορείας τῆς ζωῆς του καὶ δὴ ὑπεύθυνος αἰτία.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν μεγάλων προσωπικοτήτων εἶναι ἡ ἀνάληψις εὐθυνῶν καὶ ὑποχρεώσεων, ἐνῶ ἀντιθέτως γνώρισμα τῶν μὲ ἡλαττωμένην προσωπικότητα ἀτόμων εἶναι ἡ μετάθεσις εὐθυνῶν.

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ι. Θεοδορακόπουλος λέγει: «Προσωπικότητα γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ὅσον ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην γιὰ τὰς πράξεις του, δηλαδὴ ἐφ' ὅσον ἔχει τὴν συνείδησιν, ὅτι ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸν τυφλὸ μηχανισμόν τοῦ φυσικοῦ γίνεσθαι καὶ ἀπὸ τὸ ἀπλὸ φύνεσθαι».

Ἡ οὕτω παρεχομένη ἀγωγή, ἡ ἐνισχύουσα τὸ προσωπικὸν πνεῦμα, θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὀρίμων προσωπικοτήτων διακρινόμενων διὰ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν εὐθύνην τῶν πράξεων των καὶ ἱκανῶν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς διαφόρους ἀντιξοότητας τῆς ζωῆς καὶ νὰ ὀδεύσουν πρὸς τὸ ἀρμόζον καὶ πρέπον.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ Α. Ν 1092/38

Ἐκ δότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος

Πρόεδρος: Δημ. Κουτσουβάλας

Ὁδὸς Ξενοφώντος 15 - ΑΘΗΝΑΙ

Υπεύθυνος Τυπογραφείου

Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Ἰω. Καμπανᾶ

Νικόλαος Σακουλίδης - Φιλαδελφείας 4

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α

Ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 56)11-8-61 Πράξεως

ΘΕΜΑ V. Ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ 2ου ἐρωτήματος τοῦ Ὑπουργοῦ
Κ. Γ. Βογιατζῆ, διατυπωθέντος κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθμ.
5)15-7-1960 συνεδρίαν καὶ ἔχοντος ὡς ἀκολουθῶς:

«Ἄν ὁ ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ τῶν διαφορῶν μαθημάτων εἶναι ὁ ἀρμόζων, ἵνα ὁ μαθητὴς δλοκληρώσῃ εἰς βάθος καὶ ἔκτασιν τὴν ἐπιδιωκομένην διὰ τοῦ μαθήματος μόρφωσιν ἢ περιορίζεται εἰς παροχὴν ὀλίγων μόνον καὶ ἀνεπαρκῶν στοιχείων χωρὶς οὕτω νὰ ἐπιτυγχάνεται ὁ διὰ τοῦ μαθήματος ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ὁπότε ἐπιβάλλεται ἡ ἀναθεώρησις του.

Τὸ Συμβούλιον λαβὼν ὑπ' ὄψει τὰς ἐγγράφους εἰσηγήσεις τῶν ἐκ τῶν μελῶν του 1) Προέδρου Παναγ, Γεωργούντζου 2) Σοφίας Γεδεών καὶ 3) Εἰρήνης Παῖδουση, αἵτινες παρατίθενται εἰς τὸ τέλος τῆς πράξεως ὡς σῶμα ταύτης καὶ τὰς ἐκ τῶν συζητήσεων προκυψάσας ἀντιλήψεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ θέματος κατὰ τὰς συνεδρίας ὑπ' ἀριθ. 34/10-5-61, 35/12-5-61, 39/26-5-61, 41/2-6-61, 43/9-6-61, 46/20-6-61, 48/4-7-1961, 50/18-7-1961 καὶ 56/11-8-1961 προβαίνει εἰς διατύπωσιν τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα ὡς ἀκολουθῶς :

1. Εἶναι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀναγκαῖον νὰ ὁμολογηθῇ ἀπεριφράστως ὅτι γενικῶς ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας ὁ νῦν ἐν χρήσει εἰς ὅλων τῶν βαθμῶν καὶ τῶν τύπων τὰ σχολεῖα δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὸς καὶ δὲν ἀποδίδει τὰ ἐπιθυμητὰ μορφωτικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ δικαιοσύνη ὅμως ἀπαιτεῖ νὰ ἀποσαφηνισθῇ ὅτι ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸν παρ-κτον καὶ ἀνεξάρτητον παράγοντα τῆς μορφωτικῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ συμπλέκεται ἀδιασπástως μὲ πολλοὺς ἄλλους παράγοντας, ὑλικωτέρας μᾶλλον φύσεως, οἵτινες δυσμενεῖς ὄντες ἐπηρεάζουν μοιραῶς καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν.

Οἱ κυριώτεροι τῶν παραγόντων τούτων εἶναι α) τὰ ἐπαρκῆ ἢ ἀνεπαρκῆ σχολικὰ κτίρια, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν εὐεργετικὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας ὀφείλουν νὰ εἶναι κατάλληλα καὶ νὰ εὐρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν διδασκόντων καὶ πρὸ καὶ μετὰ μεσημβρίαν β) τὰ ἐπαρκῆ διδασκτικὰ μέσα καὶ ἐποπτικὰ ὄργανα γ) ἡ ἐπάρκεια τοῦ προσωπικοῦ κατ' εἰδικότητα καὶ βαθμούς δ) ὁ κανονικὸς ἀριθμὸς τῶν κατὰ τάξιν μαθητῶν διὰ νὰ κατορθοῦται ἡ ἀναγκαῖα ἐπαφὴ καὶ γνωριμία διδασκόντων καὶ διδασκομένων καὶ ἡ ἀποφυγὴ τοῦ τόσον συχνοῦ σήμερον πληθωρισμοῦ τῶν τάξεων ε) ἡ Σχολικὴ Βιβλιοθήκη μὲ τὰ ἀναγκαῖα βασικά βιβλία καὶ βοηθήματα. Περαιτέρω οὐσιώδεις παράγοντες εἶναι ἐπίσης διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἐπιτυχοῦς τρόπου διδασκαλίας στ) ἡ ἐξασφάλις τῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ ἠθικῆς ἀναγνωρίσεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καὶ τῆς ὑλικῆς ἀμοιβῆς του, ζ) ἡ ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ πολλῶν ἔργων ἄλλοτρίων

τοῦ κυρίως ἔργου του μὲ τὰ ὁποῖα τὸν ἐπιφορτίζει ἡ Πολιτεία εἰς βάρος τῆς διδασκτικῆς του ἀποδόσεως.

Ἀσχέτως ὅμως τῶν ἄλλων παραγόντων μετὰ τῶν ὁποίων ἀμέσως καὶ ζωτικῶς συνδέεται ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας, τὸ Συμβούλιον παρατηρεῖ εἰδικῶς περὶ αὐτὰ τὰ ἀκόλουθα ἐν λεπτομερεῖα.

2. Δέον νὰ παρατηρηθῇ γενικῶς ἐκ τῆς θεωρήσεως τῶν μορφωτικῶν ἀποτελεσμάτων ὅλων τῶν σχολείων, ὅτι τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον ὅλων, καὶ τῆς Στοιχειώδους καὶ τῆς Μέσης καὶ τῆς Ἀνωτάτης, ἐμφανίζει κατὰ τὴν τελευταίαν γενεάν σημαντικὴν πτώσιν. Οἱ κρίκοι τῆς κλειστῆς αλυσίδας, ἣν ἀπαρτίζει ἡ σχολικὴ μορφωτικὴ ἐνέργεια, συναρτῶνται ἀδιασπástως πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐπηρεάζουν ἀλλήλους ἀποφασιστικῶς.

Καὶ θὰ ἡδύνατό τις νὰ ἐπισημάνῃ ὅτι ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ ἔγκειται εἰς τὴν ἀνεπαρκῆ γλωσσικὴν κατάρτισιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ἀρχαιοτάτη, πνευματικωτάτη, καὶ πλουσιωτάτη πασῶν τῶν γλωσσῶν, συνεισέφερεν ἐν ἑαυτῇ διὰ τῶν αἰώνων πολλὰς δυσχερεῖας καὶ ὅπως ἔλεγεν ὁ Krumbacher «οὐαὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι εἴμεθα ἔγγονοι», ἦτοι διὰ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης μας ἔχομεν χρέος νὰ καταβάλωμεν πολλὴν προσπάθειαν ἐκμαθήσεως αὐτῆς. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ προσπάθεια, ἡ ἐπίμονος καὶ μεθοδικὴ καὶ διαρκὴς καὶ συνδεδευσμένη πρὸς πᾶσαν μάθησιν, αὐτὴ λείπει, εἰς τὰ σχολεῖα μας. Καὶ ὅμως ἄλλα κράτη, ἔχοντα ὀλιγώτερον δύσκολον γλῶσσαν, δὲν παραλείπουν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν προγράμματα νὰ ἀπαιτοῦν αὐστηροτάτην καὶ σκληρὰν τὴν προσπάθειαν τῆς γλωσσικῆς καλλιέργειας τῶν νέων τῶν καθ' ἅπασαν τὴν σχολικὴν παιδευσιν, διότι ἔχουν ἐπίγνωσιν ὅτι ἡ ἀριτία γλωσσικὴ μόρφωσις ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν πάσης παιδείσεως.

3. Ἄν ἐξετάσῃ τις εἰδικώτερον τὰ μορφωτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ Δημοτικοῦ μας σχολείου, θὰ παρατηρήσῃ εὐθὺς ἀμέσως εὐχάριστα μὲν τινὰ διδασκτικὰ ἀποτελέσματα ἀλλὰ, θὰ διαπιστώσῃ ὅμως ὅτι ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος εἶναι πλημμελὴς καὶ ἀνεπαρκὴς τόσον, ὥστε αἱ διδόμεναι γλωσσικαὶ βάσεις, εἰς τοὺς ἀποφοίτους τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου νὰ μὴ εἶναι σταθεραὶ καὶ ἐπαρκεῖς διὰ νὰ οἰκοδομηθῇ ἐπ' αὐτῶν ἡ συνέχεια τῆς περαιτέρω μορφώσεως κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικόν.

Δέον λοιπὸν νὰ κατανοηθῇ ὅτι ἡ κυριωτάτη ἀποστολὴ τοῦ Διδασκάλου εἶναι ἡ ἀριτία γλωσσικὴ μόρφωσις τοῦ μαθητοῦ, ἦτοι ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσης τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων τῆς, τῶν ἐξαιρέσεων τῶν καὶ τῆς ὀρθογραφίας τῆς, ὡς οἱ νόμοι ἐπιτάσσουν. Πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τῶν διδασκάλων εἰς τὴν ἐπίμονον γλωσσικὴν κατάρτισιν τῶν

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Τοῦ κ. ΚΩΝ. ΠΑΠΑΙΩΣΗΦ, Δ/λου Ἐλευθεροχωρίου Μαγνησίας

Ἡ σύγχρονη ἀντίληψη κάθε ἐποχῆς, εἶναι αὐτὴ ποὺ κατευθύνει πάντοτε τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου. Καὶ τὸ ἔργον αὐτό, εἶναι λεπτὸ λειτούργημα καὶ γιὰ τοῦτο διαφέρει ἀπὸ τὰ περισσότερα ἄλλα ἐπαγγέλματα. Τὰ ὑλικά του εἶναι οἱ σκέψεις καὶ οἱ ἐνέργειες τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ λειτούργημα του εἶναι πῶς θὰ ἡμποροῦσαν αὐτὲς οἱ σκέψεις καὶ οἱ ἐνέργειες νὰ πλασθοῦν, νὰ ἀναπτυχθοῦν νὰ σφυρηλατηθοῦν ἢ νὰ χαραχθοῦν μὲ λόγια καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου.

Οἱ διδάσκαλοι ἔχουν παρομοιασθῇ μὲ τὴν σειρὰ σὰν ἀγγειοπλάστες ἢ σὰν γλύπτες ἢ σὰν ζωγράφοι. Κι' ἐνῶ ὅλοι οἱ ζωγράφοι ἢ οἱ γλύπτες πρέπει νὰ σπουδάζουν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ὥστε νὰ γίνουν τέλειοι στὴν ἐργασίαν τῶν κι' ἐνῶ ἅπαντες θὰ ἀσχολοῦνται μὲ ἄψυχα ἀντικείμενα—κατὰ συνέπειαν θὰ πλάθωνται ταῦτα ὅπως ἐπιθυμεῖ ὁ καλλιτέχνης—ὁ διδάσκαλος θὰ φοιτήσῃ μόνον δύο ἔτη εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, ὅπου θὰ παρακολουθήσῃ ἕνα

ἐλλειπὲς πρόγραμμα.

Ἀφοῦ ραντισθῇ μὲ γνώσεις θὰ φύγῃ γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ του φορτίου δηλ. τῆς παιδείας τῶν νέων. Καὶ μὲ μοναδικό του ἐφόδιον τὸν ἐνθουσιασμό του, θὰ προσπαθῇ νὰ ἀνταποκριθῇ στὸν ρόλο του. Ἀπομονωμένος στὸ χωριουδάκι του, χωρὶς τὴν βιβλιοθήκη του—ἡ ὁποία δὲν θὰ ὑπάρχῃ διὰ λόγους εὐνοήτους—θὰ δημιουργῇ ἐκ τῶν ἐνόντων. Ἡ ἀνάσα του θὰ εἶναι βαρειά· θὰ ζαλίζεται καὶ θὰ χάνεται μέσα στὴν ἀμφιβολία του· ὁ δρόμος του θὰ εἶναι σκοτεινὸς καὶ τὸ τέρμα του δὲν τὸ γνωρίζει.

Μὰ δὲν ὑπάρχει λοιπὸν οὐδεὶς βοηθὸς στὸν ἀκούραστον αὐτὸν ἐργάτη, τοῦ καλοῦ καὶ τῆς προόδου; Δὲν ὑπάρχει σανίδα σωτηρίας του; Ἐν μέρει ναί, ὑπάρχει βοηθὸς του. Εἶναι ἡ εὐγενὴς προσπάθεια ἀρκετῶν Ἐπιθεωρητῶν, στὴν διοργάνωσι Ἐκπαιδευτικῶν Συνεδρίων. Αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ θὰ χαρίσουν, στοὺς νέους διδασκάλους φῶς ἄπλετον καὶ θὰ τοὺς δείξουν πῶς περπατᾷ κανεὶς σταθερὰ καὶ πῶς ἀνασαίνει φυ-

μαθητῶν καὶ νὰ ἀποφευχθῇ ὁ λογοτεχνισμὸς εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα, νὰ κατανοηθῇ δὲ ὅτι ἡ ἱκανότης τῆς ἐκφράσεως ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον πρόβλημα διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκτὸς τοῦ καιροῦ τούτου καὶ βραβίου σημείου τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως βελτιωθῇ ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία, ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ἐπιδεκτικὸς βελτιώσεων τόσον εἰς τὰ θέματα τῆς Πατριδογνωσίας, τῆς ὁποίας τὸ νέον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα δέον νὰ τεθῇ τὸ συντομώτερον εἰς ἐφαρμογὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς διδασκαλίας τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῶν Φυσιολογικῶν μαθημάτων, καθὼς; ἐπίσης καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μεθόδου.

Καὶ παρ' ὅτι τοῦτο εἶναι εἰδικῆς ἐρεῦνης, διαταχθεὶς ἡδὴ ὑπὸ Σοῦ Ὑπουργείου, ἀντικείμενον, τὸ Συμβούλιον ἐπιθυμεῖ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι αἱ βελτιώσεις ἐπὶ τῶν εὐθὺς ἀνωτέρω σημειωθεισῶν περιοχῶν θὰ διευκολύνοντο ἐξαιρετικῶς ἐκ τῆς ἀναμορφώσεως τῆς ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημαῖς διδασκομένης ὕλης, ἣν πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ σημαντικῶς κυρίως ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης καὶ τῶν Μαθηματικῶν.

Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι νῦν ἐπικρατεῖ ἐπιζήμιος τῆς ὑπερπαιδαγωγισμὸς, ἥτοι ὑπερεκτίμησις τῆς σημασίας τῆς μεθόδου εἰς βάρος τῆς γνώσεως. Ἀντὶ δηλαδὴ νὰ δοθῇ ἔμφασις εἰς τὰς γνώσεις καὶ δὴ τὰς Πατριδογνωστικὰς, εἰς τὴν καλὴν γραφὴν καὶ τὴν αἰσθητικὴν ἐμφάνισιν τῶν γραπτῶν ἐργασιῶν, εἰς τὰς λεκτικὰς ἀσκήσεις καὶ τὴν ὀρθογραφίαν ἐπιδίδωκεται ἡ ἐφαρμογὴ καὶ χρησιμοποίησις διαφόρων περιπλοκῶν μεθόδων, αἵτινες προσιδίδουν εἰς μαθητὰς μεγαλυτέρας ἡλικίας. Τὰς βραβείας, ὀρθοδόξους μεθόδους, τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ κάθε διδάσκαλος, ὀλίγοι

τὰς ἀκολουθοῦν, ἐνῶ μέγα μέρος δασκάλων πολυπραγμονοῦν περὶ τὰς μεθόδους πελαγοδρομεῖ, ἄλλοι δὲ οὐδεμίαν μέθοδον ἀκολουθοῦσιν. Τὸ καθήκον τοῦ κλιτοῦ Ἐπιθεωρητοῦ συνίσταται εἰς τὴν καθοδήγησιν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ὀρθοδόξων μεθόδων διδασκαλίας καὶ τῶν ἀνεγνωρισμένων γενικῶν παιδαγωγικῶν ἀρχῶν.

Τὸ κακὸν ἐπιτείνεται ἐκ τῆς διασταυρώσεως διαφόρων μεθόδων ποικιλοῦσων κατὰ περιοχὰς ἀναλόγως τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἐξ ἧς προέρχεται ἕκαστος διδάσκαλος. Τὸ πλῆθος τῶν Ἀκαδημιῶν ἔχει ἐμφανίσει ἀνάλογον προβολὴν μεθόδων διδασκαλίας ἐνίοτε πρὸς ἀλλήλας, ἕκαστος δὲ τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἔχει καὶ αὐτὸς τὰς ἰδικὰς του μεθόδους καὶ ὁποίας σπεύδει νὰ πληροφορηθῇ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ διδάσκαλος ἐγκαταλείπων τὰς τέως χρησιμοποιομένας, αἱ εἶχε παρὰ τοῦ προκατόχου Ἐπιθεωρητοῦ διδαχθῇ Ἐπιβάλλεται νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν διευθυνομένην ταύτην Παιδαγωγικὴν καὶ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν σύγχυσιν, νὰ ἀποδοθῇ ἡ ἐλευθερία εἰς τὸν διδάσκαλον δρῶντα βάσει γενικῶν παιδαγωγικῶν κατευθύνσεων καὶ μὲ ὁδηγοὺς βασικά παιδαγωγικά βιβλία. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐκιδωχθῇ συντονισμὸς τις παιδαγωγικὸς εἰς τὴν Ὀδηγητικὴν μεταξὺ τῶν ἐπιθεωρητῶν διὰ παιδαγωγικῶν συνεδρίων κοινῶν ἐπὶ θεμάτων πρακτικωτέρων καὶ ὀλιγώτερον θεωρητικῶν, γινόμενον κατανοητοῦ ὅτι αἱ μέθοδοι δὲν ἀποτελοῦν ἱερὰ καὶ ἀμετακίνητα δόγματα γιὰ νὰ ἀντιμάχωνται περὶ αὐτὰ οἱ παιδαγωγοί. Πολὺ θὰ συντελεῖ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς κριτικῆς καταστάσεως ἡ ὀρθολογικὴ ἐπόπτευσις τῆς ἐργασίας τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ δὴ καὶ ἑξαιρετικῶς ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις εἰς τὰ τῆς ἐποπτείας τῶν μελῶν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου.

ΨΥΧΟΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΑΠΟ 0 - 12 ΕΤΩΝ

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Διδ/σης Πατρῶν

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Στάδια ἐξελιξεως ἀπὸ 0—12 ἐτῶν

Α' Βρεφικὴ ἡλικία. Ἀρχίζει ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ πρώτου θαλάσματος καὶ τῆς πρώτης ὁμιλίας. Τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ βίου του εἶναι ἀδύνατον νὰ διατηρήσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ζωὴν ἀνευ ξένης βοηθείας. Τὸ σῶμά του διατελεῖ ἀκόμη ἀδιάπλαστον καὶ ἡ ψυχὴ του ὑπνώττει. Γενικὸν γνῶρισμα εἶναι ἡ κυριαρχία τῆς ἀνάγκης διὰ ὕπνον, τροφὴν καὶ κίνησιν μὲ διάρκειαν ἢ ὅποια ποικίλη ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα. Τὸ νεογέννητον ἔχει ἀνεπτυγμένα τὰ αἰσθητικὰ κέντρα τῆς ὁσφρήσεως, τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀφῆς. Ἐχει ἀνεπτυγμένας τὰς ἀντανακλαστικὰς κινήσεις. ὅπως τὴν κατάποσιν, τὸ πτέρνισμα, τὸ χάσμημα καὶ τὸν θῆχα. Ἐνστικτώδεις κινήσεις τοῦ θρέφους εἶναι ἡ ἀναζητήσις τῆς θηλῆς τοῦ μαστοῦ, ὁ θηλασμός, μορφασμός, φελλισμός, τάσις καὶ κάμψις χειρῶν καὶ ποδῶν, ἀντανακλαστικὸν κλείσιμον τῆς χειρός. Τὸ αἰσθημα τῆς ὁσφρήσεως φαίνεται ὅτι ἀναπτύσσεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας. Ἐὰν θέσωμεν δυσάρεστον ὁσμὴν εἰς τὸν μαστὸν τὸν ἀποφεύγει. Ἐπίσης διὰ τῆς ὁσφρήσεως διακρίνει τὸ μητρικὸν στήθος ἀπὸ τὸ ξένον. Τὸ αἰσθημα τῆς γεύσεως λειτουργεῖ ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησιν, διότι ἐὰν θέσωμεν εἰς τὸ στόμα ζάχαριν ἢ ἀλμυρὰν οὐσίαν ἀντιδρᾷ ὅπως ὁ ἐνήλιξ.

Τὸ αἰσθημα τῆς ἀκοῆς ἐκδηλοῦται μετὰ δύο τρεῖς

.....
σιολογικά. Τὰ Παιδαγωγικὰ Συνέδρια εἶναι γιὰ τὸν νέο διδάσκαλον, ὅ,τι ἡ δασίς, γιὰ τὸν ὁδοιπόρον τῆς ἐρήμου.

Ἄλλ' ὅμως ἐνῶ ἡ ἀξία των εἶναι τόσο μεγάλη, ἐλαχίστην προσοχὴν δίδουμε εἰς αὐτά. Πιστεύω πῶς εἶναι ἀνάγκη τοιοῦτου εἶδους συνέδρια, νὰ γίνωνται οὐχὶ ἅπαξ ἢ δις τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἀλλὰ νὰ διοργανώνωνται περισσοτέρας φορές, μὲ ἀρκετοὺς ὁμιλητὰς καὶ μὲ ὑποδειγματικὰς διδασκαλίας, ἀνταποκρινόμενας στὴν πρᾶξι καὶ οὐχ' στὸ πῶς ἔδει νὰ γίνωνται ἐπὶ πλεον νὰ γίνεται προβολὴ πρὸς συζήτησιν διαφόρων παιδικῶν ἀποριῶν καὶ προβλημάτων.

Μ' αὐτὰς τίς συνθήκας εἶναι δυνατόν νὰ παίξουν οἱ διδάσκαλοι τὸν ἀποφασιστικὸν ρόλον γιὰ τὴν ἐξύψωσιν—ἐν μέρει—τῆς Παιδείας μας· λέγω ἐν μέρει, διότι γιὰ τὴν πλήρη ἐξύψωσιν τῆς χρειάζονται πάρα πολλὰ ἀκόμη, ὅπως π. χ. αὐξήσις τῶν ἐτῶν φοιτήσεως εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πρὸς μετεκπαίδευσιν διδασκάλων κλπ. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ διοργάνωσις περισσότερων συνεδρίων, θὰ ἐπιφέρῃ κάποιαν ἀταξίαν εἰς τὸ Σχολεῖον.

Τὴν ἀπορρίπτω ὅμως αὐτὴν τὴν θέσιν, διότι ἡ ἐλαχίστη αὐτὴ ἀταξία ἐξαφανίζεται, ἀπ' τὰ ὠφέλη ποὺ θὰ ἔχη ἀποκτήσῃ ὁ διδάσκαλος, τὰ ὅποια τόσον θὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὸ βαρὺ του ἔργον.

(2—3) ἡμέρας διότι ἕως τότε τὸ μέσον οὗς εἶναι πληρεὲς διέννης, ἢ ὅποια κατόπιν ἀπορροφᾶται καὶ ἀντικαθίσταται δι' ἄερος. Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης ἐβδομάδος ἀντιδρᾷ εἰς τοὺς κρότους. Ὡς πρὸς τὴν ὁρμαίν τὸ θρέφος, ἅμα τῇ γεννήσει του εἶναι ψυχικῶς τυφλόν. Συστέλλονται μὲν καὶ διαστέλλονται αἱ κόραι εἰς τὸ φῶς, ἀλλὰ δὲν δεικνύει ἀντίληψιν τοῦτου. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐὰν πλησιάζωμεν τὸ φῶς κλείει τοὺς ὀφθαλμούς. Μετὰ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα παρακολουθεῖ μετακινούμενα πρὸ αὐτοῦ ἀντικείμενα. Τὰ ἐκ τοῦ ὁργανισμοῦ αἰσθητάματα εἶναι ἀμβλύτερα. Θερμὸν λευτρὸν τοῦ προκαλεῖ εὐαρέσκειαν ἐνῶ τὸ ψυχρὸν εἶναι δυσάρεστον. Ὁ πόνος εἶναι ἡλαττωμένος. Πείνα, δίψα, κόπωσης ἐκδηλώνονται μὲ κραυγὰς καὶ νυσταγμόν.

Αἱ ἀνώτεραι ψυχικαὶ λειτουργίαι ἀρχίζουν μετὰ τὴν τετάρτην ἐβδομάδα. Ἀντιλαμβάνεται προτοίμασίαν τῆς Μητρὸς διὰ νὰ τὸ θηλάσῃ δειγμα στοιχειῶδους μνήμης. Ἐπίσης ἐμφανίζεται τὸ μεῖδιμα καὶ ὁ γέλως. Ἀπὸ τῆς 6ης ἐβδομάδος στρέφονται κεφαλὴ καὶ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὴν διεύθυνσιν φωτεινῆς πηγῆς. Ἀπὸ τοῦ 3ου μηνὸς ἔχει ἀντίληψιν ἀποστάσεως καὶ χώρου. Ἀπὸ τοῦ 4ου μηνὸς στρέφεται πρὸς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ἔρχεται ὁ ἤχος. Ἀσχολεῖται δὲ καὶ μὲ τὰ πρῶτα ἀντικείμενα.

Ἡ ἔκφρασις δαίνει παραλλήλως. Ἐχομεν μίαν πρώτην περίοδον ἀνάρθρων φωνῶν καὶ κραυγῶν πρὸς ἔκφρασιν δυσάρεστου ἢ εὐαρέστου καταστάσεως ὅλων ἀσυνείδητου, εἰς αὐτὴν, ἀκολουθοῦν οἱ ψελλισμοὶ ἐνάρθρων φθόγγων τοὺς ὁποίους ἀκούει εὐχαρίστως.

Ὁ ὅς μηνάς ἀποτελεῖ σταθμὸν διὰ τὸ θρέφος. Κινεῖ τὰς χεῖρας διὰ νὰ λάβῃ ἀντικείμενα τὰ ὅποια βλέπει, ἐνῶ πρὶν τὰς ἐκίνει ἀσκόπως καὶ ἀρρυθμῶς. Δύναται νὰ κάθεται, ἔχει ἐπίσης ἀντίληψιν τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν του καὶ τὰς ἐκφράζει.

Τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους εἶναι ἕτερος σταθμός. Ἀναγνωρίζει τὰ πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐκδηλώνει χαρὰν δι' αὐτά, γεγονός τὸ ὅποιον μαρτυρεῖ σαφὴ μνήμην πλεον. Ἰσταται καὶ βαδίζει. Ἀρχίζει τὴν πρώτην ὁμιλίαν, διὰ μιμήσεως τῆς γλώσσης τῶν γύρω του.

Ἡ κοινωνικότης τοῦ βρέφους εἶναι ἰσχυρά. Μετὰ τὴν 4ην ἐβδομάδα ἀντιδρᾷ θετικῶς εἰς πρόσωπα, γελᾷ ὅταν ἀκούει τὴν φωνὴν των. Βρέφη εὐρισκόμενα μαζὺ δεικνύουν ἐνδιαφέρον, παραμιλοῦν, μειδιοῦν καὶ ἐγγίζουσιν ἀλλήλα. Κατὰ τὸν ἑβδομον μῆνα ἐκδηλώνουν τάσεις κυριαρχίας καὶ παίρνουν τὰ παιγνίδια ἀλλήλων.

Ἀγωγή τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ὅχι μόνον εἶναι δυνατὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβλημένη. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν τάξιν διὰ φαγητόν, ἢ ὅποια πρέπει νὰ γεννήσῃ συνηθείας ἀπὸ τῶν δύο πρώτων μηνῶν. Παράλογος στοργὴ καὶ ἀνησυχία τῆς Μητρὸς, μὴπως πεινᾷ τὸ βρέφος. Μία ἄλλη ἀγωγή εἶναι ἡ πρὸς τὴν καθαριότητα. Αὕτη δέον νὰ καταστῇ συνήθεια ἐγκαίρως πρὸ τοῦ 3ου μηνός. Τρίτη ἀγωγή εἶναι ἡ τῶν ἀπαγορευέσεων, ὁ ὅποια πρέπει ν' ἀσκήται περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους. Δι' αὐτῆς ἀντιλαμβάνεται τὴν διαταγὴν καὶ τὴν ἀρνήσιν, ὡς καὶ φυσικόν.

Νηπιακή ηλικία

Ἡ ἐπακολουθοῦσα νηπιακὴ ηλικία ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν ἐξέλιξεως. Ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 2ου ἔτους καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ 5ου. Κατὰ τὴν ηλικίαν αὐτὴν ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην τὴν βρεφικὴν ἢ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ σωματικὴ καὶ ἡ ψυχικὴ εἶναι ταχεῖα καὶ πολὺ περίπλοκος. Μία τῶν σπουδαιοτάτων ιδιορρυθμιῶν τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὴν νηπιακὴν ηλικίαν εἶναι ἡ μεταβολὴ τῶν ἀντιλήψεων αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὰς κινήσεις καὶ τὰς πράξεις του καὶ ἡ στάσις τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἔναντι τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀσχολία τοῦ ἀποβάλλει τὴν προτέραν παιγνιώδη καὶ ἀσκοπον μορφήν καὶ αἱ κινήσεις καὶ αἱ πράξεις του ὑφίστανται οὐσιώδη στροφὴν. Προβάλλει σκοποὺς καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγματοποίησιν των. Γενικὸν ψυχικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ ἀπόκτησις γνώσεων, ἀλλὰ χωρὶς κρίσιν, δέχεται αὐτὰς παθητικῶς. Ἀποκτὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ γλωσσικοῦ του πλοῦτου διὰ μιμήσεως κατὰ τρόπον μηχανικόν. Ἡ μνήμη του εἶναι περισσότερον πιστὴ καὶ διαρκής. Ἡ χειροκίνητικὴ του ἱκανότης ἔχει σημειώσῃ ἐπίσης σημαντικὴν πρόοδον. Ἐχει ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κάθε χειροῦ, καθὼς καὶ τὸν συντονισμόν τῶν κινήσεων τῶν δύο χειρῶν.

Ἡ φαντασία ἀναπτύσσεται. Ἐχει ἀγάπην πρὸς τὰ παραμύθια ἀνχιμνύει εἰκόνας ἐξ ἀντιλήψεως καὶ ἐκ φαντασίας καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τὰ ἀκούσια ψεύδη του.

Ὅλα τὰ πράγματα τὰ θεωρεῖ ὅμοια πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἕνας παμπυσχισμὸς διέπει κάθε του ἀντίληψιν.

Ἡ προσοχὴ του περιερίζεται μόνον εἰς ὅ,τι τὸν ἐνδιαφέρει, ἀλλὰ εἶναι μικρᾶς διαρκείας. Ἡ διανόησις περιορίζεται εἰς τὴν διάκρισιν ιδιοτήτων τοῦ ἀντικειμένου, τῶν μεγεθῶν καὶ τοῦ εἴδους χρησιμότητος. Ἀπὸ τοῦ 4ου ἔτους ἀρχίζει ἡ ἀντίληψις τοῦ χρόνου.

Ὁ συναισθηματικὸς βίος ἀποβλίνει ποικιλλότερος καὶ βαθύτερος. Τὸ συναισθημα εἶναι εὐκόλως ζωηρὸν ἀλλὰ ἀπαθές. Ἐπηρεάζεται ἀντανταστικῶς ἐκ τοῦ περιβάλλοντός του καὶ ἀναλόγως κλαίει καὶ γελά. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εἶναι ζωηρὰ ἤδη ἀπὸ τοῦ 3ου ἔτους, ἐπίσης καὶ ἡ ἀντιπάθεια. Τὸ αἰσθημα ἐντροπῆς παρουσιάζεται κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν. Ὁ φόβος φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἐνστικτώδης, διὰ τοῦτο οὔτε τὸ σκότος φοβεῖται οὔτε τὰ ζῶα, οὔτε τὰς καταιγίδας οὔτε τὸ πῦρ.

Ἡ ὁργὴ ὑπάρχει ὑπὸ τὴν μορφήν πείσματος ἐγωΐσμοῦ καὶ ἀπειθαρχίας. Ἐξακολουθεῖ τὸ παιδί νὰ διέρχεται στάδιον ἐγωΐστικόν. Ἐξετάζει τὰ φαινόμενα καὶ γεγονότα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὸν ἀτομικὸν βίον καὶ τὰς ἀνάγκας του.

Τὸ παιδί ποθεῖ ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοτέλειαν ὡς πρὸς τὰς συναναστροφάς του καὶ τὰς ἀσχολίας του.

Ἀποφεύγει τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἔλκεται πρὸς τοὺς ὁμηλικούς. Τὸ κοινωνικὸν του ἐνστικτον τὸ ὠθεῖ εἰς ἐπικοινωνίαν.

Ἡ κοινωνικὴ ὁρμὴ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 4ου ἔτους.

Ζητεῖ τοὺς συνομηλικούς του διὰ τοῦτο καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν οἰκίαν του. Συγχρόνως ἀρχίζει ἡ

ὁρμὴ πρὸς παιγνίδια, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζει ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου, διαφοροποιήσιν. Τὸ ἄρρεν θέλει ἀγωνιστικὰ παιγνίδια, ἐνῶ τὸ θῆλυ παιγνίδια διαρρυθμίσεως πραγμάτων καὶ περιποιήσεως τῆς κούκλας. Ἡ τάσις αὐτὴ πρὸς παιγνίδιον δὲν εἶναι ἀναψυχὴ ἀλλὰ ἡ κυρία ἐργασία τοῦ νηπίου, τὴν ὁποῖαν ἀσκεῖ μέχρις ὅτου καταπονηθῇ. Ἐκεῖ διοχετεύει δλόκληρον τὴν βούλησίν του. Ἰσχυροτάτη εἶναι ἡ περιέργεια καὶ ἡ τάσις τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὸ ἐρωτᾶν. Αἱ ἐρωτήσεις ἔχουν χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τὸ αἰφνίδιον, τὸ ἀπρόοπτον καὶ μὴ ἀναμενόμενον, τὸ ἐπ' εὐκαιρίᾳ. τὸ στερεόμενον δάθους καὶ συνοχής. Ἀναφέρονται πολλάκις καὶ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἐμβάλλουν εἰς ἀμηχανίαν ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνονται. Τὸ νήπιον μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ 3ου ἔτους διέρχεται περίοδον ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ ἀπειθαρχίας. Δὲν ἀρκεῖται πλέον εἰς τὰς εὐκαιρίας πρὸς ἐνέργειαν, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς αὐτὸ ἡ οἰκία του ἀλλὰ ἀναζητεῖ πεδία δράσεως πέραν αὐτῆς. Ἡ τάσις αὐτὴ ὠθεῖ αὐτὸ ἐξω τῆς οἰκίας του πρὸς ἀναζητήσιν νέων γνωριμιῶν καὶ εὐρύτερων πεδίων δράσεως. Κατὰ τὴν βρεφικὴν καὶ νηπιακὴν ηλικίαν τελοῦνται μεταβολαί, τῶν ὁποίων παρέχοντες ἀμυδρὰν εἰκόνα διὰ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων. Καταδεικνύεται πάντως ἡ σπουδαιότης τῆς βρεφικῆς καὶ νηπιακῆς ηλικίας καὶ ἐν γένει τῆς προσχολικῆς ηλικίας διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ περίοδοι αὗται τοῦ βίου εἶναι χρησιμώταται διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν. Κατ' αὐτὰς συντελεῖται ἡ θεμελίωσις τῆς προσωπικότητος. Ἐπομένως ἂν δὲν τεθοῦν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὀρθὰ καὶ στερεὰ θεμέλια τῆς ἐξέλιξεως εἶναι καταδικασμένη εἰς ναυάγιον κάθε μετέπειτα προσπάθεια.

Τὸ νήπιον εἰς τὴν ζωὴν παρουσιάζεται μὲ πλήρη ἀδυναμίαν. Εἶναι ὅμως ἡ ψυχὴ του ὀπλισμένη μὲ τάσεις αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξίν του, προωθοῦν τὴν πραγματικὴν ἐξέλιξιν διὰ τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθήσεων καὶ κατευθύνουν αὐτὸ πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν δεξιοτήτων καὶ ἐξέλιξεως τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

Τὰς τάσεις αὐτὰς μόνον ἡ Μητέρα ἀναλαμβάνει νὰ ὠδηγήσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Αὕτη τάσσεται ὑπὸ τῆς θέας δημιουργίας, ὡς πρῶτος καὶ φυσικὸς παιδαγωγός, τὴν ἀδυναμίαν τοῦ νηπίου νὰ ἐξουδετερώσῃ καὶ ἀφόσιωμένη εἰς τὰ τέκνα τῆς νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τῆς. Αὕτη κατανοοῦσα τὰ ἐκαστοτε αἰτήματα τῆς ψυχῆς τοῦ νηπίου προσφέρει μὲ τὸν πλοῦτον τῆς ἀγάπης τῆς ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα κατεργάζονται τὴν πρώτην εὐδοκίμησιν εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ μητέρα κατὰ τὴν νηπιακὴν ηλικίαν ἀποτελεῖ τὴν ἀσπίδα ἢ ὁποῖα προφυλάσσει τὸ νήπιον ἀπὸ πάσαν διαστρεύλωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πρῶτον καὶ ἀσφαλέστερον ποδηγέτην πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῆς ζωῆς. Σήμερον θεωρεῖται ἀπαραίτητος ἡ ἐπιστημονικὴ προσοχὴ τῆς βρεφικῆς καὶ νηπιακῆς ηλικίας. Παράλληλως προσελκύουν ἐνδιαφέρον τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν λειτουργίαν ἰδρυμάτων χάριν τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν τῆς προσχολικῆς ηλικίας καὶ τὴν κατάλληλον προπαρασκευὴν προσώπων τὰ ὁποῖα πρέπει ν' ἀναλαμβάνουν τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν. Εἶναι ἀνάγκαια ἡ ἐπιστημονικὴ συστηματικὴ ἐπέμδασις ἢ μόνη δυναμένη νὰ υποβοηθήσῃ καὶ κατευθύνει ὀρθῶς τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν.

Κυρίως Παιδική καὶ Σχολική ηλικία

Ἡ ηλικία αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 6ου ἔτους καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ 12ου ἔτους.

Εἰς τὴν ηλικίαν αὐτὴν τῶν 6 ἐτῶν τὸ παιδί παίρνει τὸν δρόμον διὰ τὸ πρῶτον πραγματικὸν σχολεῖον. Ὑπερήφανον ἴσως διότι ξεφεύγει ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητέρας του ἀλλὰ καὶ μὲ κάποια ἀγωνία μπροστὰ στὸ καινούριο περιβάλλον, τὸ ὅποιον πρόκειται νὰ γνωρίσῃ τὸ παιδί, βαπτίζεται «μαθητής». Μιὰ καινούργια σελίδα τῆς ζωῆς του ἀρχίζει. Εὐρυσκόμεθα εἰς τὴν ηλικίαν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ πρῶτον φυσιολογικῶς ἐκδηλοῦται τὸ γένος. Τὰ παιδιὰ μέχρι τοῦδε εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐκδηλώσεις των παρουσιάζοντο ὡς παιδιὰ χωρὶς αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ νὰ διαφοροποιοῦνται ἐξ' αἰτίας τοῦ φύλου των. Κατὰ τὴν ηλικίαν δυνῶς αὐτὴν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὁποίας εἰσερχόμεθα συναντῶμεν ἐξωτερικεύσεις τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων καταδεικνύεται καὶ τὸ εἶδος τοῦ φύλου των. Τελοῦνται δὲ κατ' αὐτὴν ποικίλαι μεταβολαὶ τῶν ψυχικῶν δεξιοτήτων, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐξελλίσσεται ἀκολουθοῦσα ἴδιον ρυθμόν. Σταθμοὶ τῆς περιόδου αὐτῆς τῆς παιδικῆς ηλικίας εἶναι αἱ ηλικίαι τοῦ 7ου καὶ τοῦ 10ου ἔτους.

Ἡ ηλικία 6 - 10 ἐτῶν

Ἡ ηλικία αὐτὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὡς εἶπομεν συμπίπτει μὲ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ βίου τοῦ παιδιοῦ ἀποτελεῖ κρίσιμον περίοδον τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἀποτελεῖ πλέον τὸ παιδί τὸ κέντρον τοῦ διαφέροντος ὡς συνέβαινε κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη εἰς τὴν οἰκογένειαν. Τὸν ἄφροντιν βίον τὸν διαδέχεται καταναγκαστικὴ ἐργασία συναδευομένη ὑπὸ ἀναγκαστικῆς πειθαρχίας καὶ τῆς τηρήσεως ὁρισμένων μέτρων, τὰ ὅποια δεσμεύουν τὴν προτέραν ἀχαλίνωτον πολλάκις ἐλευθερίαν του. Τοιαῦτα αἰτία προκαλοῦν κλονισμὸν εἰς τὴν ψυχὴν του, ἀπομακρύνουν τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν χαρὰν τὴν τόσον ἀναγκαίαν κατὰ τὴν ηλικίαν ταύτην καὶ χρειάζεται νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν ὅπως προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς νέας συνθήκας καὶ ἐπανέρῃ τὴν δέουσαν ψυχικὴν ἰσορροπίαν. Ἡ ἀρχομένη φοίτησις τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ Σχολεῖον προκαλεῖ ἀπότομον στροφὴν εἰς τὸν ὅλον ψυχικὸν βίον του. Τοῦ λοιποῦ δὲν ἐξελλίσσεται κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἀδιάσπαστον ὡς πρότερον, ἀλλὰ ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν συστηματικῆς ἐργασίας εἰς τὸ Σχολεῖον. Ἐνδείκνυται λοιπὸν ἡ χρησιμοποίησις διαφόρων μέτρων ὅπως ἐπιτευχθῇ ἀδιάσπαστος ἡ Σχολικὴ προσαρμογή. Χαρακτηριστικὸν τῆς ηλικίας αὐτῆς εἶναι ἡ ἑντασις τῶν ὁρμῶν πρὸς τροφήν, μίμησιν, ὑποταγὴν καὶ παραγγέλματα πρὸς γνῶσιν καὶ ἐνασχόλησιν.

Ἡ λαιμαργία καὶ ἡ διαρκὴς ζήτησις τροφῆς εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ ἀντικατέστησε τὴν δυσκολίαν ποὺ ἐνεφάνιζε τὸ νήπιον διὰ λήψιν τροφῆς. Ἡ ἀντίληψις τοῦ μέτρου εἶναι τώρα ἀνύπαρκτος, διὰ τοῦτο παρατηροῦνται συχνὰ στομαχικαὶ διαταραχαί. Ἡ μιμητικότης εἰς λόγους, εἰς κινήσεις, εἰς πράξεις καὶ ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἑντονος. Ἀποκτὰ εὐκόλως ἔξεις προσαρμόζεται εἰς ἐντολὰς καὶ εἰς παραγγέλματα καὶ καθήκοντα, καὶ ἰδέας ἀνευ ἀντιστάσεως μὲ μίαν παθητικότητά καὶ ὑποβολήν. Ὑποτάσσεται καὶ ἀναγνωρίζει τὰ μεγαλύ-

τερα εἰς τὴν ηλικίαν πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος του, τὰ ὅποια βλέπει ὡς ἀνωτέρω καὶ ἰσχυρότερα του, καὶ δύνανται νὰ τοῦ παράσχουν ἓνα συναίσθημα ἀσφαλείας ζωῆς. Ἀκριβῶς ὁ στερούμενος τῆς οἰκογενειακῆς θαλπωρῆς καὶ προστασίας ἔχει ἓνα συναίσθημα ἀσφαλείας, τὸ ὅποιον τὸν κατατρέχει καὶ τὸν φθείρει. Ἡ ἀνάγκη στοργῆς εἶναι ἑντονος, ἡ ὑπαρξίς τῆς ἢ μὴ καὶ ἡ ποιότης τῆς θὰ προσδιορίσῃ τὸν χαρακτήρα του.

Ἐντονος εἶναι ἡ περιέργεια καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς ἀνακρίνωσιν. Ἐρωτᾷ δι' ὅλα καὶ θέλει ὅλα νὰ τὰ γνωρίσῃ, ἀσχετῶς ὠφελείας. Ἡ ὁρμὴ πρὸς γνῶσιν εἶναι ζωηροτάτη μὲ τὴν ἐξῆς πορείαν ἐκδηλώσεων. Πρώτῃ ἀρχίζει ἡ ἀντίληψις τῶν συγκεκριμένων πραγμάτων (πραγματογνώσις) περὶ τὸ 7ον ἔτος θ' ἀκολουθεῖται ἡ ἀντίληψις ἐνεργειῶν δράσεως περὶ τὸ 8ον ἔτος, ἡ ἀντίληψις σχέσεων, ὁμοιότητος, διαφορᾶς αἰτιότητος ἀναζητεῖται περὶ τὸ 9ον ἔτος.

Τῆς μνήμης συνεχίζεται ἑντονος ἡ ὑψωσις, ἀν καὶ ἀτελῶς ἀκόμη ἀποβαίνει πολὺ εὐεργετικῇ. Ἡ δὲ φαντασία κατὰ τὸν χρόνον τῶν μεταξύ τοῦ 6ου καὶ 7ου ὑψοῦται εἰς τὴν μεγίστην ἑντασιν αὐτῆς καὶ κατέχει κυριαρχοῦσαν θέσιν εἰς τὸν ψυχικὸν βίον. Αὐτὴ ὀρίζει καὶ τὴν ἀφομοιωτικὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν ἀνάπλασιν καὶ τὴν νόησιν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προτέραν περίοδον καθίσταται τώρα αὐτὴ συνοπτικωτέρα καὶ θετικωτέρα. Ὁ πλουτιζόμενος κύκλος τῶν παραστάσεων ἐπιτρέπει εἰς αὐτὴν τὰ ἀντλῇ πραγματικὸν περιεχόμενον, ἡ δὲ ἀρχίζουσα νὰ ὠριμάζῃ, νόησις ἐμποδίζει τὰς προτέρας ἀχαλινώτους καὶ ἀλόγους πτήσεις αὐτῆς καὶ διευκολύνει σαφεστέραν διάκρισιν μεταξύ φανταστικοῦ καὶ πραγματικοῦ.

Ἡ παρατήρησις καὶ ἡ προσοχὴ ἀν καὶ λειτούργοῦν ἀκόμη ἀσθενῶς, ἐπιτρέπουν εἰς τὸ παιδί νὰ συγκεντρώνῃ τὸν ἐαυτὸν του εἰς σοβαρωτέρας ἐργασίας αἱ ὁποῖαι ἀνατίθενται εἰς αὐτόν. Ἡ δὲ νόησις παρουσιάζει δεδαίαν ἀτέλειαν καὶ ἀστάθειαν τῶν ἀνωτέρων αὐτῆς δεξιοτήτων, ἀλλὰ ἐμφανίζει ἱκανὰ δείγματα, τὰ ὅποια φανερώνουν ὅτι τὸ παιδί δύναται νὰ παρακολουθῇ συζητήσεις τῶν ἐνηλίκων, νὰ διαμορφώσῃ ἰδίαν του γνώμην περὶ τῶν ζητημάτων, νὰ προβάλῃ εἰς ὀρθὰς ἐκτιμήσεις πραγμάτων καὶ γεγονότων, νὰ διακρίνῃ διαφορὰς μεταξύ τῶν δύο φύλων καὶ νὰ κανονίζῃ ἀναλόγως τὴν συμπεριφορὰν του.

Τὸ συναίσθημα εἰς τὸ παιδί εἶναι ζωηρόν, δὲν δύναται νὰ συγκρατῇ τὰ αἰσθήματά του. Τὰ αἰσθήματα φόβου ὑφίστανται μείωσιν, ἀντιθέτως αὐξάνεται τὸ θάρρος, ἀναφαίνονται συνθετικώτερα συναισθήματα τὰ ὅποια ὁρμῶνται ἐκ παραστάσεων καὶ ἰδεῶν. Παρατηρεῖται ἀντίληψις δικαίου καὶ συναισθησις εὐθύνης. Τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ηλικίαν τῶν 7 ἐτῶν ἀρχίζει νὰ ἐκτιμᾷ πράξεις αἱ ὅποιαι ἔχουν ἠθικὴν ἀξίαν καὶ κατανοεῖ ἑννοίας δικαίου, ἠθικῆς καὶ θρησκείας. Ἐκδηλώνει πατριωτικὰ συναισθήματα καὶ ἔλκεται πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀληθές. Ἀδύνατοι πλευραὶ εἶναι ἡ ζηλοτυπία, τὸ πείσμα καὶ ἡ τάσις ἐπιδειξέως. Τὸ παιδικὸν ψεῦδος δὲν εἶναι πάντοτε συνεδηγτὴ ἀναλήθεια, δύναται νὰ προέρχεται εἴτε ἐκ φόβου τιμωρίας, εἴτε ἐξ' ἐντροπῆς εἴτε ἐξ' ὑποβολῆς.

Ἡ ὁρμὴ πρὸς ἐνασχόλησιν καὶ κίνησιν εἶναι ἰσχυροτάτη.

Εὐχαρίστως ἐργάζεται εἴτε εἰς τὸ σχολεῖον, εἴτε μετὰ τοῦ πατρὸς εἴτε μετ' ἄλλων ἐμηλίκων. Χρόνος

κενός κινήσεων τὸ στενωχωρεῖ, δὲν ἡσυχάζει οὔτε στιγμήν, δταν παύει νὰ κινῆται καὶ νὰ δρᾷ, εἶναι δείγμα οὐχὶ κανονικῆς καταστάσεως. Ἡ δρᾷς κυρίως λαμβάνει τὴν μορφήν παιγνιδιοῦ. Ἀπὸ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν εἶναι δυνατόν καὶ κάποια κοινωνικὴ προσαρμογή. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ παιδικοῦ ψυχικοῦ βίου εἶναι ἡ ἄλλειψις κοινωνικῆς κατανοήσεως καὶ ἡ ἀπουσία κοινωνικῆς συνειδήσεως ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ἔχει ἡδὴ ἱκανῶς ἐνισχυθῇ εἰς τὸ παιδί ἡ συνεργατικὴ διάθεσις.

Τοῦτο δεικνύει ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς ὁμαδικὰ παιγνίδια, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν συνεργασίαν περισσοτέρων προσώπων. Ἐπίσης τὸ παιδί τῆς ἡλικίας αὐτῆς συνάπτει φιλίας καὶ δεικνύει διαφέρων γιὰ ξένα πρόσωπα.

Ἡ ἡλικία τῶν 10 - 12 ἐτῶν

Ἡ ἐπακολουθοῦσα περίοδος ἀπὸ τοῦ 10 ἔτους μέχρι τῶν προθύρων τῆς ἡβῆς, εἶναι μεγάλης σημασίας διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' αὐτὴν ὁφθόνται ὅλοι αἱ ψυχικαὶ δεξιότητες. Πολλὰ δὲ ἀγονταί εἰς τὸ φυσικὸν αὐτῶν πέρας. Τὸ παιδί δύναται ν' ἀντιλαμβάνεται ὀρθῶς, νὰ σχηματίζῃ ἀκριβεῖς παρασιώσεις καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ τὰς λειτουργίας τῆς μνήμης.

Τὸ σπουδαιότερον ἡ νόησις πρόκειται σηματικῶς. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀνακύπτει ἐκ νέου εἰς τὸ παιδί ἔρεσις πρὸς τὸ ἐρωτᾶν. Αἱ δὲ ἀπευθυνόμεναι ὑπὸ τοῦ παιδιοῦ ἐρωτήσεις προέρχονται ἐκ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς μάθησιν. Τὸ παιδί προσπαθεῖ νὰ μορφώσῃ εἰκόνα τοῦ περιβάλλοντος καὶ πρὸς τοῦτο συλλέγει ἐπιμελῶς γνώσεις. Τὸ παιδί παύει νὰ εἶναι κλεισμένο εἰς τὸν ἐαυτὸν του, εἰς τὰς ἐντυπώσεις του καὶ ἀναμνήσεις. Εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν σχηματίζει τὰς ἐννοίας τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, τὴν ἐννοίαν δηλαδὴ τοῦ χρόνου, ἀντιλαμβάνεται τὰ ἔτη ἡλικίας νειώθει τὰς σχέσεις χρόνου καὶ χώρου εἰς συνδυασμὸν μὲ τὴν ταχύτητα.

Ὁ συναισθηματικὸς βίος ὁφθῶνται καὶ ἀποβαίνει περιπλοκώτερος. Αὐξάνονται τὸ θάρρος καὶ ἡ αὐτοπεποίθησις. Ἐγείρονται ζωηρὰ καλαισθητικὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ὁμῶς στρέφονται ἀκόμη πρὸς τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον τοῦ καλλιτεχνήματος.

Τὸ συμπαιθτικὸν συναισθημα ἀποβαίνει καθαρῶτερον καὶ εἰδικώτερον. Δὲν γεννῶνται διὰ κάθε πρόσωπον ὡς πρότερον, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τὸ παιδί ἐγνώρισεν. Ἀναφαίνονται νοητικά, ἠθικά καὶ θρησκευτικὰ συναισθήματα ἀλλὰ ἐν στοιχειώδη ἀκόμη μορφῇ.

Καὶ ἡ βούλησις ἱσχυροποιεῖται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξακολουθεῖ ὁμῶς μέχρι τοῦ 11ου ἔτους ἱσχυροτάτη ἡ δύναμις τῆς ὑποβολῆς, ἡ ὁποῖα ἀποβαίνει ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἱσχυρᾶς βουλήσεως βραδύτερον ἡ ὑποβολιμότης ἀρχίζει νὰ ἐξασθενῇ.

Ἡ μνήμη παρουσιάζεται ἐντονος, ἀρχίζει ἡ νόησις τῶν συμβόλων καὶ ἡ ἀφηρημένη σκέψις καὶ κριτική. Παύει πλέον ἡ μυθικὴ περίοδος καὶ ὁ ἀνθρωπομορφισμός. Ὑπάρχει ἀντικειμενικὴ θεώρησις τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων. Διὰ πᾶσαν ἀπάντησιν τὴν ὁποῖαν λαμβάνει καὶ διὰ πᾶσαν γνώσιν ἀναζητεῖ τὰς αἰτίας. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ ἡλικία τῶν 11 ἐτῶν, ἀποτελεῖ μίαν διακακριμένην περίοδον ζωῆς μὲ

ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Κατὰ πρῶτον ἐμφανίζεται μία ἱσχυροποίησις τοῦ ὁργανισμοῦ, φαίνεται ὅτι ὁ ὁργανισμὸς μετὰ τὴν περίοδον αὐτὴν πραγματοποιεῖ μίαν ἀποταμίευσιν δυνάμεων τὰς ὁποίας θὰ καταναλώσῃ κατὰ τὸν σωματοψυχικὸν μετασχηματισμὸν τῆς ἡδῆς. Οἱ ἄρρενες παρουσιάζουν μίαν περίοδον ἀντοχής εἰς κόπους σκληρότητος καὶ διαπληκτισμῶν, ἔχουν ἐπίσης τάσεις ἐμπαιγμοῦ καὶ παρενοχλήσεων. Τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐπειθὲς παιδί εἶναι τώρα τὸ πειρακτικόν «ὁ ληστής» «ὁ τύραννος» τὸ ὁποῖον βασανίζει τὰ ζῶα καὶ καταστρέφει τὰ πράγματα, ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ ἐνδύματά του καὶ τὴν καθαριότητα καὶ γεμίζει τὰ θυλάκιά του μὲ παντὸς εἶδους ἀχρηστοὰ πράγματα, καταστρέφει τὰ χρήσιμα δι' ἀπιδόνητος κατασκευάς. Τὸ πείσμα καὶ ἡ ἐπιμονὴ εἶναι ἐντονα καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς περιόδου. Ἐχει ὡς γνώρισμα τὴν ἀντίθεσιν καὶ ἄρνησιν. Τὰ θήλεα κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐμφανίζουν ὑπερμέτρους νευρικοὺς γέλωτας, ἱταμὴν συμπεριφορὰν, τάσιν πρὸς συλλογὰς φωτογραφίων, αἰνιγματῶν καὶ ἄλλων ὁμοίων. Γενικῶς ὑπάρχει ἀστάθεια ἀπώλεια ἱσορροπίας καὶ ἀνησυχίας. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν παρουσιάζονται τὰ προσωπικὰ ἐνδιαφέροντα.

Ἡ περίοδος τῆς ἀπειθαρχίας εἶναι μεταβατικὴ καὶ δὲν εἶναι δείγμα κακοῦ χαρακτήρος. Αἱ ἐκδηλώσεις ἀταξίας θὰ παρέλθουν. Διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει ν' ἀντιρᾷ δι' ὕβρεων, ἀλλὰ ν' ἀναμένῃ ἀτάρχος τὴν διάφορον αὐτὴν συμπεριφορὰν.

Τὸ καλύτερον εἶναι νὰ διοχετεύεται ἡ ὑπερνεργητικότης αὐτὴ εἰς κατασκευάς καὶ κουραστικὰ παιγνίδια.

Τὰ δύο τελευταῖα αὐτὰ ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας (11 - 13ον ἔτος), κατὰ τὰ ὁποῖα ἀναφαίνεται ἰδιαίτερα κατὰστασις εἰς ἀμφότερα τὰ φύλα χαρακτηρίζεται ὡς προεφηδικὴ ἡλικία.

Ἡ ἀγωγή, ἰδίως τῆς οἰκογενείας, τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἀλλὰ καὶ τὰ παραδείγματα τῶν ὀρίμων ἐξασκοῦν τὴν ἐπίδρασίν των, ὥστε νὰ μετριάζωνται αἱ ἐκδηλώσεις τῆς προεφηδικῆς ἡλικίας.

Ἡ γνώσις τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ βοηθεῖ εἰς τὴν καλυτέραν διδασκαλίαν, καὶ τὴν ἀποδοτικώτεραν μόρφωσιν, καὶ τὴν ὀρθοτέραν ἀγωγήν. Παραμένει ὁμῶς πάντοτε ἡ διδασκαλία τῆς προσαρμογῆς τοῦ ψυχολογικοῦ δεδομένου εἰς τὴν παιδαγωγικὴν μας ἐνέργειαν. Δὲν πρόκειται δι' ἐκτέλεσιν ἱατρικῆς συνταγῆς. Ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ ἐπιστημονικῶς τὰς ψυχολογικὰς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν πολλὰς φορές εἰς τροποποίησιν ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν μὲ τὸ κάθε παιδί καὶ ἀπὸ τὴν κάθε διδασκαλίαν. Ἀλλῇ δυσκολία γεννᾶται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι, ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ δὲν διδῇ ἀπάντησιν εἰς ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ παιδαγωγοῦ. Προσανατολίζει τὴν παιδαγωγικὴν ἐνέργειαν ἀλλὰ ἀπικτεῖ ἐρεῦνας σχετικὰς μὲ κάθε πρόβλημα τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται. Ἐμβλημα αὐτῆς ἔχει προβάλλει νὰ ἐπιζητῇ τὴν λύσιν ὅλων τῶν παιδαγωγικῶν προβλημάτων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παιδιοῦ. Ἡ ὅλη παιδαγωγικὴ κίνησις τῶν τελευταίων ἐτῶν ἔχει ὡς κέντρον τὴν ἐρευναν τοῦ παιδιοῦ, ἡ ὁποῖα δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ παιδιοῦ ἀλλὰ ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τὴν σωματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ ἐξέλιξιν ἐπὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ σωματι-

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΑΓΩΝΑΣ...

ΤΟΥ Κ. ΑΝΤ. ΔΕΛΑΝΗ, Διδούλου Κερκύρας

‘Ο κύκλος της ζωής στένευε γύρω του... Τά μάτια του έμεναν καρφωμένα ώρες ατέλειωτες στο ταβάνι κι είχαν μιὰ έκφραση άπορίας κι έκπληξης...

‘Εκείνο τὸ τετραγωνικό κομμάτι τοῦ ταβανιοῦ ἀπελπιστικά στενό .. ἀπίθανα λευκό ἦταν ἕνας κόσμος έξωπραγματικός καί φανταστικός γι’ αὐτόν ποῦ τὰ λευκά του μάτια τὸν ἀνίχνευαν καί τὸν καταμετροῦσαν μ’ ἕνα φανατισμό πρωτόγνωρο γι’ αὐτόν ποῦ ἦταν διαλεκτικός μὲ μιὰ ἀπαντοχὴ ἀσυνήθιστη γι’ αὐτόν ποῦ ἦταν ἄνθρωπος τῆς δράσης, μιὰ φορά κι ἕνα καιρό... Σταλαματιά σταλαματιά τὸν νοιωθες ἔσταζε ἡ ζωὴ του μὲς ἀπ’ τὸ κούφιο του κορμί... Κι αὐτός χαμένος στοὺς ἀπίθανους συλλογισμοὺς του ἐρευνοῦσε... ἐρευνοῦσε μὲ τὰ λευκά του μάτια τὴ στεῖρα γυαλάδα τῆς ὁροφῆς. Μιὰ φορά κι ἕνα καιρό... ἀλήθεια!

Εἶχε μπῆ μὲς στὴ ζωὴ ὅπως ἕνας ἀγέρας ἐφτάκυκλος, μεστός καί πρωτόγονος ρυτιδώνει τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα. Οἱ παλάμες του στάζανε μιὰ δρᾶση ἄγνωρη γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους, ἕνα δυναμισμό κάθετο κι ἀστραφτερό ποῦ μαγνήτιζε καί καθήλωνε κάθε ἄλλο ὅμοιό του... ‘Ἦταν αὐτός, ὁ Μιχάλης, ὁ δάσκαλος τῆς Πενταχώρας μὲ τ’ ὄνομα. Τὸ ξέραμε δὲ πὼς ἄλλος δὲν τοῦ ἐβγαίνει στὸ λόγο καί στὴν ἀξιωσύνῃ.

Μεστός σὲ νόημα ὁ λόγος κι οἱ πράξεις του δυνατές καί καθάρειες μαγνήτιζαν μὲ τὴν ἀλήθεια καί τὸ φῶς. ‘Αητός μπροστάρης στοὺς ἀγῶνες τῶν δασκάλων διαφέντευε μὲ τὴ γνώση καί τὴ φαντασία τίς καρδιές μας καί τὰ πνεύματά μας.

Κι ἦταν ἡ ζωὴ του ἕνας ἀγῶνας. ‘Ενας ἀνήφορος γιὰ τὰ φωτερὰ ὕψη τῆς αὐτάρκειας.

Μιχάλης ὁ «συνδικαλιστής». ‘Ετσι τὸν λέγαμε μεῖς οἱ ἄλλοι. Ταπεινὸς μὲς στὴ μεγαλωσύνη καί μέγας στίς δύσκολες στιγμές μᾶς ἐπῆρε ἕναν ἕναν κάτ’ ἀπ’ τίς σοφές του φτεροῦγες ποῦ κουβαλοῦσαν χιλιάδες ὄνειρα... χιλιάδες ἐμπνεύσεις.

Εἴμαστε ὁ λαὸς κι ἦταν ὁ βασιλεὺς μας. Συνοδοιπόροι κινήσαμε μ’ αὐτὸς μὲ μιὰ ἔφεση ποῦ κλείνει χιλιάδες σκέψεις πλαστουργές κι ὄνειροφάντης γεμάτος σύγκαιρες πραγματοποιήσεις προπορεύτηκε κρατώντας τὸ λάβαρο τῆς δικαίω-

.....
 κῆς καί ψυχικῆς ἐξελίξεως, ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς διαφορᾶς τοῦ παιδιοῦ, ἐπὶ τοῖς ὁροῖς καί ἐνεργεταῖς αὐτοῦ ἐντός, τοῦ κοινωνικοῦ καί σχολικοῦ περιβάλλοντος. ‘Αληθῶς ἡ νεωτέρα διδακτικὴ ὀφείλει τὰς προόδους τῆς εἰς τὴν προσπάθειαν, ὅπως τὸ διδακτικὸν ἔργον προσαρμόζεται ἁρμονικῶς πρὸς τὴν ἐκάστοτε λειτουργίαν τοῦ παιδικοῦ ὁργανισμοῦ καί τὴν κατὰ τὰς αἰσθητικῶν λειτουργιῶν.

σις τοῦ ἀγῶνα του.

Ποταμὸς φωτεινὸς ἦταν τὰ νειῶτα του καί μᾶς ὀδηγοῦσαν στῆς ἀξιάς τὰ ἔργα τὰ τρανὰ καί τὰ μεγάλα. Μιχάλης ὁ συνδικαλιστής! Καί τώρα;

Τώρα ἕνα ἀπίθανο λευκὸ κομμάτι τοίχου εἶναι ὁ κόσμος του... εἶναι ὁ χώρος ποῦ κινεῖ τὴ μελλούμενη ἀνυπαρξία του.

Τώρα πιά εἶναι ἕν ἀγγεῖο γεμάτο θάνατο κι ἀναμνήσεις, τίποτ’ ἄλλο.

Τόνοιθε πὼς πέθαινε καί κάθε στιγμή ἡ ὕπαρξή του συσπειρωνόταν γύρω ἀπ’ τὸ θάνατο ὅπως τ’ ἀγιόκλημα ἀγκιστρώνεται στὸν τοῖχο...

Μὲς στὴ σιγὴ τοῦ χώρου ἦταν μόνο αὐτός... ἡ ἀνάσα του ποῦ σβυνε... τὰ λευκά του μάτια, τίποτ’ ἄλλο.

‘Εμεῖς οἱ ἄλλοι, κοντά του, εἴμαστε ἀσημαντότητες ποῦ περιστρέψαμε τὴν ταπεινὴ του ὕπαρξη γύρω του ἀθόρυβα, χωρὶς ἀξιώσεις, ταπεινά.

‘Ἦταν αὐτός ποῦ ὕψωνόταν πᾶν’ ἀπ’ τὴ ζωὴ... πέρ’ ἀπ’ τὸ θάνατο... κι ἐπόπτευε τὴ μικρὴ μας παρουσία μὲ τὸ μεγαλεῖο τῆς ὕπαρξής του... τὸ μεγαλεῖο τοῦ μελούμενου θανάτου του.

Περιμέναμε ὅλοι γύρω του τὸ τέλος!

Κι’ αὐτὸς πὶο πολὺ... Τὸ τέλος ποῦρχόταν μὲ τεράστια βήματα. Ποῦ φθάνει... Ποῦ ἔφθασε κι εἶναι κρυμμένο πῖς’ ἀπ’ τίς σκιές τῶν ἀντικειμένων, πῖς’ ἀπ’ τὴν κλειστὴ πόρτα... πῖς’ ἀπ’ τὴ σιγὴ.

Τὸ τέλος ποῦ κούρνιασε στὸ τετράγωνο ἐκεῖνο λευκὸ τῆς ὁροφῆς καί διέγραφε τὴ σημασία τῶν στιγμῶν μὲ τὴν κυνικότητα ποῦ χουν πάντα οἱ λευκοὶ τοῖχοι!

‘Ο Μιχάλης πέθαινε ἀφήνοντας κληρονομιά τοῦτο τὸ βαρὺ λόγο: — Ν’ ἀγωνιζόσαστε φίλοι, ν’ ἀγωνιζόσαστε!

Τοῦτο τὸ λόγο τὸν εἶπε μὲ σβυστή... τρεμάμενη φωνὴ μὰ μέσα μας ἀντήχησε ἀκέραιος καί δυνατὸς καί μᾶς συγκλόνισε. ‘Εμεῖς ὅλοι γύρω του μέيناμε στὴν ἴδια θέση πάντα σιγὴ, ἀδύνατοι κι ἄτολμοι μπροστά στὸ θάνατο ποῦ εἶχε μπῆξει τὰ γαμπὰ του νύχια στὴ πηχτὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ χώρου... μολύνοντας τ’ ἀντικείμενά καί τὴ σιγὴ καί τοὺς ἀνθρώπους μ’ ἀνυπαρξία... ἐνῶ τὰ μάτια τοῦ Μιχάλη ἦταν πάντα στραμμένα στὸ λευκὸ ταβάνι... στὸ μεγάλο ἀπέραντο Κενό!

‘Ενας ‘Αγῶνας εἶχε τελειώσει...

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΝΥΠΑΚΟΥΑ ΚΑΙ ΑΥΘΑΔΗ "Η ΖΗΤΟΥΝ ΚΑΤΙ;

ΓΑΒΡΙΗΛ Κ. ΑΛΠΕΝΤΖΟΥ, Μετεκπ/ντος δημοδιδασκάλου

Σε κάθε κοινωνική συζήτηση, είτε αυτή γίνεται μεταξύ δύο προσώπων, είτε μεταξύ πολυπληθούς ομάδος, το κεντρικό σημείο, πάντοτε, στρέφεται γύρω απ' τ' ατέλειωτα παιγνίδια των νέων και τα προβλήματα, που ή ζωηρότης των, μάς προβάλλει. Πολλές φορές απελπιστικές εκκλήσεις καταφθάνουν, εκ μέρους των γονέων προς τους διδασκάλους: «Τὰ παιδιά μας τὰ χάσαμε», «οὔτε μὲ τὸ καλὸ οὔτε μὲ τὴ βία γίνεται τίποτε», «τέντυ - μπόυδες έγιναν ὅλοι τους» καὶ ἄλλα πολλά. Κι' ὅλ' αὐτὰ ζωγραφίζουν τὴν ἀγωνία, στὰ πρόσωπα τῶν γονέων, διὰ τὸ μέλλον τῆς νέας γενιᾶς.

Ἄλλ' οἱ εκκλήσεις αὐτὲς ἐκπέμπονται, πολλὰς φορές, κι' ἐκ μέρους ἡμῶν τῶν εκπαιδευτικῶν. Πληθὺς ἀπὸ προβλήματα ἀπειθαρχίας, καταλύσεως τάξεως καὶ σεβασμοῦ, κι' ἀπροθυμίας συστηματικῆς διὰ τὴν πρόοδο κι' εὐκοσμία.

Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ ὠδήγησε ἀρχὲς καὶ νομοθέτες, τοῦ κράτους, νὰ καταρτίσουν νόμους περὶ τέντυ - μπόυσμου. Εἶναι, συνεπῶς, τὸ πρόβλημα γενικόν. Σεπέρασε τὰ ὅρια τῆς οἰκογενείας, ἐφθασε στὸ σχολεῖο κι' ἀποτελεῖ τὸ πρόβλημα τῆς γειτονιάς καὶ τῆς κοινωνίας ὁλόκληρης. Ὡστε πᾶσχει ἡ νέα γενιά; Καὶ τί εἶδους ἀσθένεια τὴν μαστίζει; Κληρονομικὸ τὸ φαινόμενο ἢ ἐπίκτητο;

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἃς μᾶς μιλῇσῃ ὁ ψυχίατρος κ. RUDOLPH DREIKURS καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου καὶ στενὸς συνεργάτης τοῦ

* Ἀφορμὴ διὰ τὸ παρὸν δημοσίευμα ἀπετέλεσεν ἡ περιοδικὴ ὁμιλία τοῦ ψυχιάτρου κ. Rudolph Dreikurs, ἡ ὁποία ἐγένετο τὸν παρελθόντα μῆνα στὴν αἴθουσα τῆς Χ.Ε.Ν. τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῆς Ἐπιστ. Ἑταιρείας.

Adler. Εὐρισκόμεθα, λέγει, εἰς μίαν ἐποχὴν ψυχικοῦ ἄγχους. Ζοῦμε σὲ μιά μεταβατικὴ περίοδο ἀνάμεσα σὲ δύο φάσεις τῆς ἀνθρωπότητος. Βασικὲς καὶ γρήγορες κοινωνικὲς ἀλλαγὲς συνοδεύουν τὴν μετάπτωσιν ἀπὸ ἓνα αὐταρχικὸ κόσμον σ' ἓναν δημοκρατικὸ πολιτισμό. Ἡ δημοκρατικοποίησι αὐτὴ προϋποθέτει οὐσιαστικὰ καὶ ριζικὰ μεταβολὰς στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις. Σ' ἓνα αὐταρχικὸν κόσμον, ὅλες οἱ σχέσεις εἶναι σχέσεις ὑπεροχῆς ἐνὸς ατόμου ἢ μιᾶς ομάδος ἐπάνω στ' ἄλλα. Ἀντίθετα, σ' ἓνα δημοκρατικὸν κόσμον, ὅλες οἱ σχέσεις εἶναι σχέσεις μετὰ ἴσων. Ποτὲ ἕως τώρα οἱ κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς διαφορὲς δὲν εἶχαν ἐπηρεάσει σὲ τέτοιον βαθμὸν τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἐισχωρήσει μέσα στὴν οἰκογενεῖάν του καὶ διαταράξει τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις ἀνάμεσα σὲ γυναῖκα καὶ ἄντρα, σὲ γονεῖς καὶ παιδιά.»

Ὁ ἀνθρώπος ζοῦσε, μέχρι σήμερα, μὲ τὶς παραδόσεις του, τὴ λατρεῖα κατὰ τὸ αὐταρχικὸν περιβάλλον τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας, τοῦ κράτους. Ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲν εἶχε καθόλου προπαρασκευάσει τὸν ἄνθρωπον γιὰ μιά ζωὴ μέσα σὲ δημοκρατικὴ ἀτμόσφαιρα. Μέχρι πρό τινας δὲν ὑπῆρχε πρόβλημα ἀνυπακοῆς. Ὅλες οἱ προσπάθειές μας ἐστιοῦντο στὴν παράδοσιν. Σήμερα, ὅμως, εἴτε τὸ θέλομε, εἴτε ὄχι τὰ πράγματα ἄλλοξιν ριζικὰ. Εὐρισκόμεθα μπροστὰ σὲ τόσα προβλήματα ποὺ ἀδί-

στακτα προβάλλει ἡ νέα γενιά.

Στὴν πρώτη του μορφή τὸ πρόβλημα χαρακτηρίζεται σὰν ἠθικόν. Δὲν συμβαίνει τοῦτο ὁμῶς. Οἱ νέοι μας ζοῦν καὶ ἀναπνεύουν στὸν ἴδιον κόσμον τῶν μεγάλων. Κι' ὅσο κι' ἂν φαίνεται ὅτι ἀπέχουν τῶν κοινῶν ζητημάτων, συμμετέχουν σ' ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο βαθμὸν. Τὸ διάχυτο πνεῦμα περὶ ἐλευθερίας (λόγου, τύπου, ψήφου κλπ.) ἐμποτίζει εἰς τρυφερὰς ὑπάρξεις. Κι' ἐνῶ κηρύγματα καὶ συζητήσεις πολυποικίλες περὶ ἐλευθερίας, ἰσότητος καὶ δημοκρατικῆς ζωῆς κι' ὄνειρα νεανικὰ καταστρώνουν γύρω απ' τὸ μέλλον τῆς ζωῆς των, κι' ἐνῶ μὲ μανία, ἡμεῖς οἱ ὄριμοι, διεκδικούμε τὰ δικαιώματά μας, βρίσκονται σὲ μιὰ κατάστασιν, αὐτὰ, καταθλιπτικὴ, ποὺ μελαγχολία γεμίζει τὸν ψυχικὸν τοῦς κόσμον. Ἐπιδιώκομε τὴν δημοκρατικὴν ἰσότητα ἡμεῖς οἱ ὄριμοι. Φερόμεθα αὐταρχικοὶ καὶ κυρίαρχοι στοὺς μικροὺς μας τροφίμους... Μὲ τὴν δικαιολογίαν τοῦ μεγαλύτερου, τοῦ παιδαγωγοῦ κλπ. δ ο κ ι μ ᾶ ζ ο μ ε τ ῖς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς μας δυνάμεις στὴν ἀντιοχή τῶν ἐξελισσομένων ἱκανοτήτων τῶν μικρῶν...

Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα; Τὸ ἀποτέλεσμα! Ἴδου ἡ ἀπελπιστικὴ κατάστασις τῆς κληρονομίας γενιᾶς... Κι' εὐρισκόμεθα σὲ δυσάρεστο σημεῖον ν' ἀμφιβάλλομε ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς ἀγωγῆς καὶ τὴν «παντοδυναμίαν» αὐτῆς. Κατὰ τὸν Dreikurs «εἴτε ἀρχίζομε τὸ κήρυγμα, ἢ ἀπειλοῦμε — στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα — ἢ μένομε ἀπραγοὶ κι' ὑποχωρητικοί, χωρὶς ν' ἀσκοῦμε καμμίαν ἐπιρροή». Ὅσο μεταχειριζόμεθα τὰ παιδιά μὲ αὐταρχικὰς μεθόδους τόσο οἱ μικροὶ τρόφιμοι θὰ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον μας. Βρίσκουν χίλιους τρόπους νὰ ἐπιβάλλουν τὴ θέλησίν των.

1) Μετέρχονται ὅλα τὰ μέσα, ὥστε νὰ εἶναι ἀπασχολημένοι οἱ διδάσκαλοι, οἱ γονεῖς, οἱ ἀρχεῖς μαζὶ των.

2) Ἀν βροῦν ἀνταπόκρισιν, ἐκμεταλλεύονται τὴν ἀγάπην τῶν ἄλλων καὶ ὑποτακτικούς τὸν τοῦς κάνουν.

3) Σὰν ἀντιληφθῶν, ὅτι ἀδικοῦνται καταβάλλουν κάθε προσπάθεια νὰ ἐκδικηθῶν τοὺς ἄλλους εἴτε αὐτοὶ εἶναι ὁμήλικοι εἴτε διδάσκαλοι καὶ γονεῖς.

4. Ἡ φυσιολογικὴ τῶν ἀδυναμία γίνεται μεγάλο ὄπλο ἐπιβολῆς. Μαέστροι, στὸ σημεῖον αὐτό, κατορθώνουν νὰ γίνουν τύραννοι πραγματικοὶ στὸ περιβάλλον των.

Πίσω απ' τὰ ἐλαττώματα αὐτά, τῶν παιδιῶν κρύπτονται πλήθος κινήτρων ὅπως ἐπίσης καὶ πίσω απ' τὶς ἐπιτυχίες των.

Μπροστὰ στὴν κατάστασιν αὐτὴν βάζομε σὲ ἡμερησίαν διάταξιν τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν ἀμοιβήν. Ἡ ἀμοιβὴ εἶναι δικαίωμα τοῦ παιδιοῦ. Καὶ σὰν δικαίωμα τοῦ θέλει κι' ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ ἀπολαμβάνῃ χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι προσφέρεται ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους. Δημιουργεῖ δὲ προβλήματα ἢ ἀμοιβήν, ποὺ ἴσως δὲν θὰ ὑπῆρχαν χωρὶς τὴν παρουσίαν της. Ἡ τιμωρία, τὸ «ἔσχατον» αὐτὸ μέσον τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ τὸ «πολύσυχναστον» δὲν φαίνεται νὰ προσφέρῃ ἔδαφος

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Υπὸ ΜΙΧ. ΤΡΙΒΙΖΑΚΗ, Διευθυντοῦ
τοῦ Γ' Σχολείου Γαστούνης—Αμαλιάδος

Χωρὶς πάθος, χωρὶς προκατάληψιν καὶ πρὸ παντὸς χωρὶς φόβον, θὰ ἠθέλαμεν τὰ ἐκθέσωμεν ἐδῶ μερικὰς παλαιὰς σκέψεις μας ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν βοηθητικῶν τοῦ Στοιχειώδους σχολείου.

Προκοταβολικῶς δηλοῦμεν, ὅτι οὐδόλως ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀντιδικήσωμεν πρὸς τοὺς καθ' οἷονδῆποτε τρόπον συνδεομένους μετὰ τὸ βοηθητικὸν βιβλίον, ὥς ἔχει σήμερον (συγγραφεῖς, ἐκδότας κλπ.). Ἐρευνῶμεν ἀπλῶς μετὰ τὴν πρόθεσιν νὰ συμβάλωμεν, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

1. Εἶναι γνῶστον εἰς πάντας τὸ ἐπικρατοῦν σήμερον «καθεστῶς». Ἐγκεκριμένα βοηθητικὰ ὑπάρχουν μόνον διὰ τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ (πλὴν Φυσικῆς Ἱστορίας). Αἱ λοιπαὶ τά-

ξεις, κατὰ τὴν «ἐπίσημον» ἀποψιν, ὀφείλουσαν νὰ περιορισθῶν εἰς ὅσα ἐκ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίας ἀποκομίσουν, ἀφοῦ «αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται» ἡ εἰσαγωγή βιβλίων διὰ τὰς Γ' καὶ Δ' τάξεις.

Ἐν τῷ μεταξύ (διατὶ νὰ τὸ κρύψωμεν; Ὁ κόσμος τῷ χειρὶ τούμπανο καὶ μεῖς κρυφὸ καμάρι) ὅλοι οἱ μαθηταί, ὅλων τῶν σχολείων, ὅλης τῆς χώρας χρησιμοποιοῦν «κατ' οἶκον» βοηθητικὰ πάσης προελεύσεως, ἀνεύθυνα, ἀνακριβῆ ἐν πολλοῖς, διότι οὐδέποτε ἐτέθησαν ὑπὸ τὸν ἐλεγχον τῶν ἀρμοδίων.

Καὶ ποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς καταστάσεως αὐτῆς;

α', Τὸ ἐν τρίτον τῶν Ἑλλήνων μαθητῶν τοῦ Δημοτικοῦ τρέφονται μετὰ πνευματικὴν τροφήν, τὴν

στὸν τομέα τῆς προόδου. Κτυλᾶμε «στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα» λέγει ὁ Dreikurs. Ἄλλ' ἢ ἐπιβολὴ ποινῶν δύναται νὰ ὀδηγήσῃ σὲ μιὰ ἀφόρητη καὶ ἐπικίνδυνη κατάστασι. Πιστεύουν βαθεῖα στὴν καρδιά των οἱ μικροί, καὶ ὡς ὑποκρίνονται συχνά, ὅτι ἀδικοῦνται. Δημιουργεῖται ἔτσι μιὰ διάστασι καὶ μιὰ ἐμπόλεμη κατάστασι. Ἐρχεται σὲ ἀντιδικίαν τὸ παιδί πρὸς τοὺς μεγάλους, γίνεται ἕνας ἀνταρσίας, ἕνας ἐπαναστάτης. Καὶ τότε!! ὦ, τότε τί κάνομε; Δυὸ πράγματα θὰ συμβοῦν. Ἡ ὑποχωροῦμε νικημένοι, φοβερὸ καὶ ὀλέθριο ἢ χάνεται μιὰ δίκαιη ὑπαρξὴ καὶ γίνεται θῦμα τῶν ἀπελπισμένων ἐνεργειῶν μας, ἢ ἡ θεία φώτιση δὲν συμβῇ.

Μακριὰ ἀπ' τὸ σχολεῖον οἱ ποινές. Ἐξ Ἰσου δὲ ν' ἀπομακρυνθῶν οἱ ἐπιπόλαιες ἀμοιβές. Ὁ πονηρὸς ἀμολῶν ἐκεῖ καὶ ἡ κατὰπτωσις ἡ θῶν.

Ὑστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ προβάλλει φυσιολογικὰ τὸ ἐρώτημα:

Τί θὰ γίνῃ ἡ νέα γενιά; Μετὰ τί τρόπον θὰ τὴν μορφώσωμε, ὥστε νὰ λάμπῃ καὶ πάλιν ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ τάξις;

Ἡ ἀπάντησι στὸ ἐρώτημα αὐτὸ προϋποθέτει μιὰ συνεχῆ ἐνασχόλησιν μετὰ τὰ προβλήματα τῶν μικρῶν μας. Ἡ μέθοδος πού θὰ χρησιμοποιήσωμε πρέπει νὰ στηρίζεται σὲ βάσεις σταθερές, θεμέλιον τῶν ἀποίων θὰ εἶναι ἐκεῖνο πού ἀπτεται τῆς ψυχῆς καὶ ἀκούραστα ὀδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ μικροκόσμου καὶ μακροκόσμου, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ ἡ βίωσις, ἡ ἐσωτερικὴ, πού ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου σὲ μιὰ σφαῖρα πρὸ πάντων ἀπ' τὴν πεζότητα τῆς σημερινῆς. Σ' ἐκεῖνο πού ὁ Θουκυδίδης στὸν ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους (κεφ. 37, 3) λέγει: «ἀναπαχθῶς δὲ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες τὰ δημόσια διὰ δέος (σεβασμὸς) μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν αἰεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἱκροάσει καὶ τῶν νόμων... καὶ ὅσοι ἄγραφοι ὄντες αἰσχύνῃν ὁμολογουμένην φέρουσι».

Παράλληλα πρὸς τὰ προτεινόμενα σχέδια διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν ἀναπροσαρμογὴν

τοῦ προγράμματος ἐκπαιδεύσεως, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ πρέπει νὰ λογαριάσωμε κόπους καὶ χρήματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμε τὸ ζήτημα κάπως πρὸς βαθεῖα κάτω ἀπ' τὴν ἐπιπολαιότητα πού τὸ παρελθὸν μᾶς ἔχει συνηθίσει.

Δήλωσα πῶς δὲν συντρέχει ἡθικὸν ζήτημα διὰ τὰ παιδιὰ μας. Ὅλη αὐτὴ ἡ κατάστασι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ραγδαίας ἐξελίξεως, τόσον τῶν ὕλικῶν ὅσον καὶ τῶν πνευματικῶν πραγμάτων. Ἡθικὸν ζήτημα, θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ, πῶς ὑπάρχει γιὰ μᾶς τοὺς ὄντιους, πού συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ γινόμεσθε ἐμπόδιο στὴν προκοπὴ τῶν παιδιῶν μας.

Ἐκεῖνο πού ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἐγωϊσμὸ δὲν προσέξαμε ἀκόμα, εἶναι ἡ ψυχασωματικὴ ὀντότητα τοῦ τροφίμου μας. Ὅταν ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὸ συμφέρον χρησιμοποιοῦμε δύο μέτρα καὶ δύο σταθμά. Στὴν περίπτωσιν, ὅμως, τῶν συναλλαγῶν μετὰ τοὺς μικροὺς μας εἶναι τὰ μέτρα καὶ σταθμά τὰ ἴδια αὐτὰ μ' ἐκεῖνα πού μετροῦμε καὶ ζυγίζομε τὸν ἑαυτό μας. Κι' ἂν αὐτὸ συμβαίνει εἶναι δικαιολογημένη τῶν παιδιῶν μας ἡ διαγωγή καὶ ὁ πόλεμος πού εἰσιμαζόνται νὰ μᾶς ἀρχίσουν.

Τρόπους, μεθόδους καὶ συστήματα δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ν' ἀναπτύξωμε. Ἴσως βρεθῶν οἱ τολμηροί καὶ οἱ ἄξιοι τῶν καιρῶν καὶ γύρουν ταπεινὰ στὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ τῆς μιλήσουν στοργικὰ μετὰ τὴν Ἀγάπην Ἐκείνου τοῦ Σαμαρείτη, τοῦ Καλοῦ, πού ζύγωσε καὶ χαῖδεψε τὰ τραφερά βλαστάρια, πού τόσο περιφρόνησαν καὶ αὐτοὶ Του οἱ μαθηταί.

Ὅποιος τρανός, εἴτε μικρός, ἐβλεβὲ γιὰ σκοπὸν τοῦ σιτῆ νέαν γενιὰ νὰ δώσῃ χεῖρ, πρέπει νὰ βάλῃ στὴν καρδιά βαθεῖα, πῶς ἔτσι μονάχα θὰ ἴδωσιν τὰ μάτια του μέρες καλές: «Ὅταν σὰν φίλος στοργικὸς καὶ σύμβουλος πλησιάσῃ μετὰ τὴν Ἀγάπην τοῦ Μεγάλου Παιδαγωγοῦ, τὴν ἀδολή, καὶ δώσῃ γιὰ χάριν τῶν παιδιῶν καὶ χρήματα καὶ βίους καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἀπειρη δροσίαν, καὶ ἀκούσῃ ἐκεῖνο ποῦλεγε μετὰ πίκραν ὁ ποιητής: «γύρε ἂν θέλῃς νὰ ὑψωθῇς».

ὅποιον οὐδείς οὐδέποτε ἐνδιεφέρθη ν' ἀποκαθάρη ἀπὸ στοιχεῖα δύσπεπτα καὶ ἐνίοτε ἐπιβλαβή,

β'. Οἱ γονεῖς ὑποβάλλονται εἰς ἔξοδα διὰ τὰ ἐφοδιάσουν τὰ παιδιὰ των μὲ βιβλία, τῶν ὁποίων οὐδείς ἀέλαβε νὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἀρτιότητα καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν καὶ τὰ ὅποια κατ' ἔτος ἀλλάσσουν, κατὰ τὰς προτιμήσεις τοῦ διδάσκοντος.

γ'. Τὸ σχολεῖον ἀπαγορεύει «ἐπιστήμους» τὴν εἰσαγωγὴν μὴ ἐγκεκριμένων βοηθητικῶν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ψιθυρίζει εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ γονέως νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸ παιδί του βιβλία, διὰ νὰ ἐξυπηρετηθῇ εἰς τὴν κατ' οἶκον μελέτην του. Τραγελαφικὴ κατάστασις!!!

Τί ἄραγε ἐμποδίζει νὰ δοθοῦν καὶ εἰς τὰς μεσαιῶς τάξεις βοηθητικὰ βιβλία ἐγκεκριμένα, ὑπεύθυνα, νομίμως εἰσαγόμενα καὶ ὄχι λαθραίως κυκλοφοροῦντα; Ἴδου ἡ ἀπορία μας!!

II. Διὰ τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις κυκλοφοροῦν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἐγκεκριμένα βοηθητικὰ εἰς πλῆθος μέγα.

Ποικιλῶνται ἐκδοτικοὶ οἴκοι θέτουν συνεχῶς εἰς κυκλοφορίαν τὰ βιβλία αὐτὰ καὶ κόπτονται νὰ τὰ διαφημίσουν, δι' εὐνοήτους λόγους, ὡς τὰ ἀρτιώτερα ἀπὸ ἀπόψεως ἐμφάνισης, ὕλης, μεθοδικότητος κλπ. Ἐπακόλουθα:

α'. Καθ' ἑκάστον Σεπτέμβριον ὁ διδάσκαλος καλεῖται νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν βιβλίων αὐτῶν (ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς) τὰ, κατὰ τὴν κρίσιν του, τελειότερα καὶ νὰ τὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ σχολεῖον του.

Ἀλλὰ πῶς νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν, ἀφοῦ τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν τὰ γνωρίζει μόνον ἀπὸ τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Ὑπουργείου;

Οἱ κατὰ τόπους βιβλιοπῶλαι δὲν εἶναι φυσικὰ δυνατοὶ νὰ διαθέτουν εἰς τοὺς διδασκάλους ἀνὰ ἑν ἀντίτυπον ἐξ ὅλων τῶν κυκλοφορούντων ἐγκεκριμένων βοηθητικῶν. Περιμένουν καὶ αὐτοὶ τὸ πρακτικὸν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, διὰ νὰ ρυθμίσουν τὰς παραγγελίας των.

Καὶ ὅταν κάποτε, ὅσα ἐπελέγησαν, φθάσουν εἰς τὴν μαθητικὴν σάκκαν (μὲ πόσας ἄραγε θυσίας τῶν γονέων;), ὁ διδάσκων διαπιστώνει μὲ ἀπογοήτευσιν, ὅτι ἀρτιώτερα ἦσαν τὰ ἐπιλεγέντα τὸ παρελθὸν ἔτος.

Καὶ φυσικὰ μένει μόνον μὲ τὴν θλιβεράν διαπίστωσιν, διότι εἶναι πλέον ἀργά.

Μὲ ἄλλας λέξεις ἢ θεὰ Τύχη κρατεῖ τὸν βασικὸν ρόλον εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐγκεκριμένων βοηθητικῶν.

Καὶ κατὰ τεκμήριον βέβαια ὅλα τὰ ἐγκεκριμένα εἶναι κατάλληλα. Οὐδείς ὁμως καλῆς πίστεως θὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὅλα εὐρίσκονται εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀρτιότητος.

β'. Μὲ τὴν ἐναρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους τὰ γραφεῖα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ κατακλύζονται ἀπὸ διαφημιστικὰ ἔντυπα καὶ τὰ σχολεῖα πολιορκοῦνται ἀπὸ ἀντιπροσώπους ἐκδοτικῶν οἰκῶν, ἐπιδιώκοντες νὰ ἐπισύρουν ἑκάστος διὰ λογαριασμόν του τὴν προτίμησιν τῶν διδασκόντων. Φορτικαὶ («παρακλήσεις») ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Διευθυντὰς τῶν σχολείων καὶ τοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι περιέρχονται ἐνίοτε εἰς ἀμηχανίαν, πνιγμὲ

νοι μέσα εἰς τὸν χαρτοπόλεμον τῶν διαφημίσεων καὶ τελικῶς συντάσσουν ἕνα πρακτικὸν ἐπιλογῆς, «κι ὅποιον πάρῃ ὁ Χάρος».

γ'. Πολλάκις ἀπὸ συνωνυμίαν συγγραφέων ἢ ἄλλην σύμπτωσιν, συμβαίνει νὰ παρισφρήσουν εἰς τὸ πρακτικὸν ἐπιλογῆς βιβλία μὴ ἐγκεκριμένα μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καλῆται εἰς ἀπολογία μὲγας ἀριθμὸς συναδελφῶν διὰ παράβασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀθελήτως ὑπέπεσεν.

III. Ἐξεθέσαμε συνοπτικώτατα τὴν κατάστασιν, ὡς ἐπὶ σειράν ἔτων τὴν ἐξήσαμεν καὶ πιστεύομεν ὅτι σοβαρὰ ἀμφισβήτησις τῶν διαπιστώσεων μας δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ.

Ὑπάρχει μήπως τρόπος θεραπείας τοῦ... «κακοῦ»;

Ἀπαντῶμεν ἀδιστακτως: ΝΑΙ.

Ἐν πρώτοις, κατὰ τὴν γνώμην μας τὴν ταπεινὴν, ἐγκεκριμένα βοηθητικὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ διὰ τὰς 4 ἀνωτέρας τάξεις.

Ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ, τὴν ἐκδοσιν τῶν βοηθητικῶν τοῦ Δημοτικοῦ ἄς τὴν ἀναλάβῃ ὁ Ο.Ε.Σ.Β. ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδυσιν.

Ἄς προκηρυχθῇ διαγωνισμὸς καὶ ἄς ἐγκριθῇ τὸ ἕν, τὸ ἀριστον, δι' ἑκάστον μάθημα βιβλίον. Ἄς γίνῃ ἐν συνεχείᾳ μίᾳ ἐπιμελημένη ἐκδοσίς των καὶ ἄς τεθοῦν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἑλληνοπαίδων. Θὰ εἶναι αὐτὸ ἐν σημαντικὸν βῆμα, διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ «Μεγάλου Ἀσθενοῦς», ὡς ἐπεκράτησε τελευταίως ν' ἀποκαλῆται ἡ Ἐκπαίδευσις, παρομοιαζομένη (κακῶς) μὲ τὴν ἄλλοτε ὑπὸ διάλυσιν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν.

Αἱ ὠφέλειαι ἡθικαὶ καὶ ὕλικαι δὲν θὰ εἶναι μικραὶ. Θὰ ἀναφέρωμεν τὰς κυριώτερας.

α'. Ὁ μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ θὰ ἀπέκτα τὸ τελειότερον βοηθητικὸν βιβλίον ποῦ θὰ κατ' ὥρθον νὰ συγγράψουν, πρὸς χάριν του, οἱ Ἕλληνες παιδαγωγοὶ-συγγραφεῖς. Θὰ ἤρχιζεν ἀπὸ ἐνωρὶς εἰς τὴν διὰ τῆς μελέτης πρόσκτησιν γνώσεων καί, μιμούμενος τὸ φραστικὸν ὕφος τοῦ βιβλίου του, θὰ καθίστατο σὺν τῷ χρόνῳ ἱκανὸς νὰ ἐκφράζεται μὲ εὐχέρειαν καὶ σχετικὴν καλλιέπειαν.

β'. Ὁ διδάσκαλος θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὸν ἐφιάλτην τῆς ἐκλογῆς τῶν βοηθητικῶν βιβλίων καὶ ἀπὸ τὰς ἔξωθεν ὀχλήσεις διὰ τὴν προτίμησιν τοῦ Α ἢ Β συγγραφέως ἢ ἐκδότου.

γ'. Ὁ γονεὺς θ' ἀνακουφίζετο σημαντικῶς ἀπὸ τὰς σχολικὰς δαπάνας, διότι πολλοὶ μαθηταὶ τῶν κατωτέρων τάξεων θὰ ἐπρομηθεύοντο τὰ βιβλία των ἀπὸ τὰς ἀμέσως ἀνωτέρας τάξεις εἰς τιμὰς χαμηλάς, εἰς τὰς πλείστας δὲ τῶν περιπτώσεων θὰ ἐχρησιμοποιοῦν ἀδαπάνως τὰ βιβλία τοῦ μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ.

δ'. Τὸ σχολεῖον γενικῶς θὰ ἔπαυε νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἄλλος Ἰανὸς μὲ δύο πρόσωπα, διὰ τοῦ ἐνὸς στόματος ἀπαγορεύων κραυγαλέως τὴν χρῆσιν βοηθητικῶν ὑπὸ τῶν κατωτέρων τάξεων καὶ διὰ τοῦ ἄλλου συνιστῶν, χαμηλῇ τῇ φωνῇ, τὴν προμήθειαν αὐτῶν.

Ἀλλὰ, θὰ μῶς παρατηρήσουν μερικοὶ: Εἰς ὅσα σχολεῖα ἐφαρμόζεται ἡ Ἐνιαία τί χρειάζονται τὰ

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΣΑΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΥΣΧΙΔΕΣ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ὑπὸ ΧΑΡ. ΠΑΡΡΑ, Διδ)λου Ξυλοκερίτζης Κορινθίας

Ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, σὲ ὅλους γενικὰ τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργικότητος, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ πάρωμεν μέρος καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ νὰ εἰπωμεν πολλὰ διὰ τὰ κοινωνικὰ ἐπιτεύγματά του, μέσα στὸ κοινωνικὸ αὐτὸ δημιούργημα ποὺ λέγεται πρόοδος. Βέβαια στὴν παροῦσαν μελέτην μας, ἔχομε σκοπὸ νὰ διαλάβωμεν ἐλάχιστα καὶ μᾶλλον θὰ περιγράψωμεν τὸν διδάσκαλον σὰν ἐπιστημονικὴ μορφή, μέσα στὸ πολυσχιδὲς ἔργο του. Διότι δὲν μᾶς μένει καιρὸς ἐλεύθερος πέραν τῶν καθηκόντων μας, νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ ὅ,τι ἀσχολεῖται ὁ διδάσκαλος καὶ οὐτε δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὸ μέγεθος τοῦ ὑψηλοῦ ἔργου του, τὸ ὁποῖον οὔτε περιγράφεται, οὔτε δύναται νὰ μπῇ σὲ καλούπι γιὰ νὰ ἐκτελεσθῇ μὲ τυφλὰ μάτια, ὥς συνήθως συμβαίνει μὲ τὰς ἄλλας ἐργασίας. Καὶ ἂς τὸν δοῦμε πρῶτα πρῶτα μὲ τὰ μάτια τῆς κοινωνίας ποὺ τὸν περιβάλλει, ὥστε νὰ εἴμεθα θετικώτεροι ἀπὸ τὴ δική μας πλευρά. Μία μεγάλη κοινωνικὴ μερίδα, βλέπει τὸν διδ)λον, ὅχι σὰν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ μᾶλλον σὰν ἐκτελεστή ἑνὸς ἀπλοῦ ἔργου, σὰν σὰν ἀπλοῦ ἀνθρώπο ἀνάμεσα σιτοὺς ἄλλους. Καὶ ἔχει δίκαιον νὰ τὸν πιστεύῃ ἔτσι, διότι ἔτσι φαίνεται νὰ τὸν παρουσιάζῃ τὸ ἔργο του. Ἐδῶ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε τὸ ἀρχαῖο ρητὸ τοῦ μεσαιῶνος, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι «Οἷα γὰρ φαίνονται τὰ πράγματα μὴ τοιαῦτα εἶναι». Τὸ ρητὸ αὐτὸ ταιριάζει πληρέστατα, στὴν ἀποψιν τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς μερίδος, ἢ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ παίρνῃ ἔτσι τὰ πραγματικά ὅπως φαίνονται, ἀλλὰ ὅπως φαίνονται στὴν πραγματικότητά. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ διαφωτίσωμεν τὴν κοινὴν γνώμην καὶ νὰ τῆς ποῦμε ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι

βιβλία τῶν χωριστῶν μαθημάτων;

Κατ' ἀρχὴν προσωπικῶς φρονοῦμεν, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τὸ βοηθητικὸν βιβλίον, ἂν δὲν εἶναι ἀπαραίτητον, πάντως δὲν εἶναι ὀλοτέλα περιττόν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ διδάσκων τὸ θεωρεῖ περιττόν ἢ ἐπιζήμιον, οὐδεὶς θὰ τοῦ ἐπιβάλῃ νὰ τὸ εἰσαγάγῃ.

Ἰσως τὸ «Πρόβλημα», ὡς τὸ ἐθέσαμεν καὶ ἡ «Λύσις» του, ὡς τὴν προτείνουμεν, ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν μὲ ὠρισμένα ἐξωεκπαιδευτικὰ συμφέροντα ἀτόμων ἢ ὀργανισμῶν. Ἐπαναλαμβάνουμεν ὅτι πρόθεσίς μας δὲν εἶναι νὰ ἀντιδικήσωμεν πρὸς οὐδέν· ἀλλὰ πολὺ δὲ περισσότερον νὰ ζημιώσωμεν.

Μόνον ποὺ ἡ σκοπιὰ, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ μοῖρα μᾶς ἔταξεν καὶ τὸ βαρὺ καθήκον, ποὺ ἔχομεν ἐπιμισθῇ, μᾶς ἐπιβάλλουν τὸ συμφέρον τῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ διακονῶμεν.

Ἡ Διοίκησις τῆς Ὀμοσπονδίας μας, τῆς ὁποίας εὐγενὲς ἐπιδίωξις εἶναι ἡ προαγωγή τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἂς μελετήσῃ τὸ θέμα καὶ ἂς εἰσηγηθῇ εἰς τοὺς ἄρμοδιους τὰ «βέλτιστα»

τὰ πράγματα ὅπως φαίνονται. Τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου εἶναι ὑψηλόν ἀλλὰ δυσπρόσιτον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ὀρθῆς ἐκτιμήσεως στὰ ὅμματα τῆς κοινωνίας, λόγῳ τῆς φύσεώς του. Γι' αὐτὸ θὰ πρέπει κανεὶς νὰ πλησιάζῃ ἀπὸ κοντὰ τὸν διδ)λον, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ σφυγομετρήσῃ τὴν δημιουργικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ του ἀξία. Καὶ μάλιστα νὰ γίνῃ διδ)λος, ἂν ἦτο δυνατόν γιὰ νὰ δυνηθῇ μόνος νὰ αἰσθανθῇ, νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ τὸν παραδέχθῃ σὰν ἐπιστημονικὴ μορφωτικὴ δύναμι μέσα στὴν κοινωνία, τὴν ὁποίαν μόνος κατ' οὐσίαν καλεῖται νὰ διαπαιδαγωγήσῃ. Πρέπει νὰ γίνῃ πιστευτὸν πλέον, ὅτι ὁ σημερινὸς διδ)λος δὲν εἶναι οἷος ἦτο παλαιότερον. Ὁ διδ)λος σήμερον εἶναι ἐπιστήμων, ποὺ γιὰ κύριον ἔργο του ἔχει, νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης του καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ πλήρως τὰ πορίσματά της, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται καθημερινῶς ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ ἐκ τῆς ἰδικῆς του πείρας, ἀλλὰ καὶ ὁ πολυεπιστήμων διδάσκαλος, διότι εἴτε τὸ θέλει εἴτε δὲν τὸ θέλει, γίνεται, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἔργου του. Μία μερικὴ εἰκόνα τῆς πολυεπιστήμης τοῦ διδ)λου ἂς τὴν χαρακτηρίσωμε ἢ ὁποῖα ἀποδεικνύει ὅτι ὁ διδ)λος πρέπει νὰ γνωρίζῃ πολλὰ, παραθέτωμεν ἀμέσως κατωτέρω. Ὁ διδάσκαλος καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς Γ' καὶ Δ' τάξεως ἴστανται ἔμπροσθεν τοῦ Γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος καὶ γίνεται διδασκαλία διὰ τὸν Νομὸν Ἀργολίδος. Προσφέρεται ἡ μεθοδικὴ ἐνότης καὶ εἰς τὸ τέλος λύνονται ἀπορίαι, γίνονται συγκρίσεις κλπ. Ἐνας ἀπὸ τοὺς μαθητὰς λέγει στὸ διδ)σκαλο. Μᾶς εἶπατε κύριε, ὅτι Ἀνατολικά τοῦ Ναυπλίου καὶ πλησίον τῆς ἀνατολικῆς Ἀργολικῆς παραλίας εὐρίσκεται ἡ Ἀρχαία Ἐπίδαυρος μὲ τὸ περίφημον Ἀρχαῖον θέατρον, ποὺ γίνονται ἀπὸ διετίας αἱ παραστάσεις τῶν ἀρχαίων δραμάτων, τὰς διαστάσεις τῶν κλπ. Διὰ τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὰ ἄλλα ἀρχαῖα μνημεῖα: Ὅτι εἰς τὸ Μουσεῖον εὐρίσκονται Ἱατρικὰ ἐργαλεῖα τοῦ Ἀσκληπιοῦ κλπ. Διὰ τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ κλπ. Δὲν μᾶς εἶπατε ὅμως ἀφοῦ ἦτο ἱατρὸς θνητὸς πῶς ἐθεοποιήθη καὶ πῶς εὐρέθη ἐδῶ στὴν Ἐπίδαυρον; (Στὴν ἀπορία αὕτη τοῦ μαθητοῦ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ γνώσεις ἀρχαιολογίας — Μυθολογίας — θρησκευολογίας κλπ.) Πρὶν ἀπαντήσῃ ὅμως στὸν μαθητὴ τὸν ἐρωτᾷ. Ποῦ τὰ ξέρεις ἐσὺ αὐτὰ Γεώργε; Ἐμεῖς κύριε ἔχουμε στὸ σπίτι μας μεγάλη ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Πυρσοῦ καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ γεωγραφικοῦ μαθήματος ἐδιάβρα γιὰ τὴν Ἀρχαία Ἐπίδαυρον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Δ. Τί ξέρεις λοιπὸν δι' αὐτόν; Ὁ μαθητὴς λέγει ὅτι εἶχε συγκαταστήσῃ ἐκ τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης, καὶ συγκεκριμένα εἶπε: ὅτι ἦτο υἱὸς τῆς Κωνωνίδος θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Θεσσαλίας Φλεγύας τὴν ὁποίαν εἶχε γυναῖκα ὁ Ἀπόλλωνας, ὅταν ἐμεγάλωσε ὁ Ἀσκληπιδὸς ἔγινε ἱατρός, καὶ ἦλθε στὴν Ἐπίδαυρον. Αὐτὰ εἶχε νὰ εἰπῇ ὁ μαθητὴς. Πολλὰ δὲ ἡ

σαν διὰ τὴν ἡλικίαν του ; Οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ ἀφηγηθῇ μὲ κάθε λεπτομέρεια τὰ μυθολογικὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ὅπως ἀκριβῶς εἶχον. Πλὴν τοῦτο ὅμως ἐδημιούργησεν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν νὰ μάθουν γιὰ τὸν Ἀσκληπιόν. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη τῶν μαθητῶν ὑποχρεώνει τὸν διδ(λ)ον νὰ διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ οἱ ἄλλοι σχετικὸν μὲ τὴν Ἐπίδauρον ἔπρεπε νὰ ἐλέγετο. Τί θὰ ἔλεγε ὁ διδ(λ)ος, ἂν δεν ἐγνώριζε τὴν μυθολογίαν ; Θὰ ἄφινε τὸν μαθητὴν νὰ λέγῃ συγκεχυμένας ἐννοίας ; Ὅχι ; ἀλλὰ ὁρθῶς πράττων θὰ ἔλυνε μὲ κάθε παραστατικότητα τὴν ἀπορίαν τοῦ μαθητοῦ. Γεννᾶται τὴν ἐρώτημα, ἂν πράγματι ὁ διδ(λ)ος εἶχεν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ ἂν ἐγνώριζεν λεπτομερείας ἐκ τῆς μυθολογίας καὶ σχετικῶς μετὰ τὴν προβληθεῖσαν ἀπορίαν ; Ἡ ἀπάντησις σὺν προβληθεῖν ἐρώτημα εἶναι καταφατικὴ : διότι καὶ νὰ μὴ ἦτο γνωστὴ ἡ μυθολογία ἐκ τῆς ἐν γένει ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεώς του, ὑποχρεοῦται σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης του, νὰ προπαρασκευάζηται ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας διὰ τὸ νέον μάθημα καὶ νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του, νὰ ἀπαντήσῃ σὲ ὅλας τὰς σχετικὰς μὲ τὴν μεθοδικὴν ἐνότητα ἀπορίας. Καὶ ἂς δοκιμάσῃ ἂν θέλῃ κανεὶς νὰ ἰδῇ, πόσον εἶναι ἀπλὴ ἢ δύσκολος μιὰ τέτοια καθημερινὴ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ ἔργο του. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι τέτοιαις περιπτώσεσι παρουσιάζονται ἀπειροὶ κατὰ τὴν ἐκάστοτε διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀπλὴ διδασκαλικὴν ἐνέργειαν ποὺ ἀναφέραμε, εἶδαμε ὅτι ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ πολλὰ ὁ διδ(λ)ος ἀπὸ κάθε ἐπιστημονικὴ πηγὴ. Καὶ ἐρωτῶμεν. Ποίαν ἐπιστήμην θέλετε νὰ πάρωμεν ποὺ νὰ μὴν εἶναι μέσα ὁ διδ(λ)ος ; Τὴν Φυσικὴν, δηλ. Πειραματικὴν, Ἀνθρωπολογίαν, Χημείαν, Φυτολογίαν, Ζωολογίαν, Ὀρνιθολογίαν, τὴν Θεολογίαν, τὴν Φιλολογίαν, τὰ τεχνικά, τὴν Μουσικὴν ; Βλέπετε ὅτι μὲ ὅλα ἀσχολεῖται ὁ διδ(λ)ος καὶ ὅλας λίγο πολὺ πρέπει νὰ τὰς γνωρίζῃ, διότι πάντοτε προβάλλονται σὺν τῷ ἔργῳ του. Ἐδῶ θὰ χρειασθῇ νὰ συγκρίνωμεν τὸν διδ(λ)ον, μὲ τοὺς ἄλλους ἐπιστήμονας, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ μίαν ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐπιστημῶν, ἐνῶ ὁ διδ(λ)ος μὲ ὅλας καὶ μάλιστα νὰ ἐπιφορτίζεται μὲ τὴν ἐπὶ πλέον ἐργασίαν τῆς ἀπλουστεύσεως τῆς ὕλης, γιὰ νὰ προσιδιάξῃ εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν καὶ νὰ κατανοεῖται. Ὁ διδ(λ)ος ἀκόμη ἔχει ἐπιφορτισθῇ καὶ μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἶναι πανέτοιμος γιὰ νὰ δώσῃ κάθε ἐξήγησιν σὲ ὅ,τι νέον ἐπιστημονικὸ δεδομένο παρουσιάζεται. Ὁ ἐπιστήμων τῆς Φυσικῆς ἀσχολεῖται εἰδικῶς μὲ τὰ φυσιογνωστικά, ὁ Θεολόγος μὲ τὴν Θεολογίαν, ὁ φιλόλογος μὲ τὴν Φιλολογίαν, ὁ μουσικὸς μὲ τὴν μουσικὴν ὁ τεχνικὸς μὲ τὰ τεχνικά, ὁ Γεωπόνος μὲ τὰ γεωργικά, καὶ ὁ δάσκαλος μὲ ὅλα. Τὰ ἐφαρμόζει ὅμως ὅλα αὐτὰ καὶ ἀπὸ ποῦ ἄραγε ἀντλή δυνάμεις, ὥστε νὰ ἴσταται ἐπιστημονικῶς ὑψηλὰ εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς πολυσχιδεῖς ἐργασίας του ; Καὶ ἐδῶ ἡ ἀπάντησις δίδεται μέσα ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς ἀγωγῆς, παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ δημιουργήματος τοῦ δασκάλου, ἡ ὁποία

τοῦ ἐδημιούργησε τοιοῦτον χαρακτήρα, ὥστε νὰ μὴ δύναται ν' ἀπατᾷ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν συνείδησίν του κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταῦ καθήκοντός του. Ἀσχετῶς ἂν ὁ μόχθος εἶναι καθημερινός. Διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ διδ(λ)ος δὲν βλέπει τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον τὴν παρὰ τῆς ἀγωγῆς κτηθεῖσαν πίστιν, νὰ διαπλάτῃ χαρακτήρα νὰ μορφώσῃ καὶ νὰ εἰσάγῃ μὲ κάθε δυνατόν τρόπον τὰς τρυφεράς ταύτας ὑπάρξεις ποὺ λέγονται παιδιὰ εἰς πάντα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τὰ παιδιὰ ὁμοίως δὲν βλέπουν τίποτε ἄλλο ἀνώτερον, παρὰ μόνον τὸν διδάσκαλόν τους καὶ οὖν, θὰ βγῇ ἀπὸ τὸ στόμα του εἶναι νόμος δι' αὐτά. Ἴδου λοιπόν καὶ ἄλλη μίαν σοβαροῦσιν πηγὴ ἀντλήσεως δυνάμεως διὰ τὸ ἔργον του. Εἶναι τὸ ἴδιο τὸ παιδί. Μὲ τὴν πρέπουσαν ἀγωγὴν ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησίν του πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, τὸν θαυμάζει, τὸν ἀκούει, τὸν παρηγορεῖ στὴν ἀοκνον κοῦρασίν του, πρᾶγμα ποὺ δὲν παραβλέπει ὁ διδ(λ)ος.

Κάποιος Ἀξιωματικὸς τοῦ Κέντρου Διαβίβσεως Ἀθηνῶν μᾶς ἔλεγε : Συμφωνῶ ἀπολύτως μὲ ὅσα λέτε διὰ τὸν δάσκαλο καὶ τὸ ἔργον του διότι καὶ ἐγὼ ἔκανα τὸ δάσκαλο σὺν Κέντρο μας καὶ τὰ διεπίστωσα ἀπὸ τὴν κάθε σειρὰ ποὺ ἐξεπαίδευον. Σὰς ὁμολογῶ ὅτι τὸ ἔργον σας εἶναι ἀρκετὰ δύσκολον καὶ πολυσχιδές. Καὶ συνέχισεν ὁ εἰλικρινὴς οὗτος Ἀξιωματικὸς. Σεῖς δὲν ἔχετε νὰ κανετε μόνον μὲ τὴν διδασκαλίαν, ποὺ τόσον πολὺ ἐδοκίμασα τὴν πικρίαν της, ἀλλὰ μὲ τὴν κοινωνίαν τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλεως ποὺ ἀνήκουν τὰ παιδιὰ. Ὁ διδ(λ)ος ἐργάζεται καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν αὐτὴν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξυψώσῃ, τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον καὶ τὸ Ἐθνικὸν φρόνημά της μὲ διάφορα μέσα, Ὁμιλίαν Ἐθνικοῦ περιεχομένου, Σχολικὰς παραστάσεις, τελετὰς παρελάσεις, ἐντάσει τὰ παιδιὰ εἰς Ἐθνικὰς Ὁργανώσεις, εἰς τὰς ὁποίας πρωτοστατεῖ καὶ εἰσακούεται, διότι εἶναι οἱ μετασχόντες παιδιὰ δικὰ του καὶ εἰς αὐτὸν ἐμπιστεύονται τὸν ἑαυτὸν των. Προσπαθεῖ ἀκόμη διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῆς κοινωνίας του, μὲ συμβουλὰς καὶ ιουθεσίας διὰ τὴν οἰκονομίαν μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἀποταμιεύσεως, διὰ τὴν ὑγίαν, τὸν ἐξωραϊσμὸν τοῦ τόπου καὶ τόσα ἄλλα ποὺ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν παρουσιάζονται. Ἐπομένως μὲ τὰ ὅσα μέχρι τώρα εἶπαμε πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὸν διδάσκαλον σὰν ἐπιστημονικὴ ὄντοτητα, σὰν δημιουργικὴ φυσιογνωμία διὰ τὸ πολυσχιδές ἔργον του καὶ νὰ ἐπαληθεύσωμεν τὸ ρητὸ τοῦ μεσαίωνος ὅτι, πράγματι δὲν εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα γιὰ τὸν δάσκαλο ὅπως φαίνονται, ἀλλὰ στηρίζονται στὴν ἐπιστημονικὴ μόρφωσίν του, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ ἔχῃ καὶ ἡ ὁποία δὲν λείπει οὐσιαστικῶς ἀπὸ τὸν σημερινὸν διδ(λ)ον, ἀσχετῶς τὸ τί θέλομεν νὰ πιστεύωμεν δι' αὐτόν.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΜΑΣ

Τοῦ κ. **ΙΑΚ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΑΡΗ**, Διδ/λου Ἑλαίας — Δωριδος

Ἰδιάζον ὄργανον διὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνοδὸν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν τὴν καθόλου ἐξέλιξιν τούτων ἀποτελεῖ ἡ γλῶσσα.

Εἶναι τὸ θεῖον δῶρον, ὅπου διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Ὑπεράτου Ὄντος, διὰ νὰ ἐκφράζῃ τὰς σκέψεις του, τὰς ἰδέας του, τὰ συναισθήματά του, τὰς θυμικὰς καὶ ψυχικὰς του καταστάσεις.

«Ὅργανον ζωῆς» ὀνομάζει ταύτην ὁ θεὸς Πλάτων καὶ «ψυχῆς ἄγγελον» ὁ πολὺς Δημόκριτος.

Λέγοντες γλῶσσαν δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὸ ὄργανον τοῦ προφορικοῦ λόγου, διὰ τοῦ ὁποῦ λεκτικῶς καὶ ἡχητικῶς ἀνακοινοῦμεν, ὅ,τι ἔχομεν κατὰ νοῦν, ἀλλὰ πάσας τὰς ἐκδηλώσεις σχηματοποιίας, κινήσεως, ἐκδηλώσεις ἐκφράσεως καὶ γέλωτος.

Τὴν γλῶσσαν τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἀπετέλουν ἄνθρωποι κραυγαί, παρατεταμένα ἐπιφωνήματα, δι' ὧν ἐξέφραζον τὴν χράν, τὴν λύπην, τὸν πόνον ἢ τὸν τρόμον καὶ φόβον, τὸν ὅποιον ἡσθάνοντο καθημερινῶς ἐμπροσθεν τῶν κινδύνων, οἵτινες ἠπειλοῦν αὐτὴν τούτην τὴν ζωὴν των. Ὅμως τῇ παρελεύσει ἀπείρων γενεῶν ἡ γλῶσσα διήλθε τὴν ἱστορικὴν, φυσιολογικὴν καὶ ψυχολογικὴν ἐξέλιξιν, ὥστε αἱ ἀσχημάτιστοι κραυγαί, αἱ ἐκφραστικαὶ κινήσεις καὶ σχηματοποιίας ν' ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ φυσικοῦ καὶ ρέοντος λόγου.

Ὁ ἔναρθρος λόγος ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν συμβολικὰ στοιχεῖα διηρθρωμένα πλέον, γεμάτα λογικοῦ περιεχομένου καὶ κατοπτρίζοντα ἐσωτερικὰς χρείας καὶ δουλήματα, φυσικὰς καὶ ψυχικὰς καταστάσεις συνέβαλον εἰς τὴν περαιτέρω ἐκπολιτιστικὴν κορύφωσιν καὶ πρόοδον τῆς κοινωνίας.

Διὰ τὴν ἐξέλιξιν ταύτην οἱ συντελέσαντες παράγοντες εἶναι οἱ ἑξῆς :

Κοινωνικὸς παράγων : Πρώτιστος παράγων ἐξελίξεως τῆς γλώσσης εἶναι ὁ κοινωνικὸς παράγων. Ἡ ἔφεσις καὶ ἡ τάσις τῶν ἀνθρώπων νὰ συμπτυχθῶσιν εἰς ομάδας, εἰς κοινότητες, νὰ δημιουργήσωσι κοινωνίας ἀνύψωσε τούτους εἰς ἀνώτερα ἐπίπεδα πνευματικῆς, ἡθικῆς, κοινωνικῆς καὶ γλωσσικῆς ζωῆς. Μεγίστη ἡ ἐπίδρασις ταύτης, διότι ἀφιέμενος κατὰ μόνας δὲν θ' ἀπέβλινεν ὁ ἄνθρωπος ἀξίος τοῦ ὀνόματός του, ἀλλὰ ὅν ταπεινὸν παθόν, ὁρμῶν καὶ ἐνστίκτων. Διότι κατὰ τὸν μέγαν καὶ πολὺνον φιλόσοφον Ἀριστοτέλην «ὁ ζῶν ἐκτὸς κοινωνίας εἶναι καπνὸς ἢ θεὸς» Ὁὕτω ἡ κοινωνικότης συνετέλεσεν καὶ ἀπέκτησαν συνείδησιν τῆς ἀλληλεγγύης, ἀμοιβαῖον διαφέρον μετὰ τοὺς κοινούς πόθους, τὰ κοινὰ συμφέροντα καὶ ἀνάγκας ἐκφράζοντας ἀναλόγως ν' ἀναπτύξωσι, διὰ τῶν ὑφι-

σταμένων ἀμέσων σχέσεων, οὕτως εἶπεν τὸ γλωσσικὸν τοὺς ὄργανον πρὸς ἀνύψωσιν τῆς διαδιούσης κοινωνίας.

Βιολογικὸς παράγων : Ὁ νόμος τῆς βιολογικῆς ἐξελίξεως πάντων τῶν ὀργανικῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν λειτουργιῶν διήλθε πλέον τὴν νηπιώδη ἀσχημάτιστον κατάστασιν. Τ' ἀτελῆ ὄργανα εἰσῆλθον εἰς περίοδον σχηματισμοῦ. Αἱ φωνητικαὶ χορδαί, ὁ λάρυγξ, ἡ ρινικὴ κοιλότης καὶ ἄπαν τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα ἀπέκτησαν τελειότητά τινα, ὥστε ὁ ἐφερχόμενος ἀὴρ νὰ πλήττῃ τὰς φωνητικὰς χορδὰς καὶ ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων κραυγῶν καὶ λαρυγγισμῶν ἐξέβαλον πλέον φθογγισμούς, ἐπαναδιπλώσεις συλλαβῶν με σχετικὰς λέξεις καὶ μικρὰς προτάσεις. Ἡ βιολογικὴ αὕτη ἐξέλιξις εἶναι ὁμοία μετὰ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν διέρχεται εἰσέτι σήμερον ὁ μικρὸς τρῶφιμος ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου. Παράλληλον ἐπομένως ἀντίγραφον τῆς γλωσσικῆς, βιολογικῆς καὶ φυσιολογικῆς ζωῆς τοῦ πρωτογόνου ἀποτελοῦν τὰ διάφορα στάδια ἀναπτύξεως τοῦ παιδός. Ἡ βαθεῖα καὶ πιστὴ ἔρευνα ἐπὶ τούτου μαρτυρεῖ τὴν ὀλὴν ἀλήθειαν.

Ψυχολογικὸς καὶ πνευματικὸς παράγων : Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς γλώσσης καὶ τῆς διανοήσεως, ἐτέθη ὑπέρτερος τοῦ ζώου, ἀνῆλθε τῆς ταπεινῆς ζωῆς καὶ οὕτω ὡς ἱξίων ὠρμησεν πρὸς κατάκτησιν τοῦ γνωστικοῦ καὶ ἐμπειρικοῦ κόσμου, ἐφιλοτέχνησε καὶ ἐδημιούργησε τὸ σημερινὸν θαῦμα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς γνωστὸν ὀφίστατο καὶ ὀφίσταται στενὴ σχέση εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν διανόησιν. Ἡνωμένα ἀμφότερα ἐβάδισαν τὴν ὁδὸν τῆς ἐξελίξεως, ὥστε ἡ ἐξάρτησις ν' ἀποβῇ σημαντικὴ. Ὁ δὲ πρωτόγονος εἶναι ὁμοιότυπον τοῦ ἀμβλύνους, ὅστις ὅσπερ εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκφράζεσθαι, τοῦ διατυπῶναι νοήματα, ἰδέας καὶ σκέψεις. Ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου δὲ τούτου, εὐρισκομένου εἰσέτι εἰς ἀνεξέλεκτον κατάστασιν καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς φαιῆς οὐσίας δὲν ἐφέροντο ἱχνὴ σχηματισμοῦ αὐλακώσεων καὶ μάλιστα τοῦ γλωσσοειδοῦς αὐλακος, ὅστις ἔχει στενὴν σχέσιν μετὰ τὴν ὀλὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς πνευματικῆς ἀντιλήψεως τῶν πρώτων ἀνθρώπων. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ βιολογικὴ καὶ φυσιολογικὴ τελειότης τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων καὶ πάντων τῶν αἰσθητηρίων νεύρων τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ψυχικῶν λειτουργιῶν ἐπέφερον ὀξύνειαν, εὐστροφίαν, πνευματικὴν δεξιότητα, διοχετεύουσαι οὕτω ὡς ἀγωγοὶ τὰς βουλήσεις, τὴν πνευματικὴν δύναμιν καὶ ἰσχὺν εἰς τὸ ὄργανον τοῦ λόγου.

Ἡ ἐνότης τοῦ ὄντος ψυχικοῦ βίου, ἡ συσχετή-

σις τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν μετὰ τῶν ψυχικῶν τοιούτων, ἡ ἀνάγκη προσαρμογῆς καὶ ἀνταποκρίσεως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀλματωδῶς ἐξελιχθείσης κοινωνικῆς ζωῆς, ἐπέφερον γλωσσικὴν ἱκανότητα, ἀποθησαύρισιν τοῦ λεξιλογίου, ἐπρόσθεσαν πλεῖστα ἄλλα στοιχεῖα ἀγνώστα μέχρι τότε εἰς τὴν χρῆσιν τῆς προφορικῆς καὶ γραπτῆς ἀνάγκης. Ἄλλ' ἐξ Ἰσοῦ ὅμως καὶ ἡ γλῶσσα ἀπέβη ἰσχυρότατον κίνητρον τῆς πνευματικῆς ἐξελιξεως, ὥστε νὰ δύναται πλέον ὁ ἄνθρωπος νὰ προβαίνει εἰς μὲν ἔννοιων, κρίσεων καὶ συλλογισμῶν. Νὰ ἐντυπώνει καὶ ἐγχαράττῃ πλοῦτον γνώσεων καὶ παραστάσεων, νὰ ἐκματεύῃ ἀπὸ τὴν μυχιαϊκὴν τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν δομὴν, ἐπιτεύγματα τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς προόδου, νὰ θεμελιώνει ἀθάνατα καὶ ἐκτυφλωτικὰ μεγαλουργήματα.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ βασιλὶς πασῶν τῶν γλωσσῶν ἥτις μὲ ἀφθαστον γλαφυρότητα, ἁρμονικότητα, ρυθμόν, δάθος, κρυσταλλοφανῆ διαύγειαν καὶ μουσικότητα, ἐνόπτρισε καὶ ἐνοπτρίζει τὴν ἐναρμόνιον οὐσίαν τοῦ ἀθανάτου ἀττικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Χρόνοι καὶ αἰῶνες διηλθον ἔμπροσθέν της μὲ δαθὺ σεβασμὸν καὶ οὕτω οὐσιαστικῶς παρέμεινε ἀνάλωτος.

Αὕτη ἔχει τὴν προέλευσιν της ἀπὸ τὸ Ἰαπετικόν ἢ Ἰνδοευρωπαϊκὸν ἔθνος, τὸ ὅποιον λέγεται κατ' ἄλλους μὲν εἶναι ἡλθεν ἐκ τοῦ Βορρᾶ κατ' ἄλλους δὲ ἐξ Ἀνατολῶν. Πολλὰ ἄλλα γλῶσσαι ἔχουσι τὰς ρίζας τῶν εἰς τὴν Ἰαπετικὴν, κατὰ δὲ τὸν πατέρα τῆς γλώσσας Βορρ αὕτη ἢ Ἰαπετικὴ καὶ Λατινικὴ ἐκ τῆς ὁποίας προήλθον αἱ νεολατινικαὶ γλῶσσαι τῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης κατὰγονται ἀπὸ κοινὴν τοιαύτην γλῶσσαν, λαληθεῖσαν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

Τὸ δὲ ἀλφάβητον ἀποτελούμενον τὸ πρῶτον ἀπὸ 22 γράμματα καὶ συμβολίζον μόνον σύμφωνα ἐφθασεν εἰς ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου διὰ μέσου τῶν Φοινίκων, προσαρμοσθὲν δὲ πρὸς τὴν φωνητικὴν καὶ γλωσσικὴν ἰδιομορφίαν τοῦ φωνητικοῦ συστήματος καὶ ὀργάνου τοῦ ἑλληνος ἐκαλλιεργήθη τὰ μάλιστα. Διότι ἡ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς μεταπλαστικότητος, ἡ ἱκανότης τῆς ἐνεργητικῆς δημιουργίας, ἡ δεξιότης τῆς εὐχεροῦς προσαρμογῆς καὶ ἀφομοιώσεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ ἑλληνικὴ ἰδιοσυστασία καὶ τὴν ὁποίαν ἐτόνισαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρυτανεύουσαι μορφὰι τῆς σοφίας συνετέλεσαν, ὥστε ν' ἀποβῇ παρὰ τοῦ τοις γλῶσσαι ἱκανή, γλῶσσα ἀξία νὰ λαλεῖται καὶ παρὰ τῶν Θεῶν. Δικαίως ἔλεγεν ὁ Πλάτων: «ὅ,τι περ' αὐτῶν ἑλλήνες βαρβάρων παραλάβωσι κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται».

Ἡ φυσιολογικὴ διάπλασις τῶν φωνητικῶν ὀργάνων καὶ ἡ ψυχολογικὴ διάθεσις τούτων ἠδυνήθησαν ν'

ἀνταποκριθῶσιν, ὥστε ἡ παραγωγὴ φθογγισμῶν καὶ λέξεων νὰ εἶναι κάτι τὸ εὐχερές.

Ὁ μηχανισμὸς παραγωγῆς φθογγῶν καὶ λέξεων ἐπαναλαμβάνεται εἰσέτι καὶ σήμερον ὁ αὐτός, θὰ πρέπει ἡ γλῶσσα νὰ λάβῃ διαφόρους θέσεις ἐντὸς τῆς στοματικῆς κοιλότητος, ὅποτε ὁ ἐξερχόμενος ἀήρ ἐκ τῶν πνευμόνων καὶ τῆς ρινὸς κραδαίνει τὰς φωνητικὰς χορδὰς, ὕψοι τὸ ἴστίον τῆς γλῶσσης καὶ ἀναλόγως τῆς κινήσεως ἔχομεν καὶ τοὺς σχετικοὺς φθόγγους.

Τὰ μὲν φωνήεντα τὸ πλεῖστον παραγονται δι' ἀκινήσεως τῆς γλώσσης εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ εὐρισκομένου ἀνοίγματος τοῦ στόματος. Ἐνῶ τὰ σύμφωνά παραγονται διὰ συμπίεσεως τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος ἐντὸς τῆς στοματικῆς κοιλότητος ὅστις ἐξέρχεται ἐκ τῶν σχηματιζομένων κενῶν μεταξὺ τῶν ὀδόντων, διὰ τρομώδους κινήσεως καὶ τῆς τοπικῆς κινήσεως τῆς γλώσσης.

Εἰς ἐκάστην κίνησιν καὶ ἄρθρωσιν φθογγῶν, διὰ συμπτωθῶσι καὶ ἐνωθῶσι φωνήεντα καὶ σύμφωνα καὶ συγχρόνως σχηματισθῶσι συλλαβαὶ καὶ λέξεις, ἡ κίνησις αὕτη μεταδιβάζεται διὰ τῶν νεύρων εἰς ἐγκεφαλικὸν κέντρον, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀριστερόν μέρος ἐντεῦθεν λαμβάνει γνῶσιν ὁ ἐγκέφαλος καὶ οὕτω διανόσεις καὶ γλῶσσα συνεργαζόμεναι ἀμφοτέραι ἔχουσι ὡς ἀποτέλεσμα τὸν προφορικὸν λόγον. Οὗτος ὁ λόγος, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ διέσωσε πάσας τὰς σκέψεις καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἐπέτρεψε νὰ ἐνστερνιθῶσι θρησκευτικοί, ἐπιστημονικοί, τεχνικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἰδέαι, κατέστησε δυνατὴ τὴν συνέχισιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς προόδου.

Ἐπιδράσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν

Ἡ καθομιλουμένη καὶ γραπτὴ τοιαύτη ἑλληνικὴ γλῶσσα, διηρέθη εἰς πολλὰς διαλέκτους συμβαλλόντων ἐπὶ τοῦτο διαφόρων φυσιολογικῶν, κλιματολογικῶν, φυλετικῶν καὶ βιολογικῶν συνθηκῶν. Ἰδίᾳ ὁ ἀποικισμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Δύσιν καὶ Ἀνατολὴν παρείσφυσεν ξενικά τινα στοιχεῖα, ἡλλοίωσεν τὴν μορφήν τοῦ ἀμιγροῦς γλωσσικοῦ ὀργάνου.

Ἡ ἐπίδρασις ἀφ' ἐτέρου τῶν Ὀμηρικῶν ἐπὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνης ἥτις διελθοῦσα τὸ στάδιον τοῦ ἐμμέτρου λόγου, ἐπέρασεν εἰς τὸν πεζόν, διὰ νὰ χαλεκῶσιν μὲ τὴν ἐκφραστικὴν διατύπωσιν, τὴν ἐξελεγκτικὴν δύναμιν, τὴν φρονιματιστικὴν σκέψιν τὰ ὑπὲρ στήθεα διανοήματα τοῦ σφριγαλέου ἀθανάτου κλασσικοῦ πνεύματος.

Διὰ τοῦ μέσου καὶ ὀργάνου τούτου, ἡ Ἑλλὰς ἐστάθη εἰς τὸ ἄγιον βῆμα τοῦ ἱεροῦ ναοῦ της, διὰ νὰ μεταλαμπαδεύσῃ εἰς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, τὸν ὑψηλὸν εἰς περιεχόμενον κλασσικὸν

πολιτισμόν.

Ἡ ρητορικὴ δεινότης, ἡ λογοτεχνικὴ ἁρμονικότης καὶ φιλοσοφικὴ βελύτης τοῦ λόγου τούτου, εἰς τὰς χεῖρας, τὸ πνεῦμα καὶ τὸν κάλαμον ἐξόχων ἀνδρῶν μὲ ἀπαράμιλλον ἐκφραστικὸν καὶ γλωσσικὸν ὕψος, μὲ ἐν-τεχνόν, λεπτήν καὶ φυσικὴν δυναμικότητα ἐπαιδαγώγησε, συνεκίνησε καὶ ἐπρὸνῃμάτισε τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, ἔγινε φορέυς ἀθανάτων καὶ ὑψηλῶν ἰδεῶν.

Ὅμως τὸ ἀμιγὲς τοῦτο στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον πα-ρουσίαζεν ἡ Μητρόπολις τῆς Ἑλλάδος διεσπλεῦθη ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς συμφορὰς καὶ περιπετείας, τὰς ὁποίας ἐγνώρισε καὶ διήλθεν κατὰ τὴν ἱστορικὴν του ζωὴν τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος. Οὕτω διὰ τῆς δεινοπαθήσεως ταύτης παρεσέφρησαν ξενικὰ τινὰ στοιχεῖα, ἀπώλε-σεν ἡ γλῶσσα τὴν λεπτότητα, ἐκτραχύνθησαν ἐκφρά-σεις, χαρακτηρῆρες καὶ ἥθη. Ὁ ἐκφοβισμός, τὸ ἀγχος τῆς δουλείας κατὰ τοὺς μαύρους κυρίως χρόνους τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, αἱ ὑπεκφυγαί, ἡ συστολὴ καὶ ὁ ἐξ Ἀνκτολῶν ντεμενᾶ, ἐνώπιον τοῦ κατακτητοῦ, ἐ-νώπιον τῶν κατακτητῶν, ἔκαμψε ἐν μέρει τὴν ἀγέρω-χον δεινότητα, τὴν δαιμονισθεῖσαν Ἀττικὴν καὶ Ἀλε-ξανδρινὴν παράδοσιν τοῦ προφορικοῦ λόγου, μὲ σχετι-κὴν κάμψιν εἰς τὸ ὕψος καὶ τὴν ἐκφρασιν. Πλείστας ἄλλας ἀλλοιώσεις, ὡς ἦτο ἐπόμενονον ἐπέφερεν καὶ ὁ χρόνος. Ἀπὸ τόπον εἰς τόπον ἔλαβον χώραν χασμφ-δία, κωρώσεις, σιγήσεις, πάθη φωνηέντων καὶ συμ-φώνων, ἀνάπτυξις τούτων ἐν ἀρχῇ ἢ τὸ τέλος τῶν λέ-ξεων, ἀφομοιωθέντα, ἐτεροειδῆς τοιαῦτα, ὥστε μὲ τὴν τάσιν καὶ στρωφὴν πρὸς τὸν ἀρχαῖον κλασσικὸν σμόν, μὲ τὴν ἐπίδρασιν ἐν συνεχείᾳ τῆς γλώσσης τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, τῆς Βίβλου καὶ τῶν Εὐαγ-γελίων, ἀπ' ἐτέρου τῆς λογοτεχνικῆς καὶ ποιητικῆς δημιουργίας, διεμορφώθη ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἡ οὕτως λοιπὸν διαμορφωθείσα γλῶσσα ἔτυχε, ὡς ἀνεφέρχμεν ἀνωτέρω πολλαπλῶν ἐπιδράσεων, ἰδίᾳ τῶν μεγάλων ποιητικῶν καὶ πεζογραφικῶν δημιουρ-γημάτων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν διαφόρους ἐποχὰς. Οἱ ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι ἠδυνήθησαν μὲ τὸ χρησι-μοποιούμενον γλωσσάριόν τους νὰ γίνωσι γλωσσοπλά-σται. Οὗτοι ἐσμίλευσαν μὲ τὸν ρυθμόν, τὴν πλοκὴν τοῦ στίχου, τὴν μετρικὴν χρῆσιν καὶ τὴν χρησιμοποιο-ῦντες γλῶσσαν τὰς ποιητικὰς καὶ πεζογραφικὰς συλλήψεις, ἐπέφερον ἀνακαινίσεις ἐπὶ τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεως καὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐκφράσεως. Αὐ-τὴ δὲ παρῆκεν ἀκραφνὴς καὶ γνησίᾳ εἰς βάθος καὶ πλάτος, εἰς σύστασιν καὶ εὐκαμψίαν, ἐπιτέλεσεν κοσμοϊστορικὴ ἀποστολὴ γλωσσικῆς συνειδήσεως, συ-νέχισε καὶ θὰ συνεχίσῃ τὴν ἑλληνοπρεπεῖ ἱστορικὴν καὶ ἐξελικτικὴν ζωὴν τῆς. Διότι τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁ-ποῖα τὴν ἀποτελοῦν σφύζονται ἀπὸ ἀπειρον συνοχῆν, χάριν καὶ γενεσιουργὸν δύναμιν ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν γλῶσσαν ἄλλων λαῶν, οἵτινες ὑποκύψαντες εἰς ἐθνι-

κὰς συμφορὰς ἠλλοίωσαν ριζικῶς, ἀπώλεσαν τὴν ἐθνι-κὴν τους γλωσσικὴν συνείδησιν.

Γνωστοὶ εἶναι οἱ ἀγῶνες, οἱ κομματικοὶ διαξιφι-σμοὶ καὶ τὰ ἐπικρατήσαντα πάθη γύρω ἀπὸ τὴν ἐπι-κράτησιν τῆς γλώσσης. Ἐτη ἐλόκληρα ἐκρατοῦσεν εἰς ψυχικὸν ἀναθρασμόν, ἐν ἀμφιδόλῳ τὸ πνεῦμα τῶν ἀν-θρώπων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀντιη-λάγησαν ἐκ μέρους τῶν καθαρολόγων καὶ δημοτικι-στῶν βαρεῖαι ὕβρεις, εἰρωνεῖαι, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ θεωρηθῇ, ὅτι οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐκφράσωσι τὸν πλούσιον ψυχικὸν συναισθηματικὸν καὶ πνευματικὸν κόσμον τῶν Ἑλλήνων. Διότι ἡ μὲν Δημοτικὴ ἦτο ὡς ἔλεγον γλῶσσα ταπεινὴ μὴ δυναμέ-νῃ νὰ ἐκφράσῃ ὑψηλὰς ἰδέας καὶ διανοήματα τοιαῦτα, ἅτινα νὰ καλλιεργῶσι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ἐξάπτωσι τὴν φαντασίαν πρὸς ἰδεώδεις συλλήψεις μεγαλείου καὶ ἁρμονίας. Εἰσέτι δὲ ὅτι στε-ρεῖται συστηματικῆς διατυπώσεως, γραμματικῶν καὶ ὀρθογραφικῶν κανόνων, ἐνῷ ἡ καθαρῆς οὔσα ὅτι ἦτο κρᾶμα στοιχείων τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, τῆς Ἀλε-ξανδρινῆς ἐποχῆς μὲ ὑπολείμματα τῶν δραματικῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς.

Ἀποτέλεσμα τῶν ἀνωτέρω ἀγώνων ἦτο νὰ καθιε-ρωθῇ πλέον ὡς γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δημο-σίας ὑπηρεσιακῆς ἀλληλογραφίας ἡ Καθαρεύουσα, ἐ-νῷ ἡ Δημοτικὴ ἀφέθη ὡς μητρικὴ γλῶσσα, ὡς ὄργα-νον καὶ μέσον συνεννοήσεως εἰς τὰς καθημερινὰς ἀσχο-λίας τοῦ λαοῦ μας. Ὅμως τόσον ἡ Καθαρεύουσα ὅσον καὶ ἡ Δημοτικὴ εἶναι ἀμφότεραι συνδεδεμέναι μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔ-χουν ἀμφότεραι γαλουχήσει τὰ ὄνειρα, τὰ ἰδανικά, τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην τῆς θρησκείας καὶ τῆς πα-τρίδος, εἶναι ἀναπόσπαστον βίωμα τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλ-ληνος.

Ἡ γνώμη μας διὰ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ζήτημα, διὰ τὸ ὅποῖον ἐξεφράσθησαν ἐπιτελεῖς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιστήμης θὰ ἦτο σταγὼν ἐν ἀπείρῳ ὥκεανῷ. Ὁ-μως μία μέση ἑδὸς μὲ ἄρσιν τρωτῶν ἐπὶ τῆς γλώσσης τῶν διδασκάλων β.δλίων τῆς χρησιμοποιομένης ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν καὶ σχεδὸν ἐφ' ὅλου τοῦ παιδευτικοῦ συστήματος, θὰ ἠδύνατο ν' ἀναδιδάσῃ τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν εἰς ἀνωτέρους πνευματικοὺς ὀ-ρίζοντας, ν' ἀνδρώσῃ τὴν πανελλήνιον γλωσσικὴν συν-είδησιν μὲ σφριγὸς ἐνότητος, ψυχικῆς διαθέσεως, ν' ἀναδαπτίσῃ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν εἰς τ' ἀκατάλυτα ἰ-δανικά, τὰς ἀθανάτους παραδόσεις τοῦ χριστιανικοῦ, ἡθικοῦ καὶ ἐθνικοῦ πνεύματος, νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀγέ-ρωχον ἑλληνοπρεπεῖ ζωὴν τῆς.

Οὕτω καὶ πάλιν αἱ μοῦσαι θὰ κατακλύσωσι τὸ ἔ-ρον ἀντρον τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἡ γλῶσσα μας θὰ εἶ-ναι ἀξία νὰ λαλῇται — ὡς ἔλεγεν ὁ Κικέρων — πα-ρὰ τῶν Θεῶν καὶ ἡ Ἑλλάς θὰ καταστῇ παιδείσις καὶ πρυτανεῖον τῆς οἰκουμένης.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΑΥΤΟΜΑΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ

ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Γεωργίου Β. Κυριαζοπούλου

Ποία είναι η τάσις της συγχρόνου αγωγής; Ποίαι είναι αι σύγχρονοι κατευθύνσεις της Ψυχολογίας; Ποία είναι η σχέση της εκπαίδευσως με την τεχνολογικήν εξέλιξιν; Ποία είναι τὰ πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της μηχανοκρατίας και του αυτοματισμού; Φυσική ή μηχανική ζωή; Ατομισμός ή αλτρουϊσμός; Πώς καθορίζεται ο σύγχρονος σκοπός της αγωγής; Πού βαδίζει η εκπαίδευσις; πού βαδίζει η κοινωνία; εις τὸν γκρεμὸν ἢ εις ἀνώτερον βίον; Εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ δίνονται ἀξιοπρόσεκτοι ἀπαντήσεις εἰς τὴν ἀξιόλογον μελέτην τοῦ κ. Κυριαζοπούλου «*Αὐτοματοποιήσις τῆς τεχνικῆς καὶ ἀνθρωπισμός*».

Αἱ διαμάχαι αἱ ὁποῖαι ἐγείρονται σήμερα μεταξὺ τῆς Ἀνθρωπιστικῆς καὶ τῆς Τεχνικῆς ἐκπαίδευσως, μεταξὺ τοῦ Οὐμανισμοῦ καὶ τοῦ Αὐτοματισμοῦ, ἀναλύονται καὶ εὐρίσκονται ἀπ' ἐνὸς ἢ συμβατικότης τῶν ἀντιθέσεων μεταξὺ τῶν δύο μορφῶν ἐκπαίδευσως, καὶ ἀπ' ἐτέρου ὁ στενὸς μεταξὺ τῶν ἐνωτικὸς δεσμός. Οὕτως λύεται ὁρθῶς τὸ πρόβλημα «Τεχνικὴ ἢ Ἀνθρωπιστικὴ Ἐκπαίδευσις».

Ἡ αὐτοματοποιήσις θὰ φέρῃ ἀνεργίαν καὶ δυστυχίαν ἢ θὰ χάριση εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνεσιν, πλοῦτον ἀγαθῶν καὶ ἐλεύθερον χρόνον; Ποιοὶ οἱ καλύτεροὶ τρόποι χρησιμοποιοῦσως αὐτοῦ τοῦ χρόνου; Πρέπει τὸ σχολεῖον νὰ *συνθηκῇ* τὰ παιδιὰ εἰς καλὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ τοῦ χρόνου; Ποιοὶ οἱ τομεῖς δραστηριότητος;

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀποικιοκρατίας μήπως μετατοπίζει τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων; Μήπως ἡ γεωργικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἀποκτᾷ νέαν σπουδαιότητα; Μήπως ξαναγίνεται καὶ πάλιν τὸ κέντρον τοῦ κόσμου καὶ ἡ γέφυρα ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν; Ἐχει νὰ ὠφεληθῇ τίποτε ἡ Ἑλλὰς ἀπ' αὐτὴν τὴν γεωγραφικὴν τοποθέτησιν; Ποιοὶ τομεῖς τῆς Παιδείας ἐπιρεάζονται ἀμέσως;

Πὼς θὰ συγχρονισθῇ τὸ πρόγραμμα; Εἶναι ὁρθὸν τὸ νέον πρόγραμμα νὰ ξαναγίνῃ τόσον «τέλειον» καὶ λεπτομερικὸν ὅσον ἐκεῖνο τοῦ 1914, ὥστε νὰ κρατήσῃ ἄλλα 50 χρόνια, ἢ θέ πρέπει νὰ γίνῃ ἐλαστικὸν ἐπιδεκτικὸν διηγεκοῦς ἀναπροσαρμογῆς καὶ συγχρονισμοῦ;

Προσκόλλησις εἰς τὴν παράδοσιν καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν πνεῦμα ἢ στrophὴν εἰς τὸν σύγχρονον βίον καὶ τὰς ζωντανὰς γλώσσας; Ὑπάρχει οὐσιαστικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ παραδόσεως καὶ μελλοντικῶν κατακτήσεων ἢ μήπως ἡ ἐλληνικὴ παράδοσις ἰδιαίτερος εἶναι ἡ ἀστείρευτος πηγὴ γνώσεων καὶ τὸ ἀθάνατο νερὸ τῆς Οἰκουμένης; Τὸ παντοδύναμον ἰδεολογικὸν κίνητρον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ χάσῃ ποτὲ εἰς ἀέλιαν;

Αἱ ὁρθαὶ θέσεις αἱ ὁποῖαι λαμβάνονται ἐπὶ ἐκάστου προβλήματος, δίνουν κύρος εἰς τὴν ὅλην ἐργασίαν.

Τὸ βιβλίον αὐτό, γραμμένον εἰς εὐχάριστον τόνον αἰσιοδοξίας, εἰς γλώσσαν ρέουσάν καὶ γλαφυράν, θὰ παραμείνῃ ὡς ὁδηγὸς καὶ πυξίς προσανατολισμοῦ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς χώρας μας. Ἀξίζει νὰ διαβασθῇ ἀπὸ ὅλους.

Α. Κ.

Ἡ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,

Gustav Mueller

Ἡ Φιλοσοφία τῆς Παιδείας, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ νεώτερα ἔργα τοῦ Gustav Muller, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου τῆς Oklahoma H.P.A. καὶ μεταφράσθηκε ἀπὸ τὸν Λεων. Μπαρτζελιώτη, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν τοῦ διπλώματος στὸ ἴδιον Πανεπιστήμιον. Τὸ βιβλίον ἀσχολεῖται μὴ τὰ πῶς ἐπίμαχα καὶ δύσκολα ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ προβλήματα αὐτὰ ἀπασχόλησαν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν κάθε ἐκπαιδευτικόν, σοβαρὸ μελετητὴ τῶν προβλημάτων τῆς γενεᾶς του, μὰ πῶς πολὺ ἀπασχολεῖ τὴ σημερινὴ γενεά, πού βρίσκεται στὴν πῶς κρίσιμη καμπὴ τῆς ἱστορίας μας.

Ἡ σημασία τῆς κρίσεως αὐτῆς αὐξάνεται ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸ γεγονός ὅτι ἔχει παῦσαι πιά νὰ ἔχῃ τοπικὸ καὶ περιωρισμένον χαρακτῆρα, ὅπως πρὶν, ἀλλὰ παγκόσμιον.

Ἐξ αἰτίας τῶν τεχνικῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῆς αὐτομάτου προσεγγίσεως διαφορετικῶν καὶ ἀσυμβίβαστων παραδόσεων, ἡ εἰρήνη ἀπεχώρησεν ἀπὸ τὰ πρόσωπον τῆς γῆς. Ὁ κόσμος ἐγίνε πεδῖον μάχης τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἰδεῶν καὶ τὰ προβλήματα ξεπηδοῦν ἀπὸ τὴς νέας κατευθύνσεως καὶ τὴς τεχνικῆς προόδους τῶν ἡμερῶν μας.

Ἡ Φιλοσοφία τῆς παιδείας μᾶς βοηθεῖ ἀποφασιστικᾶ, σὶ τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς δημιουργικῆς καὶ ἰσορροπημένης διαλεκτικῆς καὶ σὶ τὴν ἀποφυγὴν τῶν καταστρεπτικῶν μονομερειῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπίσης μᾶς συνδέει μὲ τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἰδεῶδες τῶν ἀναπόφευκτων «Ἑλλήνων» πού ἡ παιδεία ἦταν τὸ πάθος των, ὁ ἔρωτάς των, ἡ θεὰ καὶ ἡ τέχνη, γιὰ τὴν ὁποία ἀριστοὶ «Ἑλ-Καλλιτέχνες ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴν τους.

Ἡ Φιλοσοφία τῆς Παιδείας, τέλος, μᾶς βοηθεῖ σὶ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ τῆς Παιδείας καὶ σὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτήματος καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι: πού εὐρίσκεται ὁ ἀληθινὸς καὶ διαρκὴς ἀνθρωπισμός; Γιατὶ «ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἁρμονίας καὶ ἰσορροπίας, μέσα σὶ τὴν πολυδιάστατὴν ἀνθρώπινον φύσιν, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας».

Εὐχαριστοῦμε λοιπόν, τὸ μεταφραστὴν πού εἶχε τὴν ἐμπνευσί νὰ καταστήσῃ προσιτῆ, σὶ τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον καὶ τὸ εὐρύτερον ἑλληνικὸ κοινόν, τὴν ἀξιόλογον αὐτὴν ἐργασίαν τοῦ Gustav Mueller.

I. K.

Ἡ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ Α' ΤΑΞΕΩΣ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Τοῦ Ἀριστ. Καραστεργίου

Ἡ ἀριθμητικὴ μὲν ὡς ὅτι, ὅπως καὶ ἡ γλωσσικὴ, ἀποτελοῦν βασικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀγωγή ἀποδίδει σ' αὐτὴς ἰδιαίτερη σημασία. Μ' αὐτά, ὡς δεδομένα, θὰ πρέπει ὁ μαθητὴς ν' ἀποκτήσῃ σαφεῖς ἀριθμητικὰς ἐννοίας ἀπ' τὴν πρώτην τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Διδάσκεται λοιπόν καλὰ τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς σὶ τὴν πρώτην τάξιν, ὅπως «ἐν πολλοῖς» διδάσκεται σήμερα; Καὶ ἂν δὲν διδάσκεται, τί πρέπει νὰ κάμῃ ὁ δάσκαλος γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τοῦτο στὰ παιδιὰ τῆς πρώτης, μὲ τὴς ἀριθμητικὰς ἐννοίας πού θὰ σχηματίσουν;

Στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ καὶ ἄλλα ἀκόμη, δίνει τὴν ἀπάντησιν τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Καραστεργίου, ἐπιθεωρητοῦ σχολείων. Ἀπ' τὴν μελέτην πού κάναμε διπιστώθη ὅτι ὁ συγγραφεὺς, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτησις καὶ ἡ βαθιὰ πείρα στὰ ἐκπαιδευτικὰ μας ζητήματα εἶναι σὲ πολλοὺς γνωστῇ, ἔχει συλλάβει ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τὸ θέμα καὶ τὸ διεξέρχεται μὲ χαρακτηριστικὴ σαφήνειαν κατὰ πλάτος καὶ βάθος, ὡς τὸ τέλος. Μὲ τ' ἀφθονὰ ἐποπτικὰ μέσα πού χρησιμοποιοεῖ καὶ τὴν ὁρθὴν τοποθέτησιν πού δίνει γιὰ τὴν ἐπιτυχὴ διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος, τὸ βιβλίον του, ἀναμφισβήτητα, θὰ προσφέρῃ μεγάλη συμβολὴν στὸ ἔργο τοῦ δασκάλου. Τὸ συνιστοῦμε θερμὰ.

I. K.

Ὁ ἐκδοτικὸς Οἶκος Ἰω. Καρπανᾶ στὴν προσπάθειά του γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάτασι τοῦ Δασκάλου προσφέρει...

ΒΙΒΛΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

1. Gustav Mueller Καθ. Παν. Ὁκλα- χόμα (Η.Π.Α.)	: Ἡ Φιλοσοφία τῆς Παιδείας Δρ. 50
2. Osterrieth Καθ. Παν. Βρυξελλῶν (Μετάφρ. Κρέτσης)	: Εἰσαγωγή εἰς Ψυχ. παιδ. > 50
3. Ἀντ. Τσίριμπα	: Γενικὴ Διδακτικὴ > 60
4. Ἀντ. Τσίριμπα	: Εἰδικὴ Διδακτικὴ > 60
5. Θ. Χαράλαμπίδου	: Ἔργον Παιδαγ. Ἐπιστήμης > 35
6. Θ. Χαράλαμπίδου	: Θεμέλια Προσχ. Ἀγωγῆς > 10
7. Θ. Χαράλαμπίδου	: Μέτρα διὰ δελτ. Ἐκπαιδεύσ. > 10
8. Θ. Χαράλαμπίδου	: Ἀναδιοργάνωσ. Παιδ. Ἀκαδ. > 15
9. Σ. Παγιατάκη	: Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία > 70
10. Σ. Παγιατάκη	: Ὀδηγητικὴ > 50
11. Ν. Πετρονιάκη	: Μεθοδ. Πρόδλ. (Γεν. Διδ.) > 60
12. Ν. Πετρονιάκη	: Ψυχολογία Προσαρμογῆς > 70
13. Θ. Φωτεινοπούλου	: Ἱστορία τῆς Ἐκπαιδ. κατὰ τὴν ἀρχαιότητα > 200
14. Γ. Ρούσκα	: Τὰ καθυστ. καὶ δύσχ. παιδιὰ > 60
15. Γ. Ρούσκα	: Ἡ μέθοδος Decroly εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον > 40
16. Ἰω. Κιτσαρά	: Ψυχολογία τοῦ Πολιτισμοῦ > 100
17. Β. Θεοφανοπούλου	: Αἱ Σιωπηραὶ ἐργασίαι εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον > 15
18. Κ. Καλατζή	: Διαταρ. Λόγου εἰς παιδ. ἡλικ. > 80
19. Ἰ. Ἀρχιμανδρίτου	: Τί παρατηρ., τί ἐλέγγ. ὁ ἐπιθ. > 80
20. Τρ. Παπαθεωδώρου	: Εἰδικὴ Διδακτικὴ > 50
21. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Βασικαὶ ἀρχαὶ Εἰδ. Διδ. > 50
22. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Εἰκόνες μιᾶς ζωῆς > 50
23. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Ἀναπολήσεις > 50
24. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Ὀμιλίας-Διατριβαὶ > 20
25. Β. Ἀμβροσίου	: Πῶς νὰ μορφ. τὰ Ἑλλήν. > 25
26. Ἰω. Δασκαλάκη	: Ἡ ἐπιληψία τῆς παιδ. ἡλικ. > 25
27. Ἀρ. Καραστεργίου	: Ἡ λειτουργία τοῦ δημ. σχολ. > 20
28. Ἀρ. Καραστεργίου	: Ἡ Ἀριθμητικὴ Α' τάξεως > 30
29. Ἀρ. Καραστεργίου	: Τὸ Νηπιαγωγεῖον > 30
30. Σωτ. Ἡλιοπούλου	: Τὸ Μεταπολεμικὸ παιδί > 20
31. Κ. Μαλοῦκου	: Διδακτικὴ καὶ Ἔργασία > 60
32. Χ. Στεργιοπούλου	: Ὁ κίνηματογρ. & οἱ ἐπιθρ. > 20
33. Βλαχιά-Σπυροπούλου	: Τὸ παιδί > 50
34. Ἀν. Τακά	: Διδασκαλ. τοῦ ποιήματος > 30
35. Ἀν. Τακά	: Ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας > 20
36. Δ. Σίσκου	: Οἱ γονεῖς καὶ τὰ παιδιὰ των > 30
37. Ν. Ψωμοπούλου	: Παιρ. Φυσικῆς - Χημείας > 20
38. Ἰ. Χριστοδουλοπούλου	: Πατριδογν. καὶ Ἐνιαία Διδ. > 50
39. Γ. Δάνου	: Ὀλικὴ μέθ. & Ἐνιαία > 30
40. Γ. Κυριαζοπούλου	: Αὐτομ. Τεχν. - Ἀνθρ. > 20
41. Δ. Κουτσογιάννη	: Δασκαλικοὶ παλμοὶ > 20
42. Ν. Κρητικῶ	: Ἐπαναλήψεις καὶ Ἐξετάσεις > 10
43. Κ. Ἀναγνωστοπούλου	: Μέτρ. Ὁρθ. Ἐπιδ. μαθ. > 10
44. Μ. Μπίγκα	: Ἡ Διδακτικὴ τῆς Ἀναγν. > 20
45. Β. Κονιδιτσιώτη	: Μαευντικὴ Παιδαγωγικὴ > 50
46. Ζάχου-Παπακ(τ)ίνου	: Βασικώτερες ἀρχαὶ Ν. Σχολ. > 30
47. Ε. Δευτεραίου	: Ἡ πρώτη ἀνάγν. καὶ γραφὴ > 30
48. Μαργακουδάκη	: Ἐξωσχολικὴ μάθησις > 20
49. Γ. Μαργακουδάκη	: test Εὐφίας > 7
50. Α. Παπανδρέου	: Τὸ Σύγχρονον Μονοτάξιον > 25
51. Α. Παπανδρέου	: Σύστ. καταμ. μαθ. εἰς ὁμάδ. > 15
52. Παπανικολάου	: Ἐνιαία συγκεντρ. διδασκ. > 35
53. Χ. Σακελλαρίου	: Βιολογ. Χαρακτηρολογία > 25
54. Δ. Ντούζου	: Παιδί > 30
55. Α. Σταυρουλάκη	: Ἡ παιδαγωγ. στὴν πρᾶξι > 50
56. Α. Σταυρουλάκη	: Παιδαγωγ. Ἐρεθίσματα > 20
57. Δ. Σέττα	: Ὁ Κίνηματ. καὶ τὸ παιδί > 15
58. Τρανταλίδη	: Παιδαγωγικὰ ποιήματα > 15
59. Β. Μυλωνᾶ	: Ρυθμὸς Κίν. (Μεθ. Γυμν.) > 12

ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

1. Κ. Παπαπαναγιώτου	: Βασ. Βουλγαροκτόνος (τριλ.) > 36
2. Κ. Κονόμου-Καψάσκη	: Μάντζαρος-Ἐθνικὸς ὕμνος > 30
3. Σ. Κόλλια	: Τὸ νόημα τῆς 28ης Ὀκτ. > 12
4. Σ. Κόλλια	: Στὸ δρόμο τῆς ζωῆς > 10
5. Σ. Κόλλια	: Θεραπευτικὴ Ἀνθολογία > 15
6. Μαρχαπούλου-Βορῆ	: Χαρακτ. γνωρ. πολιτισμοῦ > 30
7. Θ. Σπανοῦ	: Ὀμιλίας εἰς ἔθν. ἐορτάς > 20
8. Τρ. Παπαθεωδώρου	: Πανηγυρικοὶ > 40
9. Δ. Σίσκου	: Ἐθνικὰ θέματα > 20
10. Ε. Σταθοπούλου	: Αἱ Βιβλιοθήκαι > 30
11. Ε. Σταθοπούλου	: Ὁργ. καὶ λειτ. μαθ. κατασκ. > 25
12. Ἀν. Τακά	: Ὀμιλίας πρὸς γονεῖς > 30
13. Ἀν. Τακά	: Πανηγυρικοὶ > 30
14. Β. Ἀρδανίτη	: Ἡ ἑλ. παιδεία ἐπὶ Τουρκ. > 20
15. Δ. Ντούζου	: Λαογραφικὰ Ναυπακτίας > 30
16. Ν. Βλάχου	: Νέα φωνὴ στὴ Βαβέλ > 10
17. Ἀνδριοπούλου-Σκόπα	: Εἰσαγωγ. Ἐξετ. εἰς τὸ Γυμν. > 15
18. Σ. Καλλιάρια	: Τὸ νόημα τῆς 28 Ὀκτωβρ. > 15
19. Χ. Σακελλαρίου	: Ἱστορίαι καὶ ποιήματα ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν ζώων > 12
20. Γ. Γεωργίου	: Μεσολόγγι (ἱστορ. μονογρ.) > 10
21. Γ. Γρηγοριάδου	: Οἱ Πόντιοι τοῦ Καυκάσου > 20
22. Θ. Παπαρρῆζου	: Ἀντίλαλοι τῆς Πέλλας > 20
23. Ἐκδ. περ. «Πορεία»	: Κ. Παλαμᾶς καὶ τὸ ἔργο του > 15
24. Δ. Δάνου	: Στὸ Βίκου τὴ χαράδρα > 12
25. Δ. Ἀνδριοπούλου	: Ἡ Μάνα > 15
26. Κ. Μαντᾶ	: Γεώργ. Καραϊσκάκης > 15
27. Ἰω. Καραπαναγιώτου	: Τὰ Λουτρά Κατάφα > 20
28. Κωνσταντινοπούλου	: Διδακτικὴ Ἐλευθ. Ἰχθυογρ. > 20
29. Ρ. Κουλουφάκου	: Ἡ χαμένη Ζάκυνθος > 10
30. Α. Παπαδοπούλου	: Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς > 20
31. Π. Τσακίρη	: Θρόνοι γιὰ τὸ Χριστὸ > 10
32. Γ. Μελησσινού	: Ἡ Νάξος > 30
33. Κατσαντιώνη	: 50 χρόνια δάσκαλος (εἰκον.) > 10
	: (Ἡ ζωὴ στὸ χωριό)

ΒΙΒΛΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΑ

1. Γαβαλά-Ντούζου -Παπανδρέου	: Σχολικὲς Γιορτὲς ἀδ. δρ. 50, δεμένον > 75 (Συνιστ. παρὰ τοῦ ἑκ. παι- δείας ἀποφ. 30352) 53)
2. Π. Ἀντωνοπούλου	: Τὸ κρυφὸ σχολεῖο > 20
3. Π. Ἀντωνοπούλου	: Παιδικὴ Φλογέρα > 25
4. Π. Ἀντωνοπούλου	: Ἀλώσις τῆς πόλης > 12
5. Π. Ἀντωνοπούλου	: Μάτωπον τῆς Πίνδου > 15
6. Γ. Γεωργίου	: Χαρούμενες γιορτὲς > 20
7. Δ. Δάνου	: Στὴ γιορτὴ τῆς μητέρας > 10
8. Ἀν. Δρακοπούλου	: Σχολ. Ἐθνικ. παραστάσεις > 20
9. Α. Κουτσογιάννη	: Σχολικ. μορφωτ. θέατρον > 20
10. Θ. Κούκου	: Σχολικὴ Σκηνή > 10
11. Π. Μαντέλη	: Ὅλα γιὰ τὴν πατρίδα > 10
12. Β. Μυλωνᾶ	: Παιδικὸν Θέατρον > 10
13. Π. Οικονόμου	: Ἡ Ἀραπίτσα (τὸ Ζάλογγο Μακεδονίας) > 10
14. Ἀντ. Σούκου	: Τὸ σχολεῖο μας γιορτάζει > 12
15. Ἀντ. Σούκου	: Παιδικὴ Σκηνή > 15
16. Ἰω. Τρουλλινού	: Ἀρχαδί - Μεσολόγγι > 15
17. Δ. Χατζηαμάλλου	: Ἀλαμάνοι - Θεσσαλονίκη > 10
18. Δ. Χατζηαμάλλου	: Κύπρος ἢ Ἀλγερία > 10
19. Χανσουλάκη - Πάτερον	: Παιδικὸι Παλμοὶ > 15
20. Ν. Σκόπα	: Παιδικὴ Θεμέλις > 20
21. Μ. Παπαδημητρίου	: Παιδικὸ Σχολ. Θέατρον > 25
22. Π. Πετροπούλου	: Νεράιδες > 20
23. Ἰω. Φερτινίδου	: Μάνα ἢ Κρητικὰ > 10
24. Γ. Βαζάκα	: Ἡ ἀθλία τοῦ σχολεῖου > 30
25. Γ. Βαζάκα	: Τὰ παιδιὰ γιορτάζουν > 20
26. Γ. Βαζάκα	: Τὰ παιδιὰ στὴ σκηνή > 15
27. Παπαστυροπούλου	: Ἐθνικὰ Λάβαρα > 15

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ - 4 - ΑΘΗΝΑΙ (110)

Πρωτοπόροι πάντα για την πνευματική και καλλιτεχνική εξέλιξη του σχολικού βιβλίου, δέτομε και φέτος στη διάθεσή σας τις καλύτερες σχολικές εκδόσεις, με τη σύστασι των χιλιάδων συναδέλφων σας που ένδέρμως τις χρησιμοποιούν.

Α' ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

1. 'Ιω. Καμπανᾶ Παλαιά Διαθήκη
2. " " Καινή Διαθήκη
3. " " 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία
4. " " Κατήχησις καὶ Λειτουργική
5. " " Εὐαγγελικαὶ περικοπαὶ
6. " " 'Ιστορία Γ'
7. " " 'Ιστορία Δ'
8. " " 'Ιστορία ΓΔ' 1ον
9. " " 'Ιστορία ΓΔ' 2ον
10. " " 'Ιστορία Ε'
11. " " 'Ιστορία ΣΤ'
12. " " 'Αριθμητική Α'
13. " " 'Αριθμητική Β'
14. " " 'Αριθμητική Γ'
15. " " 'Αριθμητική Δ'
16. " " 'Αριθμητική Ε' ΣΤ'
17. " " Γεωμετρία Ε' ΣΤ'
18. " " Λεκτικὲς 'Ασκήσεις Α' Β'
19. " " Γραμματικὴ Δημοτικῆς
20. " " Γραμματικὴ Ε' ΣΤ' Καθαρευούσης
21. " " 'Εκθέσεις Ε' ΣΤ' καὶ κατ. τάξ. γυμ.
22. " " Λεξικὸν Δημοτικῆς - Καθαρευούσης
23. " " Πατριδογνωσία Γ'
24. " " Πρωτεύουσα 'Ελλάδος
25. " " Γεωγραφία Στερεᾶς 'Ελλάδος
26. " " Νέα Γεωγραφία 'Ελλάδος
27. " " Γεωγραφία Ε'
28. " " Γεωγραφία ΣΤ'
29. " " Φυσικὴ 'Ιστορία Γ'
30. " " Φυσικὴ 'Ιστορία Δ'
31. " " Φυσικὴ 'Ιστορία Ε'
32. " " Φυσικὴ 'Ιστορία ΣΤ'
33. " " Φυτολογία-Ὀρυκτολογία Ε' ΣΤ'
34. " " Ζωολογία-Ἀνθρωπολογία Ε' ΣΤ'
35. " " Φυσικὴ - Χημεία Ε'
36. " " Φυσικὴ - Χημεία ΣΤ'
37. " " Φυσικὴ - Χημεία Ε' ΣΤ' 1ον
38. " " Φυσικὴ - Χημεία Ε' ΣΤ' 2ον
39. " " 'Αγωγή πολίτου
40. " " Καλὸς Ὁδηγὸς (test) 'Αλφαβητ.
41. Καμπανᾶ - Γαρυφαλλῆς 'Ο Καλὸς μου Ὁδηγὸς Γ'
42. " " 'Ο Καλὸς μου Ὁδηγὸς Δ'
43. " " 'Ο Καλὸς μου Ὁδηγὸς Ε'
44. " " 'Ο Καλὸς μου Ὁδηγὸς ΣΤ'
45. 'Ανδριοπούλου Σκόπα Προσευχὲς Α' Β' Γ'
46. Παρούση 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία
47. Κατσίνη Βυζαντινὴ 'Ιστορία

48. Σπυροπούλου Νέα 'Αριθμητικὴ Γ'
49. " " Νέα 'Αριθμητικὴ Δ'
50. 'Αντωνοπούλου Γραμματικὴ Β'
51. Χατζηγιάννη 'Εκθέσεις Δ' καὶ Ε'
52. " " 'Εκθέσεις ΣΤ'
53. Κούκου 'Εκθέσεις κατωτέρων τάξεων
54. Στάρα Διδακτικὰ παραμύθια
55. Γεωργίου Πατριδογνωσία Α'
56. " " Πατριδογνωσία Β'
57. Λιώκη Γεωγραφία Εὐρώπης
58. " " Φυσικὴ - Χημεία ΣΤ'
59. Σακελλαρίου 'Ιστορίες καὶ ποιήματα ζώων
60. 'Ανδριοπούλου Εισαγ. ἐξετάσεις εἰς τὸ Γυμνάσιον - Σκόπα

Β' ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΑ

61. Καμπανᾶ Τετράδιον 'Αριθμητικῆς Α' 1ον τεύχ.
62. " " Τετράδιον 'Αριθμητικῆς Α' 2ον τεύχ.
63. " " Τετράδιον 'Αριθμητικῆς Β' 1ον τεύχ.
64. " " Τετράδιον 'Αριθμητικῆς Β' 2ον τεύχ.
65. " " Τετράδιον 'Αριθμητικῆς Γ'
66. " " Τετράδιον 'Αριθμητικῆς Δ'
67. " " Τετράδιον 'Αριθμητικῆς Ε'
68. " " Τετράδιον 'Αριθμητικῆς ΣΤ'
69. " " Τετράδιον Γεωμετρίας Ε'
70. " " Τετράδιον Γεωμετρίας ΣΤ'
71. " " Τετράδιον Γραμ. Καθαρευούσης Α' τεύχ.
72. " " Τετράδιον Γραμ. Καθαρευούσης Β' τεύχ.
73. Βλαχιά Χαρτογραφία 'Ελλάδος τεύχ. Α'
74. " " Χαρτογραφία 'Ελλάδος τεύχ. Β'
75. Καμπανᾶ Χαρτογραφία Ε'
76. " " Χαρτογραφία ΣΤ'
77. " " Χαρτοτεχνία Κύβου
78. " " Χαρτοτεχνία λοιπῶν Γεωμετρ. σωμάτων
79. " " Χαρτοῦφαντικὴ εἰς σχέδια Νο 1-20
80. " " 'Ιχνογραφία Δημ. Σχολείου (τ. 1-6)
81. " " Καλλιγραφία Δημ. Σχολείου (τ. 1-6)

Γ' ΜΙΚΤΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΑΙ

Γεωφυσικοὶ — Πολιτικοὶ — 'Ιστορικοὶ
(Διεθ. Διπλώματος εὐρεσιτεχνίας 78615/1957)

82. Μικτὸς Χάρτης Κρήτης	ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΟΛΥΤΕΛΗΣ
83. Μικτὸς Χάρτης 'Ελλάδος	" "
84. Μικτὸς Χάρτης Εὐρώπης	" "
85. Μικτὸς Χάρτης 'Ασίας	" "
86. Μικτὸς Χάρτης 'Αμερικῆς	" "
87. Μικτὸς Χάρτης 'Αφρικῆς	" "
88. Χάρτης Παλαιστίνης (μετ' εἰκ.)	" "

**Ὁ Οἶκος μας εἶναι δημιούργημα
τῶν δασκάλων τῆς 'Ελλάδος**